

2022

Rekomendacijos dėl prioritetinių kryptių nustatymo (valstybės finansavimui planuoti ir papildomai skatinti priėmimą), remiantis kitų šalių patirties analize

Ataskaitą parengė:

Indrė Pusevaitė, Jogilė Miežienė

Informacija tyrimo citavimui:

STRATA (2021). Užsienio politikos kuriamos vertės nustatymas ir jos matavimo tyrimas. Vyriausybės strateginės analizės centras.

Parengta vykdant projektą „Įrodymais grįsto valdymo kompetencijų centro įkūrimas“
(Nr.10.1.1-ESFA-V-912-01-0025)

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti info@strata.gov.lt

Turinys

Santrumpos ir paaiškinimai	3
Įvadas 4	
1.Lietuvos situacijos analizė	6
1.1. Teisinė bazė 6	
1.1.1.Aukštasis mokslas	6
1.1.2.Profesinis mokymas	9
1.2. Planavimui aktualių duomenų prieinamumas	12
1.3. Praktinės kliūtys planavimo procese	16
1.3.1. ŠMSM aktualiausios kliūtys	16
1.3.2.Kitoms ministerijoms aktualiausios kliūtys	17
1.3.3.Kitoms suinteresuotoms šalims aktualiausios kliūtys	17
2.Užsienio patirčių analizė	18
2.1. Politikos, istorinis ir tarptautinis kontekstas	19
2.2. Estija 22	
2.2.1.AM finansavimo sistema	22
2.2.2.PM finansavimo sistema	28
2.3. Suomija 32	
2.3.1.AM finansavimo sistema	32
2.3.2.PM finansavimo sistema	38
2.4. Vengrija 42	
2.4.1.AM finansavimo sistema	42
2.4.2.PM finansavimo sistema	44
3.Alternatyvų vertinimas	47
3.1.1.AM planavimo sistemos elementų vertinimas	48
3.1.2.PM planavimo sistemos elementų vertinimas	55
4.Išvados ir rekomendacijos	62
I. Rekomendacijos dėl sistemos tobulinimo trumpuoju laikotarpiu	63
1. Geresnis turimos informacijos panaudojimas	63
2. Adekvačių žmogiškųjų išteklių ir analitinių resursų užtikrinimas	65
II. Rekomendacijos dėl sistemos tobulinimo ilgesniuoju laikotarpiu	65
1. Planavimui prieinamo informacijos rinkinio tobulinimas	65
2. Planavimo detalumo ir centrinių institucijų vaidmens mažinimas	66
3. Platesnis finansavimo už veiklos rezultatus mechanizmo panaudojimas	66

4. Geresnis studentų ir institucijų informavimas	66
Literatūra 67	
1 priedas: Suomijos AMI finansavimo modeliai 2017-2021 m	71
2 priedas: Suomijos 2021–2024 m. veiklos sutarčių su AMI pavyzdys	73
3 priedas: informantų sąrašas	79

Santrumpos ir paaiškinimai

AM – pirmosios pakopos ir vientisosios aukštojo mokslo studijos

AMI – aukštojo mokslo institucijos

BU – bendrasis ugdymas

EIMIN – Lietuvos Respublikos Ekonomikos ir inovacijų ministerija

EVRK – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius

KPMPC – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras

LAMA BPO – Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti

MSĮ – Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas

MTEPI – moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos

NŽIS – nacionalinė žmogiškųjų išteklių stebėseną

OSKA – Estijos Nacionalinė darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizė

PM – pirminis profesinio mokymas

PMĮ – Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas

PMI – profesinio mokymo institucija

SAM – Sveikatos apsaugos ministerija

SNŠA – Suomijos Nacionalinė švietimo agentūra

SSC – sektoriinių įgūdžių tarybos (angl. *sectoral skills councils*)

SŠ – suinteresuotos šalys

STRATA – Vyriausybės strateginės analizės centras

ŠKM – Švietimo ir Kultūros ministerija (Suomija)

ŠMSM – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

ŠVIS – Švietimo valdymo informacinė sistema

TMU – Taikomųjų mokslų universitetas

TS – tikslinė stipendija

UŽT – Užimtumo tarnyba

VF – valstybės finansuojama vieta

Vyriausybė – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

VNF – valstybės nefinansuojama vieta

VUK – Nacionalinės sveikatos sistemos specialistų rengimo valstybinio užsakymo formavimo komitetas

ŽIPS – žmogiškųjų išteklių planavimo sistema

Įvadas

Ankstesni tyrimai signalizuoja, kad pirminis PM ir AM Lietuvoje nepakankamai reaguoja į darbo rinkos poreikius. Tai rodo tokie indikatoriai, kaip aukšta absolventų, dirbančių įgytos kvalifikacijos lygio neatitinkantį darbą, dalis. Šį iššūkį savo ruožtu galima sieti su daugeliu priežasčių, tarp jų – pasenęs programų turinys, nepatrauklios kvalifikaciją atitinkančio darbo sąlygos. Remiantis projekto *OECD Skills Strategy Lithuania* rezultatais, vienu PM ir AM sistemų reagavimą į darbo rinkos pokyčius Lietuvoje ribojančių veiksnių taip pat galima laikyti jų finansavimo modelį. Ekspertai pažymi, kad siekiant paskatinti institucijų ir (potencialių) studentų reagavimą į darbo rinkos poreikius svarbu valstybės finansuojamų studijų vietų paskirstymą tarp švietimo sričių glaudžiau susieti su esamais ir, ekspertų vertinimu, ateityje tikėtinais darbo rinkos poreikiais. (OECD, *OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations*, 2021).

Šio projekto tikslas – parengti rekomendacijas, kaip turėtų būti nustatomi prioritetai valstybiniam finansavimui paskirstyti aukštojo mokslo I pakopos ir vientisųjų studijų bei pirminio profesinio mokymo srityse. Čia ir toliau terminas „švietimo sritis“ gali būti naudojamas kaip universalus terminas, žymintis horizontalias skirtis tarp aukštojo mokslo ir profesinio mokymo programų. Gairės turi apimti (tiek, kiek tinkama) rodiklius, duomenis, duomenų analizės, prioritetų išskyrimo metodus ir kitą informaciją, kuriais remiantis būtų galima išskirti studijų ar profesinio mokymo finansavimo prioritetus.

Projekto tipas – funkcijų peržiūra. Įgyvendinant projektą siekiama patobulinti valstybinio finansavimo paskirstymo tarp aukštojo mokslo studijų ir profesinio mokymo sričių sistemą didinant institucijų veiklos skaidrumą, efektyvumą, kokybę ir rezultatyvumą.

Projekto uždaviniai:

- Pasiūlyti prioriteto valstybės finansavimui pirmosios pakopos aukštojo mokslo studijoms ir pirminiam profesiniam mokymui paskirstyti apibrėžimą (dalyse 1.1.1.1 ir 1.1.2.2).
- Peržiūrėti Lietuvos valstybės finansavimo paskirstymo, planuojant priėmimą į aukštojo mokslo studijų ir profesinio mokymo sritis, ir tikslinių stipendijų skyrimo funkcijas (1 skyriuje).
- Atlikti bent trijų šalių patirties analizę (kokius rodiklius ar informaciją naudoja prioritetams išskirti, kokie metodai taikomi, koks proceso valdymas ir dalyviai). Analizuotinų šalių sąrašas suderinamas su užsakovu (2 skyriuje).
- Remiantis kitų šalių informacijos analize, atsižvelgiant į Įgūdžių strategijoje pateiktas rekomendacijas ir ŠMSM pateiktus pasiūlymus, parengti bent dvi finansuojamų vietų planavimo kriterijų alternatyvas ir įvertinti jų teigiamus ir neigiamus aspektus (3 skyriuje).
- Atsižvelgiant į atliktą kitų šalių analizę, išanalizuoti prieinamą Lietuvos informaciją (duomenys, dokumentai), reikalingą prioritetams nustatyti, ir įvertinti jos panaudojimo galimybes (1 skyriuje).
- Suformuluoti rekomendacijas, kaip turėtų būti nustatomi prioritetai valstybės finansavimui paskirstyti aukštojo mokslo studijų ir profesinio mokymo srityse (4 skyriuje).

Siekiant įgyvendinti uždavinius derinami keli **metodai**:

- Dokumentų analizė. Siekiant nustatyti, kaip Lietuvoje ir užsienio šalyse reguliuojami aktualių procesų dalyviai ir jų funkcijos analizuoti įstatymai ir poįstatyminiai aktai, veiklos sutartys ir kt. aktualūs dokumentai.
- Individualūs pusiau struktūruoti interviu su planavimo procese dalyvaujančių institucijų atstovais. Interviu metu siekta surinkti informaciją apie procesus, kurie nėra fiksuojami dokumentuose bei informantų įžvalgomis susitirpinti sistemų vertinimą.
- Literatūros analizė. Siekiant pristatyti viešosios politikos, istorinį ir tarptautinį kontekstą analizuotos Lietuvoje bei užsienyje atliktos studijos.

- Duomenų bazių analizė. Siekiant įvertinti, kokie planavimui aktualūs duomenys prieinami Lietuvoje ir užsienio šalyse analizuotos duomenų bazės (talpyklos), kaip Lietuvos Švietimo valdymo informacinė sistema (toliau –ŠVIS), ar Suomijos Vipunen.

1.1 dalyje pristatoma teisinė bazė, reguliuojanti valstybės finansuojamų vietų (toliau – VF) ir tikslinių stipendijų (toliau – TS) paskirstymą pirmosios pakopos studijoms ir pirminiam profesiniam mokymui. Taip pat pasiūlomi prioriteto valstybiniam finansavimui paskirstyti apibrėžimai, kylantys iš pagrindinių teisiškai įtvirtintų VF ir TS planavimo tikslų. 1.2 dalyje apžvelgiami šiuo metu Lietuvoje prieinami valstybės finansavimo planavimui aktualūs duomenys. 1.3 dalyje pristatomos pagrindinės praktinės kliūtys, su kuriomis už planavimą atsakingos institucijos ir kitos suinteresuotos šalys susiduria planavimo procese.

2 dalyje, siekiant identifikuoti gerąsias praktikas, kurios būtų pritaikomos siekiant tobulinti VF ir TS planavimo sistemą Lietuvoje, analizuojamos aktualios užsienio šalių patirtys. 2.1 dalyje siekiama supažindinti su užsienio patirčių analizei aktualių kontekstu: a) valstybės finansavimo paskirstymo tarp švietimo sričių vieta tarp kitų žmogiškųjų išteklių planavimo sistemos (toliau – ŽIPS) elementų, b) ŽIPS raidos istorine trajektorija globaliame kontekste, c) centralizuoto švietimo finansavimo pagal sritis planavimo paplitimu OECD valstybėse. 2.2–2.4 dalyse pristatomi gilesnės atvejų analizės rezultatai. Analizei pasirinktos trys šalys: Vengrija, Estija ir Suomija. Šalys pasirinktos siekiant, kad a) projekto rezultatai būtų pritaikomi ir trumpesniu laiku – tam analizuojama Vengrija ir Estija, kurių planavimo sistemos yra arba Estijos atveju dar neseniai buvo santykinai panašios į Lietuvos, b) būtų apžvelgtas pakankamai platus alternatyvų spektras – tam į analizę įtrauktos labiau decentralizuotos Suomijos ir naujoji Estijos sistemos.

3 dalyje pristatomos *alternatyvios studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp švietimo sričių planavimo ir valdymo* arba „vairavimo“ (angl. *steering*) sistemos. Alternatyvos sudarytos atsižvelgiant į Lietuvos ir užsienio šalių patirčių analizę. Nors užsakant tyrimą buvo numatytas siauresnis uždavinys – parengti bent dvi *finansuojamų vietų planavimo kriterijų alternatyvas*, atlikta analizė atskleidė, jog valstybių gebėjimai nustatyti finansavimo prioritetus reikšmingai priklauso ne tik nuo pasirinktų kriterijų, tačiau ir platesnio veiksnių spektro, kaip planavimui reikalingos informacijos prieinamumas ir kokybė. Šioje dalyje alternatyvos vertintos atsižvelgiant į jų atitiktį tikslui identifikuoti finansavimo prioritetus (apibrėžiamus kaip kryptis ir smulkesni finansavimo vienetai, kurie labiausiai atitinka valstybės ūkinės, socialinės (ir kultūrinės) plėtros tikslus), skaidrumą, efektyvumą, kokybę ir rezultatyvumą. 4 dalyje, remiantis atlikta analize, pateikiamos rekomendacijos dėl prioritetų nustatymo sistemos tobulinimo.

1. Lietuvos situacijos analizė

1.1. Teisinė bazė

Šiame skyriuje pristatomi pagrindiniai Lietuvos aukštojo mokslo institucijų (toliau – AMI) bei profesinio mokymo institucijų (toliau – PMI) finansavimo modelių bruožai bei analizuojami teisiniai dokumentai, reglamentuojantys planavimo procesą, kurio metu priimami sprendimai dėl VF vietų ir TS pirmosios pakopos studentams ir pirminio profesinio mokymo dalyviams paskirstymo. Pirmame poskyryje analizuojami aukštajam mokslui aktualūs dokumentai, kuriais reguliuojamas VF ir TS paskirstymas pagal studijų kryptis ir (arba) jų grupes (menų studijų – ir pagal studijų programas arba specializacijas, pedagogų rengimo – pagal studijų programas arba jų grupes) (toliau – pagal studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetus). Antrajame poskyryje analizuojami dokumentai, kuriais reguliuojamas VF ir TS paskirstymo profesiniam mokymui procesas. Remiantis dabartiniu reguliavimu TS gali būti skiriamos asmenims, įstojusiems į Vyriausybės nustatytas prioritetines studijų kryptis ir smulkesnius studijų finansavimo vienetus bei profesinio mokymo programas. Todėl ypatingas dėmesys skiriamas šio vyriausybės prioritetų sąrašo sudarymo proceso reguliavimui.

Remiantis dokumentų analize siekiama atsakyti į klausimus, kas, kaip ir kada dalyvauja procese:

- Kokie numatyti VF vietų ir TS planavimo proceso dalyviai ir jų funkcijos?
- Kokių tikslų turi būti siekiama planuojant VF vietų ir TS?
- Kokia informacija turi būti remiamasi planuojant VF vietų ir TS?

1.1.1. Aukštasis mokslas

Pagrindiniai Lietuvos mokslo ir studijų finansavimo modelio bruožai įtvirtinti Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (LRS 2009, toliau – MSĮ). Didžiąją Lietuvos AMI skiriamo valstybės finansavimo dalį šiuo metu sudaro bazinis finansavimas (skiriamas administravimo, ūkio ir sudėtingos infrastruktūros priežiūrai) bei lėšos studijoms (studijų įgyvendinimui ir paramai studentams). Likusią valstybinio finansavimo dalį sudaro projektų ir programų įgyvendinimui skiriamos lėšos (kaip MTEP ir inovacijų programų įgyvendinimui). Ataskaitos rengimo metu taikomas Lietuvos mokslo ir studijų finansavimo modelis pristatytas pirmoje lentelėje.

Lentelė 1 Lietuvos mokslo ir studijų finansavimo modelis, 2021 m.

1. Bazinis finansavimas (143,8 mln. Eur)			2. Lėšos studijoms (212,6 mln. Eur)	
Administravimas, ūkis ir sudėtingos infrastruktūros priežiūra (53,9 mln. Eur)	MTEP ir menas (84,9 mln. Eur)	Kitos reikmės (5 mln. Eur)	Studijos (183,7 mln. Eur)	Stipendijos ir kita parama studentams (28,9 mln. Eur)
2. Sutartys su valstybinėms AM – neįgyvendinama Kiekvienai AM ≤ 5 % nuo jos asignavimų išlaidoms pagal sutarčių su AM vykdymo rezultatus				
3. Programų ir projektų finansavimas (185,4 mln. Eur)				
MTEP ir inovacijų plėtros programos (23,8 mln. Eur) LMT, LMA, MITA	Valstybės investicijų programa (3,2 mln. Eur)	ES struktūrinės paramos projektai (158,4 mln. Eur) ŠMSM		

Šaltinis: ŠMSM, 2021

Planuojama, kad nuo 2024 m. įsigalios reikšmingi mokslo ir studijų institucijų finansavimo modelio pokyčiai – AMI bus skatinamos už veiklos rezultatus, tarp jų – už studijų veiklos

rezultatus, absolventų karjeros sėkmę. Be kitų pakeitimų, įstatymas numato, kad nuo 2024 m. finansavimo modelyje atsiras nauja dedamoji – skatinamasis finansavimas. Valstybės biudžeto skatinamojo finansavimo už studijų veiklos pasiekimus lėšos bus skiriamos mokslo ir studijų institucijoms pagal kiekvienais metais atliekamo mokslo ir studijų institucijų studijų veiklos pasiekimų vertinimo rezultatus. Mokslo ir studijų institucijų studijų veiklos pasiekimų vertinimas bus atliekamas pagal šiuos kriterijus:

- 1) studijų rezultatyvumas;
- 2) studijų tarptautiškumas;
- 3) studentų įdarbinimas į mokslo, meno ir studijų veiklas;
- 4) absolventų karjeros sėkmingumas;
- 5) studijų prieinamumas;
- 6) mokslo ir studijų institucijų lėšos, gautos iš ūkio subjektų, nevyriausybinių organizacijų ir fizinių asmenų už užsakymus studijoms ir pagal paramos sutartis studijų veiklai vykdyti.

Įstatymas taip pat numato nuoseklų skatinamojo finansavimo didinimą. Skelbiama, kad bendras metinis mokslo ir studijų institucijoms skiriamo valstybės biudžeto skatinamojo finansavimo už studijų veiklos pasiekimus dydis negalės būti mažesnis, negu buvo skirta praėjusiais metais. Pagal studijų veiklos pasiekimų vertinimo suminius įverčius visoms mokslo ir studijų institucijoms 2024 metais bus skiriama 5 procentai, 2025 metais – 10 procentų, 2026 ir vėlesniais metais – 20 procentų valstybės biudžeto lėšų, apskaičiuotų nuo praėjusių metų valstybės biudžete patvirtintų asignavimų, skirtų studijų baziniam finansavimui (LRS, 2021 m.).

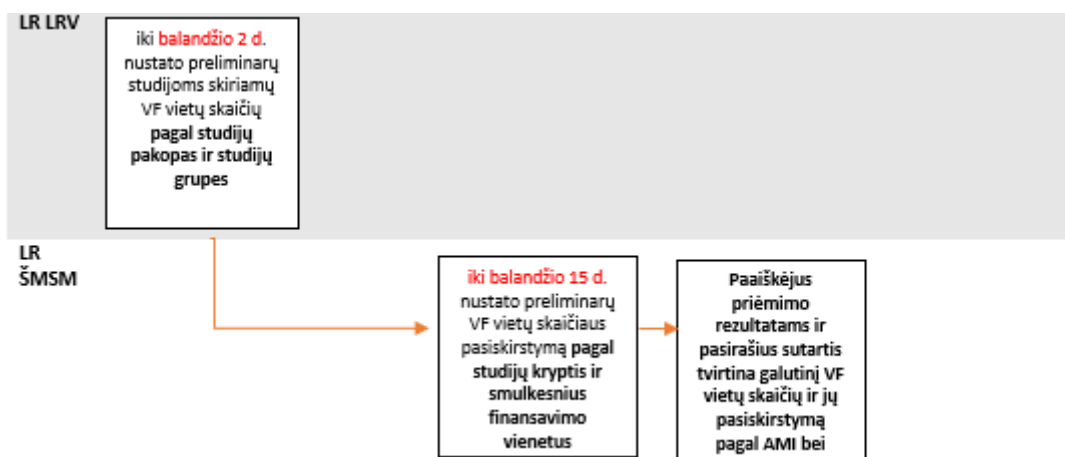
1.1.1.1. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

MSĮ numato, kad Vyriausybė kasmet iki balandžio 2 d. nustato preliminarų aukštojo mokslo studijoms skiriamų VF vietų skaičių, studijų stipendijų skaičių ir skiriamą finansavimą pagal studijų pakopas ir studijų grupes. Vyriausybės sprendimą detalizuoja Švietimo, mokslo ir sporto ministras: iki balandžio 15 d. jis nustato preliminarų valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus pasiskirstymą pagal studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetus (77 str.).

2021 m. preliminarus valstybės finansavimas paskirstytas 57 universitetinių studijų finansavimo vienetais ir 16 koleginių studijų vienetais. Finansavimo vienetai buvo įvairių lygmenų: studijų krypties, studijų krypčių grupės, studijų programos, studijų programų grupės.

Galutinį VF trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų skaičių ir jų pasiskirstymą pagal aukštąsias mokyklas bei studijų krypčių grupes tvirtina švietimo ir mokslo ministras, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys (70 str., LRS, 2009). Įprastai (2009–2020 m. laikotarpiu) šis ministro įsakymas tvirtinamas rugsėjo–lapkričio mėnesiais.

pav. 1 VF vietų pirmosios ir vientisosios pakopų studijoms planavimo procesas laiko atžvilgiu

Remiantis Vyriausybės darbo reglamentu (LRV, 1994) ir Teisėkūros pagrindų įstatymu (LRS, 2012), teisėkūros iniciatyvos pareiškimo stadijoje konsultuojamasi su suinteresuotaisiais asmenimis (fiziniais asmenimis, asociacijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, profesinėmis sąjungomis, valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis ir kt.), kuriuos „<...> tiesiogiai ar netiesiogiai paveiks ar gali paveikti numatomas reguliavimas“. Sprendimu suinteresuotų šalių sąrašas nereglamentuotas, tačiau praktiškai į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (toliau – ŠMSM) vykdomą VF vietų planavimą įsitraukia keturios suinteresuotų šalių grupės:

- mokslo ir studijų institucijos;
- už atitinkamos srities specialistų poreikio planavimą atsakingos institucijos (ministerijos, kitos viešojo sektoriaus įstaigos, komitetai);
- absolventų įsidarbinimo rezultatus skaičiuojančios institucijos.

Išsamaus tvarkos aprašo, kuriame būtų nustatyta, kaip Vyriausybė ir ŠMSM įgyvendina savo vaidmenis VF vietų planavimo procese, nėra. Nėra parengtų tvarkos aprašų, kuriuose būtų numatyta, kaip švietimo, mokslo ir sporto ministras vertina valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius, kaip ir kada ši informacija renkama, matuojama ir vertinama.

MSĮ taip pat įtvirtina, kad be kitų paramos tipų studentams gali būti mokamos **TS**. MSĮ numatyta, kad šios stipendijos Vyriausybės nustatyta tvarka gali būti mokamos studentams, įstojusiems į Vyriausybės nustatytų prioritetinių studijų kryptių ar smulkesnių finansavimo vienetų studijas, ir studijuojantiems valstybės lėšomis¹ (LRS, 2009, 82 str. 10¹ p.). ŠMSM, atsižvelgdama į MSĮ 82 straipsnio 10¹ dalį, 2021 kovo mėn. parengė Vyriausybės nutarimo projektą, kuriuo siekė patvirtinti studijų kryptių ir smulkesnių finansavimo vienetų, kuriuose studijuojantiems studentams gali būti mokamos TS, nustatymo ir TS skyrimo ir administravimo tvarkos aprašą (ŠMSM, 2021a). Vis dėlto, šis nutarimo projektas buvo gražintas. Taigi ataskaitos rengimo metu prioritetinių studijų kryptių nustatymo ir TS skyrimo procesai Lietuvoje nėra pilnai reglamentuojami. Galiojančio patvirtinto prioritetinių studijų kryptių sąrašo nėra.

1.1.1.2. Planavimo tikslai

MSĮ numato, kad už VF studijų vietų ir TS paskirstymą studijų kryptims ir smulkesniems finansavimo vienetams atsakingos institucijos paskirstymą nustato atsižvelgdamos į valstybės **ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius** ir valstybės finansines galimybes. Priklausomai nuo reguliavimo objekto ir detalumo, veiksnių, į kuriuos pagal įstatymą turėtų būti atsižvelgiama, sąrašas skiriasi.

Remiantis MSĮ, preliminarų **VF vietų skaičių** studijų pakopoms ir studijų kryptių grupėms Vyriausybė nustato tik „atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius ir valstybės finansines galimybes“. Studijų vietų pasiskirstymą tarp studijų kryptių ir smulkesnių finansavimo vienetų ŠMSM ministras nustato atsižvelgdamas ne tik į įvardytus plėtros poreikius ir finansines galimybes, bet ir „įvertinęs absolventų įsidarbinimo rodiklius“ (77 str. 3 ir 4 p.). Atitinkamų metų prioritetines studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetų, kurių studentams gali būti skiriamos **TS**, Vyriausybė nustato atsižvelgdama į įvardytus plėtros poreikius, finansines galimybes ir ministerijų pasiūlymus, (...) nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos (toliau – NŽIS) informaciją, Vyriausybės nustatytas prioritetines mokslo tiriamosios ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų (toliau – MTEPI) raidos kryptis ir jų prioritetus bei valstybės finansines galimybes (82 str., 10¹ p.).

Vis dėlto, papildomos nuostatos (pagal kurias turi būti atsižvelgiama į absolventų įsidarbinimo rodiklius, ministerijų pasiūlymus, NŽIS informaciją, Vyriausybės nustatytas prioritetines MTEPI raidos kryptis ir jų prioritetus) nekoduoja papildomų tikslų. Jos nurodo informacijos šaltinius ir sprendimus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama vertinant tam tikros krypties ar smulkesnio studijų finansavimo vieneto atitiktį valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikiams. Taigi galima teigti, kad, remiantis Lietuvoje galiojančiais įstatymais, planuojant VF studijų vietų ir TS

¹ T. y. įstojusiems į VF vietas arba nefinansuojamas studijų vietas su studijų stipendija

paskirstymą, studijų kryptys ir smulkesni finansavimo vienetai turi būti vertinami valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslų atžvilgiu.

Atsižvelgiant į tai, šioje analizėje prioritetu² siūloma laikyti studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetus, kurie labiausiai atitinka valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus.

1.1.1.3. Planavimui teisiškai numatyta informacija

Remiantis MSĮ, **VF studijų vietų** pasiskirstymą tarp studijų krypčių ir smulkesnių finansavimo vienetų ŠMSM ministras nustato „įvertinęs absolventų įsidarbinimo rodiklius“ (77 str., 4 p.). Aukštųjų mokyklų absolventų įsidarbinimo rodiklius ministerijai apskaičiuoja ir nuo 2018 m. teikia Vyriausybės strateginės analizės centras (toliau – STRATA).

Nustatant prioritetingas studijų kryptis ir smulkesnius prioritetingus vienetus, kurių studentams gali būti skiriamos **TS**, turi būti atsižvelgiama į ministerijų pasiūlymus, NŽIS informaciją, Vyriausybės nustatytas prioritetingas MTEPI raidos kryptis ir jų prioritetus (LRS, 2009, 82 st. 10¹ p.). NŽIS pagrindų aprašas yra patvirtintas Vyriausybės nutarimu (LRV, 2016a), o pagrindiniai NŽIS naudojami rodikliai ir jų aprašai patvirtinti ŠMSM ministro įsakymu (LRV, 2016b). Esant pakankamoms duomenų imtims, šie rodikliai gali būti apskaičiuojami krypčių ir smulkesnių finansavimo vienetų lygiu, reikalingu sprendimų priėmimui. Prioritetingas MTEPI raidos kryptys yra patvirtintos Ekonomikos ir inovacijų bei ŠMSM ministrų įsakymu (EIMIN, ŠMSM, 2019). Vis dėlto, nėra reglamentuota, kaip prioritetingas MTEPI raidos kryptys turėtų būti susiejamos su studijų kryptimis ir smulkesniais finansavimo vienetais, kurių lygiu priimami sprendimai. Tai apsunkina galimybes sprendimus dėl MTEPI raidos krypčių panaudoti prioritetingiųjų studijų krypčių nustatymui.

Kitoje dalyje detalčiau pristatoma, kokie VF vietų planavimui bei prioritetingiųjų studijų krypčių nustatymui (TS skyrimui) aktualūs duomenys Lietuvoje prieinami ataskaitos rengimo metu.

1.1.2. Profesinis mokymas

Lietuvoje profesinis mokymas finansuojamas mokinio krepšelio principu, dengiant įstojusių mokymo vykdymo išlaidas. Profesinio mokymo teikėjams finansavimas skiriamas taikant formaliojo profesinio mokymo lėšų skaičiavimo vienam mokiniui metodiką. Profesinio mokymo lėšas sudaro:

- užmokestis mokytojams;
- lėšos profesinei techninei literatūrai ir vadovėliams;
- lėšos techninėms vaizdo priemonėms;
- lėšos pagrindinėms praktinio mokymo medžiagoms; lėšos profesijos mokytojų kvalifikacijai tobulinti;
- Lėšos socialinio draudimo įmokoms.

Vieno mokinio krepšelio principas taip pat taikomas profesinio mokymo įstaigai skiriant ūkio lėšas. Pirminis profesinis mokymas finansuojamas iš valstybės biudžeto.

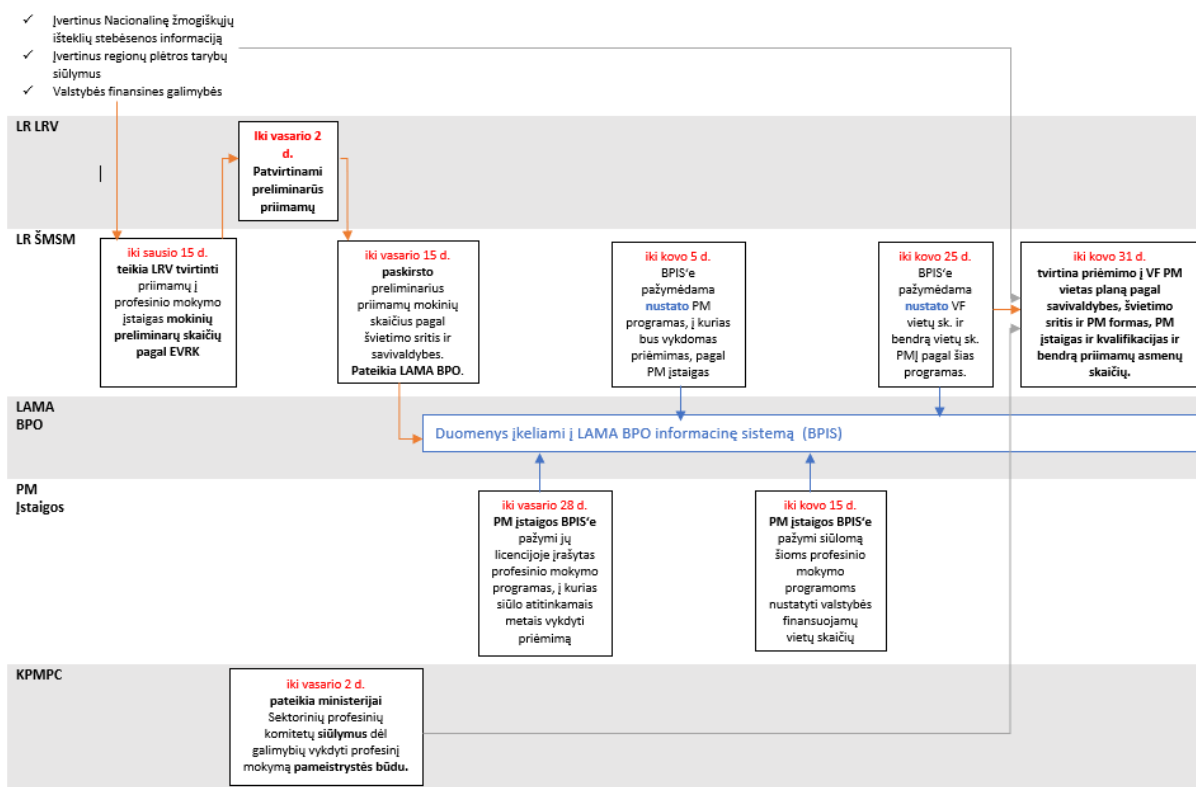
1.1.2.1. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Pagrindinius sprendimus dėl profesiniam mokymui skiriamų **VF vietų** skaičiaus priima Vyriausybė ir ŠMSM. Remiantis profesinio mokymo įstatymu (LRS, 1997, toliau – PMĮ), į profesinio mokymo įstaigas (toliau – PM) priimamų mokinių preliminarų skaičių pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (toliau – EVRK) kasmet iki vasario 2 d. tvirtina Vyriausybė (PMĮ, 18 str., 1 p.). Profesiniam mokymui skiriamų vietų nustatymo proceso dalyvius ir jų funkcijas detalčiau reglamentuoja ŠMSM ministro patvirtintas Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašas (ŠMSM, 2018). Jame numatyta, kad ŠMSM kasmet iki sausio 15 d. teikia Vyriausybei tvirtinti preliminarų priimamų į PM mokinių skaičių pagal EVRK (ŠMSM, 2018, 2 p.). Vyriausybei iki

² Čia ir toliau – prioritetu ne tik sudarant Vyriausybės tvirtinamą prioritetingiųjų krypčių sąrašą pagal MSĮ 82 str., 10¹ p., tačiau ir skirstant VF studijų vietas.

vasario 2 d. patvirtinus preliminarinius skaičius, ŠMSM iki vasario 15 d. detalizuoja sprendimą, patvirtindama preliminarų priimamų mokinių skaičių pagal švietimo sritis ir savivaldybes bei juos pateikia aukštųjų mokyklų asociacijai bendrajam priėmimui organizuoti (toliau – LAMA BPO) (ŠMSM, 2018, 4 p.). Vėlesniuose etapuose pasiūlymus dėl programų, į kurias bus vykdomas priėmimas ir joms skiriamų VF vietų skaičiaus teikia PM, o tvirtina ŠMSM. Teisiškai reglamentuoti VF vietų planavimo procese dalyvaujančių institucijų įsitraukimo terminai apibendrinti antrame paveiksle.

pav. 2 VF vietų pirminiam profesiniam mokymui planavimo procesas laiko atžvilgiu

Šaltinis – sudaryta autorių.

Profesinio mokymo įstatymas numato, kad į VF vietų planavimą įsitraukia ir kitos suinteresuotos šalys. Jas galima skirstyti į keturias grupes:

- 1) ministerijos, atsakingos už pagrindinius profesinio mokymo klausimus;
- 2) socialiniai partneriai, kurie gali dalyvauti profesiniame mokyme, teikti pasiūlymus ir būti profesinio mokymo įstaigų dalininkais;
- 3) profesinio mokymo dalyviai – mokiniai, siekiantys įgyti profesiją;
- 4) Lietuvos profesinio mokymo taryba, sprendžianti įvairius profesinio mokymo klausimus.

PMĮ įtvirtina, kad, be kitų paramos tipų, PM mokiniams gali būti skiriamos **TS**. Numatyta, kad šios stipendijos Vyriausybės nustatyta tvarka iš valstybės biudžeto lėšų gali būti skiriamos mokiniams, įstojusiems į Vyriausybės patvirtintų prioritetinių formalųjų profesinio mokymo programų valstybės finansuojamas vietas. Atitinkamų metų prioritetines formaliojo profesinio mokymo programas nustato Vyriausybė iki kiekvienų metų vasario 2 dienos (LRS, 1997, 38 str., 11p.). Prioritetinių formaliojo profesinio mokymo programų, kuriuose besimokantiems mokiniams gali būti mokamos tikslinės stipendijos, nustatymo ir tikslinių stipendijų skyrimo tvarkos aprašas yra numatytas įstatyme, tačiau ataskaitos rengimo metu buvo neparengtas.

1.1.2.2. Planavimo tikslai

PMĮ numato, kad preliminarų į PM priimamų mokinių skaičių (atskirai **VF vietų** ir VNF) Vyriausybė nustato atsižvelgdama į „**valstybės ir savivaldybių ūkinės ir socialinės plėtros poreikius**“. Pastebėtina, kad, skirtingai nei aukštojo mokslo priėmimo planavimo atveju, priimant mokinius į PM, nebėra numatomas tikslas atsižvelgti į kultūrinės plėtros poreikius. Tuo

pačiu punktu numatyti finansiniai suvaržymai ir informacijos šaltiniai, į kuriuos turi būti atsižvelgiama priimant sprendimus: sprendimai priimami „įvertinusi nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos informaciją, regionų plėtros tarybų siūlymus ir valstybės finansines galimybes“ (LRS, 1997, 18 str., 1 p.). Tvirtinant galutinį VF vietų skaičių taip pat turi būti atsižvelgiama į profesinio mokymo įstaigos galimybes kokybiškai suteikti kvalifikaciją (LRS, 1997, 18 str., 6 p.).

PMĮ papildo Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašas (ŠMSM, 2018). Kadangi planuojant VF vietas santykinai didesnis vaidmuo tenka reguliuojančioms institucijoms (planavimas vykdomas detalesniu, mokyklų ir programų lygmeniu), apraše numatyti papildomi principai, susiję su vietų paskirstymo ir ugdymo procesais. Šie principai:

1. Pasiūlos ir paklausos dermė. Atsižvelgiama į tai, kiek kokių kvalifikacijų ir kokio išsilavinimo kvalifikuotų darbuotojų reikia, ir į profesinio mokymo įstaigų galimybes juos rengti.
2. Veiksmingumas. Vertinama, ar sumaniai ir taupiai naudojamos valstybės lėšos.
3. Kokybės laidavimas. Valstybės finansuojamos vietos skiriamos profesinio mokymo įstaigoms, kurios gali laiduoti geresnę mokymo kokybę dėl turimų žmogiškųjų ir materialinių išteklių.
4. Prieinamumas. Atsižvelgiama į geografinį vietos pasiekiamumą ir lygių galimybių mokytis užtikrinimą.
5. Skaidrumas ir objektyvumas. Valstybės finansuojamos ir nefinansuojamos profesinio mokymo vietos nustatomos išvengiant subjektyvaus požiūrio, suteikiama grįžtamoji informacija apie priimtą sprendimą.

Prioritetines formaliojo profesinio mokymo programas, į kurias įstojusiems gali būti skiriamos **TS**, Vyriausybė nustato „atsižvelgdama į ministerijų pasiūlymus, **valstybės ūkinės, socialinės, kultūrinės ir regioninės plėtros poreikius**, nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos, užimtumo ir darbo rinkos stebėsenos informaciją bei valstybės finansines galimybes“ (LRS, 1997, 38 str. 1¹ p.).

Taigi galima teigti, kad remiantis Lietuvoje galiojančiais įstatymais planuojant **VF** mokymosi vietų ir **TS** paskirstymą profesinio mokymo programos turi būti vertinamos **valstybės ūkinės ir socialinės plėtros** (nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu) tikslų atžvilgiu. Įstatymas numato, kad nustatant prioritetines PM programas, į kurias įstojusiems gali būti skiriamos **TS**, būtina atsižvelgti ir į **kultūrinės** valstybės plėtros tikslus. Vis dėlto, prioritetų (**TS**) nustatymo tikslai šiuo atžvilgiu yra nenuoseklūs lyginant su VF vietų PM programos paskirstymo tikslais (planuojant PM VF vietas poreikis atsižvelgti į kultūrinius tikslus nenumatytas). Be to, remiantis atlikta užsienio patirčių analize, praktika PM finansavimą traktuoti kaip instrumentą siekiant kultūrinių valstybės tikslų nėra paplitusi. Kitos susijusios įstatymo nuostatos koduoja informacijos šaltinius ir suvaržymus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama vertinant programos atitiktį valstybės poreikiams ir procesinius vietų paskirstymo bei ugdymo proceso principus.

Atsižvelgiant į tai, šioje analizėje prioritetu³ siūloma laikyti profesinio mokymo programas, kurios labiausiai atitinka valstybės ūkinės ir socialinės plėtros tikslus.

1.1.2.3. Planavimui teisiškai numatyta informacija

PMĮ ir Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašas numato, kad ŠMSM teikdama tvirtinti ir Vyriausybė tvirtindama preliminarų į PM priimamų mokinių skaičių (atskirai **VF** ir **VNF vietų**) atsižvelgia į „(...) nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos informaciją, regionų plėtros tarybų siūlymus ir valstybės finansines galimybes“ (PMĮ, 18 str., 1 p.).

³ Čia ir toliau – prioritetu ne tik sudarant Vyriausybės tvirtinamą prioritetinių formaliojo profesinio mokymo programų sąrašą pagal PMĮ, 38 str. 1¹ p., tačiau ir skirstant VF studijų vietas

Prioritetines profesinio mokymo programas, į kurias įstojusiems gali būti mokamos **TS**, Vyriausybė nustato atsižvelgdama į „ministerijų pasiūlymus, (...) nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos, užimtumo ir darbo rinkos stebėsenos informaciją bei valstybės finansines galimybes.

Kitoje dalyje detaliau pristatoma, kokie VF ir TS planavimui (prioritetinių studijų kryptių nustatymui) aktualūs duomenys ataskaitos rengimo metu prieinami Lietuvoje. Taip pat apžvelgiamos už informacijos generavimą ir teikimą atsakingos institucijos. Galiausiai pristatomi iššūkiai, su kuriais susiduriama siekiant į informacijos generavimo procesą įtraukti įvairias atsakingas ir suinteresuotas šalis bei koordinuoti jų veiksmus.

1.2. Planavimui aktualių duomenų prieinamumas

Planavimui aktuali⁴ Lietuvoje prieinamą informaciją galima išskirti į dvi dalis: stebėsenos duomenis ir prognozes. Abiejų tipų informacijos šaltinių gausa ir detalumas per penkerius metus sparčiai augo, svarbūs papildymai atliekami ir ataskaitos rengimo metu.

Aktualiausius Lietuvoje prieinamus **stebėsenos** duomenis galima išskirti į kelias temines grupes:

- priėmimo rezultatai: kaip prašymus pateikę ir įstoję kandidatai;
- studijų progreso duomenys: kaip studijas nutraukusiųjų dalis, studijas baigusių per nominalų laikotarpį dalis;
- absolventų rengimo apimtys;
- absolventų padėtis po studijų baigimo: kaip tęsiančių studijas, dirbusių, deklaravusių išvykimą dalis;
- absolventų padėtis darbo rinkoje: kaip įsidarbinimo ir įsidarbinimo pagal kvalifikaciją lygis ir atlyginimai;
- aukštųjų mokyklų tinklas;
- aukštųjų mokyklų personalas;
- darbo rinkos būklė: kaip užimtumo lygis, darbo rinkos struktūra, registruotų bedarbių skaičius ir struktūra, darbo skelbimai.

Dauguma šių duomenų prieinami Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS). Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį, kad siekiant lanksčiai panaudoti ŠVIS prieinamus duomenis reikalingas specialus leidimas naudoti individualaus lygmens įrašus ir duomenų apdorojimo gebėjimai.

Planavimui aktualias **prognozes** sudaro universalios ir teminės, specializuotos prognozės: kaip pedagogų ir sveikatos priežiūros specialistų poreikio.

- **Pedagogų poreikio prognozės** – trumpojo (1 m.) ir vidutinio (4 m.) laikotarpio pedagogų poreikio prognozės. Prognozės pateikiamos pagal modelyje apibrėžtas pedagogų specializacijas (kaip biologijos mokytojas, chemijos mokytojas). Poreikis matuojamas etatais, unikalių asmenų skaičiumi ir kontaktinių valandų skaičiumi (STRATA, Pedagogų poreikio prognozavimas: rezultatų apžvalga, 2021).
- **Sveikatos priežiūros specialistų prognozės.** Jų tikslas – prognozuoti medicinos darbuotojų darbo rinkos situaciją Lietuvoje ilguoju (10 m.) laikotarpiu, naudojant kiekybinius ir kokybinius duomenis, bei gerinti medicinos studijoms skiriamų valstybės finansuojamų vietų skaičiaus planavimą. Dėl santykinai ilgo prognozavimo laikotarpio, prognozių detalumo, aukšto ekspertų ir suinteresuotų šalių įtraukimo, kokybinių duomenų įtraukimo ir kitų savybių šios prognozės laikytinos vienomis labiausiai išplėtotų Lietuvoje. Galimybes šių prognozių rezultatus panaudoti VF vietų planavimui lengvina tai, kad medicinos profesijas santykinai paprasta susieti su studijų kryptimis ar jų grupėmis – išsilavinimo reikalavimus daugumai prognozuojamų profesijų

⁴ Aktualių duomenų sąrašas papildytas atsižvelgiant į tai, kokie duomenys priėmimo planavimui naudojami gilesnei analizei pasirinktose užsienio šalyse.

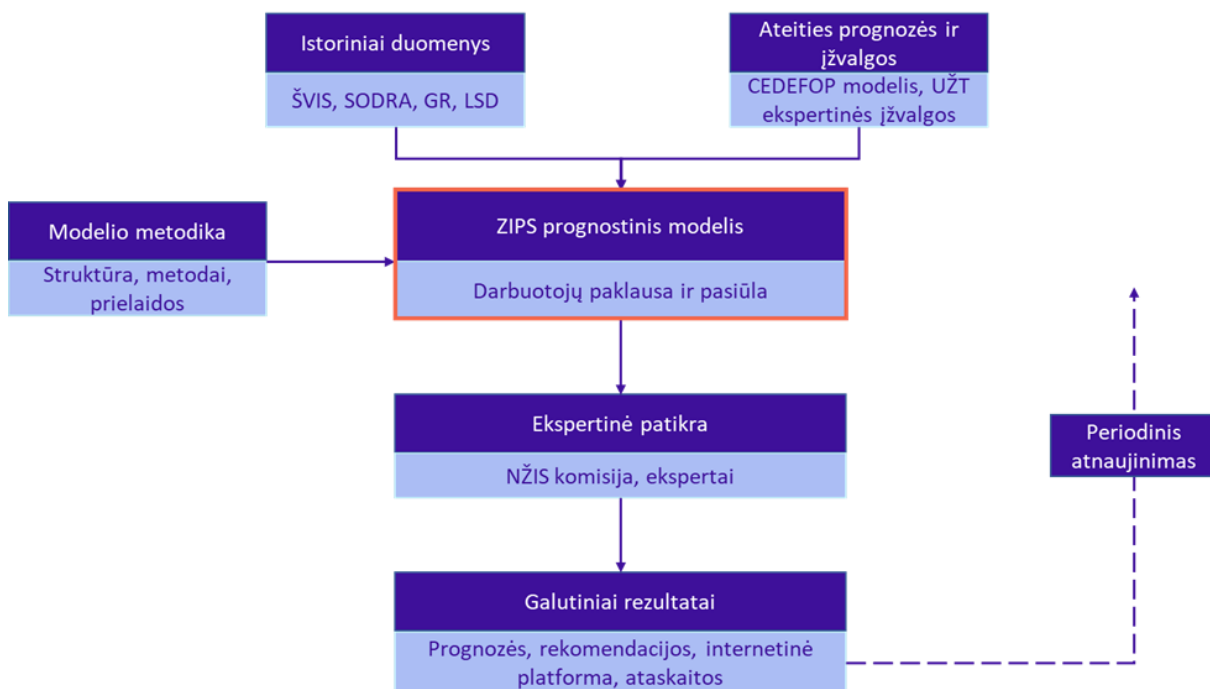
apibrėžia įstatymai (STRATA, Sveikatos priežiūros specialistų prognozių atnaujinimas, 2021).

Specialistai pažymi, kad prognozės atlieka pozityvią funkciją: suteikia diskusijai kryptį, rėmus. Vis dėlto, net kokybiškiausių prognozių rezultatai – tik vienas argumentų, į kuriuos atsižvelgia Nacionalinės sveikatos sistemos specialistų rengimo valstybinio užsakymo formavimo komitetas Vadovaujantis SAM ministro įsakymu, Nacionalinės sveikatos sistemos specialistų rengimo valstybinio užsakymo formavimo komitetas (toliau – VUK) priimdamas sprendimus dėl specialistų trūkumo ir VF vietų skaičiaus paskirstymo remiasi ne tik STRATA prognozėmis, tačiau ir kitais duomenimis apie specialistų skaičių bei trūkumą, SAM analize, universitetų pateikta informacija (SAM, 2018). Sprendimą prognozes naudoti tik kaip vienas iš informacijos šaltinių galima pagrįsti daugeliu argumentų, tarp kurių paminėtinos: a) finansavimo paskirstymo tikslų daugialypiškumas, b) kitų, nei AM ir PM finansavimas pagal švietimo sritis, įgūdžių pasiūlos ir paklausos derinimo priemonių prieinamumas (kaip priemonės, skirtos mažinti studentų nubyrėjimą; migracijos politikos priemonės), c) potencialių studentų rezervo ir juos rengiančių institucijų resursų suvaržymai, d) ribotos galimybės ateities poreikius prognozuoti tiksliai.

- **Įsidarbinimo galimybių barometras** – tai kasmetinė trumpojo laikotarpio (1 m.) Užimtumo tarnybos rengiama įsidarbinimo galimybių prognozė 155 profesijų atstovams. Barometre išskiriamos dvi profesijų grupės: specialistų ir vadovų bei kvalifikuotų darbininkų ir paslaugų darbuotojų. Kiekvienoje jų nurodomos profesijos, kurioms prognozuojamos vidutinės, aukštesnės nei vidutinės ir žemesnės nei vidutinės įsidarbinimo galimybės Lietuvos darbo rinkoje ir dešimtyje šalies apskričių. Barometras grindžiamas Užimtumo tarnybos atliekamos kasmetinės darbdavių apklausos metu surinktais duomenimis bei Užimtumo tarnybos specialistų ir darbo rinkos ekspertų nuomone apie tikėtiną atskirų profesijų darbuotojų paklausos paklausą šalies savivaldybėse 2021 m. (UŽT). Vis dėlto, šios prognozės panaudojimo planuojant valstybės finansavimą AM ir PM galimybes riboja trumpas prognozavimo laikotarpis.
- **Žmoniškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistema.** Šios sistemos vystymo etapus ir rezultatus galima išskirti į dvi grupes.
 1. **2018 m. pradėtos rengti specialistų paklausos prognozės** – prognozės, kuriomis siekiama įvertinti vidutinio laikotarpio (4 m.) samdomų darbuotojų paklausą pagal Lietuvos profesijų klasifikatoriaus (toliau – LPK) pogrupius (4 skaitmenų lygmeniu) ir Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus (toliau – EVRK) sekcijas (STRATA, Samdomų darbuotojų paklausos prognozavimo metodika, 2018). Prognozės rengtos remiantis administraciniais duomenimis.
 2. **2021 m. patobulinta žmoniškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistema (rezultatai rengiami viešiniui).** Šis sistema įgalins prognozuoti darbuotojų poreikį trumpuoju (1 m.) ir vidutiniu (5 m.) laikotarpiu. Prognozės bus prieinamos ne tik pagal LPK grupes (3 skaitmenų lygmens) ir EVRK skyrius, tačiau ir pagal darbovietės apskritį. Galima tikėtis, kad dėl atliktų metodinių patobulinimų šios prognozės bus tikslesnės ir plačiau pritaikomos, nei lig šiol STRATA atliktos specialistų paklausos prognozės (STRATA, Samdomų darbuotojų paklausos prognozavimo metodika, 2018). Pavyzdžiui, naujosios paklausos prognozė bus papildytos laisvų darbo vietų (darbo skelbimų) skaičiumi, patikslintos migracijos ir mirtingumo prognozių dedamosios, pridėta darbo pasiūlos dedamoji. Numatomas žmoniškųjų išteklių paklausos prognozavimo modelis ir jo įgyvendinimo grafikas atvaizduoti trečiame ir ketvirtame paveiksluose.

Valstybės finansuojamų vietų planavimui aktualu ir tai, kad naujoje žmoniškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistemoje bus pateikiamos dviejų tipų profesijų–švietimo klasifikatorių sąsajos: teorinės ir realios (labiausiai tikėtinos). Pirmojo tipo sąsajos remsis ekspertiniu švietimo programos–profesijos atitikties vertinimu. Antrojo tipo sąsaja remsis absolventų stebėsenos duomenimis: faktinių įvairių studijų kryptių absolventų įsidarbinimo tam tikrose profesijose dažniu.

pav. 3 Planuojamos žmogiškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistemos schema

Šaltinis: STRATA, nepublikuotas

pav. 4 Planuojamos žmogiškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistemos įgyvendinimo (kasmetinio atnaujinimo) grafikas

Šaltinis: STRATA, nepublikuotas

Numatoma, kad žmogiškųjų išteklių paklausos prognozavimo ir kitas nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos (toliau – NŽIS) pastangas turėtų koordinuoti Vyriausybės komisija. Komisija yra sudaryta iš Vyriausybės kanceliarijos, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Vyriausybės strateginės analizės centro atstovų.

Vis dėlto siekiant koordinuoti įvairių su NŽIS ir valstybės finansavimo studijoms bei profesiniam mokymui planavimu susijusių institucijų veiksmus susiduriama su iššūkiais. Kaip pastebi EBPO, per pastarąjį dešimtmetį Lietuva ėmėsi reikšmingų žingsnių, siekdama koordinuoti įvairių su šalies įgūdžių valdysena susijusių institucijų veiksmus bei sukurti socialinės partnerystės mechanizmus, tiesiogiai įtraukti įvairias suinteresuotas šalis į sprendimų priėmimo procesą. Tarp pavyzdžių paminėtinos pastangos stiprinti Švietimo tarybos ir Regioninės plėtros komitetų vaidmenį valstybės finansavimo studijoms planavime (OECD, OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations, 2021). Tačiau siekiant užtikrinti horizontalią koordinaciją tarp keturių NŽIS komisiją sudarančių ministerijų bei suinteresuotų šalių ir kitų su įgūdžių planavimu susijusių institucijų susiduriama su iššūkiais. Pavyzdžiui, už finansavimo paskirstymo PMI planavimą atsakingi specialistai nurodo, kad Regioninės plėtros komitetai ne visuomet išreiškia savo poreikius arba poreikių nepagrindžia įrodymais. Tai iš dalies galima paaiškinti menkais suinteresuotų šalių ir, plačiau, pilietinės visuomenės pajėgumais daryti įtaką viešosios politikos formavimui. Menki suinteresuotų šalių pajėgumai savo ruožtu aiškinami informacijos ir dalyvavimui skirta laiko stoka, dalyvavimo socialinės partnerystės mechanizmuose patirties trūkumu (Nakrošis, 2019).

Lentelė 2 Planavimui prieinamos informacijos šaltinių apibendrinimas

Grupė	Informacijos objektas	Tyrimas
Prognozavimas	Darbo rinkos paklausa ir pasiūla	Ilgalaikės užimtumo pokyčių prognozės pagal ekonomikos sektorius ir profesijų grupes (CEDEFOP, 2020 skills forecast: Lithuania, 2020)
		Švietimo pasiūlos prognozavimo modelis (STRATA, Švietimo pasiūlos prognozavimo modelis, 2020)
		2018 m. pradėtos rengti specialistų paklausos prognozės pagal profesijas (STRATA, Specialistų paklausos prognozės, 2020)
		Medicinos specialistų pasiūlos ir paklausos prognozavimas (STRATA, Sveikatos priežiūros specialistų prognozių atnaujinimas, 2021)
		Pedagogų poreikio prognozavimas (STRATA, Pedagogų poreikio prognozavimas: rezultatų apžvalga, 2021)
		2021 m. patobulinta žmogiškųjų išteklių paklausos prognozavimo sistema (rezultatai rengiami viešinimui).
Stebėseną	Priėmimo rezultatai	LAMA BPO teikiamos ataskaitos, ŠVIS duomenų bazėje prieinami rodikliai
	Absolventų karjera darbo rinkoje	Profesinio mokymo ir aukštųjų mokyklų absolventų karjeros stebėseną

	Absolventų rengimo apimtys	STRATA teikiami rodikliai, ŠVIS duomenų bazėje prieinami rodikliai
	Darbo rinkos ir gyventojų užimtumo būklė	Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos būklės kasmetinė ataskaita (STRATA, Lietuvos žmogiškojo kapitalo būklė 2021, 2021)
	AMI finansinė būklė	AMI teikiamos finansinės ataskaitos (pavyzdys)
	AMI pedagoginis personalas	ŠVIS duomenų bazėje prieinami rodikliai
Teminiai tyrimai	Studijų kryptių būklė	Teminės studijų kryptių grupių būklės apžvalgos, atliekamos pagal poreikį (pvz. STRATA 2020a)

Šaltinis – sudaryta autorių.

Kitame skyriuje pristatoma, su kokiomis pagrindinėmis kliūtimis, atsirandančiomis daugiausiai dėl reglamentavimo ir informacijos spragų, susiduria už VF vietų ir TS planavimą atsakingi ŠMSM darbuotojai bei procese dalyvaujančios suinteresuotos šalys.

1.3. Praktinės kliūtys planavimo procese

Šio skyriaus 1.3.1. dalyje pristatomos kliūtys, su kuriomis susiduria už VF vietų planavimą atsakingi ŠMSM darbuotojai. Dalyse 1.3.2. ir 1.3.3. atitinkamai analizuojami sunkumai, kuriuos įvardijo kitų į procesą įsitraukusių ministerijų darbuotojai bei suinteresuotų šalių atstovai. Analizė grindžiama 2019 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais STRATA organizuotų grupinių diskusijų ir apklausos rezultatais.⁵

1.3.1. ŠMSM aktualiausios kliūtys

Nėra aiškaus ir nuoseklaus valstybės finansuojamų vietų paskirstymo proceso ir sutartų principų. Akcentuota, jog principai, kuriais remiantis būtų rengiami VF studijų vietų planai, sutarti nepakankamai aiškiai. Minėta, jog tokie principai galėtų būti susiję su valstybei reikalingų aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio prognozėmis.

Didelę įtaką valstybės finansuojamų vietų apskaičiavimui daro politiniai sprendimai. Tarp politinio pasitikėjimo atstovų vyrauja prieštaringos nuostatos dėl studijų finansavimo ir vietų paskirstymo, tam tikrų specialistų poreikio visuomenėje. Rengiamuose teisės aktų projektuose pateikiami kompromisiniai sprendimai. Reguliavimo spragos apsunkina ir institucinės atminties išsaugojimą bei procesų nuoseklumo užtikrinimą ŠMSM darbuotojų kaitos atveju.

Patikimos informacijos trūkumas nacionaliniu mastu. Ypač trūksta kokybiškų ilgalaikių darbo rinkos prognozių. Specialistai pabrėžė, kad rengiant studijų vietų planą trūksta specialistų poreikio ilgalaikių ateities tendencijų, analizių pagal švietimo lygmenį, kurios būtų bendras visų ministerijų, atsakingų už atitinkamų specialistų poreikį, pagrindas („Jei būtų kažkokia grubi tendencija, daugiametė kryptis, kaip skirstosi pagal išsilavinimą, kiek gali tęstis bangavimas“, „Jei kas parengtų sistemą, prognozavimo strategiją, kurią patvirtins Vyriausybė ir kurios reikės laikytis“). Planuojant finansavimą PM ypač pasigendama regioninio lygmens darbo rinkos, investicijų, ir kitų prognozių.

Susitarimo dėl duomenų, informacijos, kuria gali ir turi būti grindžiami sprendimai, trūkumas. Pasak grupinės diskusijos dalyvių, kai kurios suinteresuotosios šalys savo siūlymų nepagrindžia duomenimis („Kai ateina mažos organizacijos, ateina tuščios (be informacijos)“).

⁵ Diskusijų rezultatai plačiau pristatomi Švietimo pasiūlos, analizės ir planavimo metodikoje (STRATA, 2020c)

Taip pat trūksta susitarimų, kokią informaciją suinteresuotos šalys galėtų ir turėtų teikti argumentuodamos savo pasiūlymus. Iš dalies dėl to dažnai tarp tai pačiai sričiai atstovaujančių organizacijų vyrauja viena kitai prieštaraujančios nuomonės.

Nepakankamas suinteresuotų šalių įsitraukimas. Pavyzdžiui, ne visos mokyklos ir ne visos regioninės plėtros tarybos nurodo savo poreikį.

Žmogiškųjų išteklių trūkumas ŠMSM. ŠMSM specialistai mini, kad finansavimo prioritetų (ir finansavimo lygio) nustatymui ir žmogiškųjų išteklių nepakanka, akcentuojama, jog į ministeriją dėl nekonkurencingo darbo užmokesčio retai ateina dirbti nauji darbuotojai.

Planavimui trūksta laiko. Tam, kad planavimo procesas būtų sėkmingas, jį reikėtų pradėti anksčiau.

1.3.2. Kitoms ministerijoms aktualiausios kliūtys

Nėra aiškaus sutarto socialinių partnerių įsitraukimo laikotarpio. Ministerijų atstovai įvardijo labai skirtingus laikotarpius, kada jie kreipiasi į ŠMSM atstovus (arba kreipiamasi į juos) dėl valstybės finansuojamų vietų. Tai rodo, kad nėra aiškumo dėl laiko, kada vykdomas teisės aktų projektų derinimas. Aiškumo stoka savo ruožtu riboja suinteresuotų šalių galimybes efektyviai įsitraukti į procesą.

Trūksta laiko planavimui. Akcentuota, jog išsamiai analizei parengti ar įsigilinti į jau parengtas trūksta laiko, dažnai derinti teikiama informacija atsiunčiama likus itin mažai laiko iki sprendimo priėmimo.

Susitarimo dėl duomenų, informacijos, kuria gali ir turi būti grindžiami sprendimai, trūkumas. Ministerijos naudojami skirtingais informacijos šaltiniais. Ministerijų atstovai, kurie atsakė, jog įsitraukia į švietimo pasiūlos planavimo procesą, įvardijo, jog naudojami kasmetinės NŽIS būklės duomenimis ir (arba) ekspertinėmis įžvalgomis, švietimo institucijų duomenimis, paslaugų poreikiu ir įvairia darbdavių suteikta informacija. Tai mažina skirtingų ministerijų pateikiamų poreikių palyginamumą.

Trūksta patikimos informacijos. Apklausoje dalyvavusios ministerijos susiduria su informacijos, kurios reikėtų teikiant pasiūlymus ŠMSM atstovams, trūkumu. Pavyzdžiui, trūksta sektorių ir regionų plėtros prognozių, žinių apie technologijų pažangą ir poveikį žmogiškųjų išteklių poreikiui, migracijos poveikį.

1.3.3. Kitoms suinteresuotoms šalims aktualiausios kliūtys

Trūksta patikimos informacijos. Viena organizacija nurodė, jog trūksta sąsajų tarp ekonomikos sektorių (pagal ekonominių veiklų rūšių klasifikatorių) ir juose dirbančių profesijų atstovų (pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių). Kitos organizacijos neįvardijo, kokios informacijos joms trūksta.

Priėmimo planavimas turėtų būti orientuotas į specialisto parengimą. Paminėta, jog švietimo pasiūla turėtų būti orientuota į specialisto parengimą (absolventus), o ne į priimtų studentų skaičių.

Po bendrojo priėmimo lieka nepanaudotų valstybės finansuojamų studijų ar mokymo vietų. Pasiūlyta, kad tokiu atveju lėšos būtų perduodamos sritims, kurios yra prioritinės Lietuvos ekonomikos plėtrai.

Kitame skyriuje analizuojama, kaip šiame skyriuje įvardytas problemas sprendžia gilesnei analizei pasirinktos užsienio valstybės.

2. Užsienio patirčių analizė

Šiame skyriuje, siekiant identifikuoti gerąsias praktikas, kurios būtų pritaikomos siekiant tobulinti VF ir TS planavimo sistemą Lietuvoje, analizuojamos aktualios užsienio šalių patirtys. Pažymėtina, kad analizės atlikimo metu nepavyko⁶ identifikuoti ES ar EBPO šalių, kuriose valstybės finansavimo švietimo sritims paskirstymą reguliuojanti teisinė bazė būtų **identiška** Lietuvos teisinei basei. Nerasta šalių, kuriose, kaip Lietuvoje, įstatymas numatytų reguliarių nacionalinio lygmens prioritetinių studijų kryptių ir profesinio mokymo programų sąrašų rengimą. Valstybių, kuriose būtų taikomi VF ir TS instrumentai, identiški taikomiems Lietuvoje, taip pat reta. Analizės atlikimo metu sprendimai dėl valstybės finansavimo paskirstymo tarp AM švietimo sričių centralizuotai buvo priimami tik Lietuvoje ir dar dvejose EBPO šalyse: Vengrijoje ir Turkijoje. Lietuva dažnai išsiskyrė ir kitais atžvilgiais. Pavyzdžiui tuo, kad Lietuvoje:

- valstybės finansavimas tarp švietimo sričių reguliuojamas atsižvelgiant į įstojusiųjų, o ne tam tikrą išsilavinimą įgijusių (ar studijų metus pabaigusius) asmenų skaičių;
- paraleliai egzistuoja valstybės finansuojamos ir nefinansuojamos studijų vietos;
- finansavimas gali būti skirstomas ypač detalai (ir programų lygiu).

Palyginamų sistemų trūkumas riboja ir gerųjų praktikų, kurios trumpuoju laikotarpiu galėtų būti tiesiogiai pritaikomos ir pakankamos siekiant suplanuoti VF ir TS Lietuvoje, prieinamumą. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad centralizuotas valstybės finansavimo paskirstymas tarp švietimo sričių yra tik vienas daugelio instrumentų, kuriais valstybės gali daryti įtaką studentų pasiskirstymui tarp švietimo sričių. Siekiant pateikti aktualų kontekstą ir gaires dėl galimų sistemos tobulinimo kryptių vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu į analizę įtraukti ir alternatyvūs užsienio šalyse taikomi įtakos instrumentai (pavyzdžiui, veiklos sutartys).

Pirmoje skyriaus dalyje siekiama supažindinti su užsienio patirčių analizei aktualiu kontekstu. Pirma, valstybės finansavimo paskirstymo tarp švietimo sričių vieta tarp kitų žmogiškųjų išteklių planavimo sistemos (toliau – ŽIPS) elementų. Antra, ŽIPS raidos istorine trajektorija globaliame kontekste. Trečia, centralizuoto švietimo finansavimo pagal sritis planavimo paplitimu OECD valstybėse.

Antroje–ketvirtoje dalyse pristatomi gilesnės atvejų analizės rezultatai. Analizei buvo pasirinktos trys šalys: Vengrija, Estija ir Suomija. Šalys pasirinktos siekiant dviejų pagrindinių tikslų. Pirma, kad projekto rezultatai būtų pritaikomi ir trumpesniuoju laikotarpiu – tam analizuojama Vengrija ir Estija, kurių planavimo sistemos yra arba Estijos atveju dar neseniai buvo santykinai panašios į Lietuvos. Antra, kad būtų apžvelgtas pakankamai platus alternatyvų spektras – tam į analizę įtrauktos labiau decentralizuotos Suomijos ir naujoji Estijos sistemos. Pristatant rezultatus siekiama atsakyti į klausimus:

- Kokie instrumentai, kuriais siekiama daryti įtaką studentų (absolventų) pasiskirstymui tarp švietimo sričių, taikomi šalyje?
- Jeigu valstybės finansavimas planuojamas pagal švietimo sritis:
 - kokie planavimo proceso dalyviai ir jų funkcijos?
 - kokių tikslų siekiama planuojant?
 - kokia informacija remiamasi planuojant?
- Kokius sistemų privalumus ir trūkumus pastebi jas taikančių šalių ekspertai?

Šioje dalyje taikomi analizės metodai:

⁶ Siekiant tikslo atlikti viešai prieinamą šaltinių analizę, konsultacijos su Lietuvos institucijų (kaip ŠMSM, KPMPC) atstovais, EBPO ir Eurashe ekspertais, už finansavimo planavimą atsakingų Suomijos ir Estijos institucijų atstovais.

- Literatūros analizė. Siekiant pristatyti viešosios politikos, istorinį ir tarptautinį kontekstą analizuotos Lietuvoje bei užsienyje atliktos studijos.
- Dokumentų analizė. Siekiant nustatyti, kaip (ar) užsienio šalyse reguliuojami aktualių procesų dalyviai ir jų funkcijos analizuoti įstatymai ir poįstatyminiai aktai, veiklos sutartys ir kt. aktualūs dokumentai.
- Individualūs pusiau struktūruoti interviu su atsakingų užsienio institucijų atstovais. Interviu metu siekta surinkti informaciją apie procesus, kurie nėra fiksuojami dokumentuose bei gauti ekspertinį vertinimą.

2.1. Politikos, istorinis ir tarptautinis kontekstas

Valstybės finansavimo paskirstymo tarp švietimo sričių planavimas – platesnės žmogiškųjų išteklių planavimo sistemos elementas. Žmogiškųjų išteklių planavimo sistemų elementus galima skaidyti į tris dalis: esamos žmogiškųjų išteklių būklės (pasiūlos) vertinimą, paklausos prognozavimą ir instrumentų, kurie leistų subalansuoti pasiūlą bei paklausą, pasirinkimą. Instrumentai, kuriais siekiama daryti įtaką studentų pasiskirstymui tarp švietimo sričių, yra vienas iš daugelio paklausos ir pasiūlos derinimo būdų. Finansavimo paskirstymas savo ruožtu yra tik vienas iš instrumentų, kuriais valstybė gali siekti daryti įtaką studentų pasiskirstymui tarp švietimo sričių. Remiantis EBPO atlikta analize (OECD, OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations, 2021)., įvairiose šalyse taikomus instrumentus, kuriais valstybės institucijos gali daryti įtaką studentų (ir absolventų) pasiskirstymui tarp studijų sričių galima skirstyti į septynias grupes:

- **Subsidijos:** valstybės institucijos gali daryti didelę įtaką studentų pasiskirstymui tarp švietimo sričių, skirdamos viešąsias subsidijas tik tam tikriems kursams, keisdamos subsidijos sumą skirtingiems kursams arba finansuodamos konkrečių bendrųjų, perkeliamų (angl. *transversal*) įgūdžių ugdymą visose programose. Šiam instrumentų tipui priskirtina Lietuvoje taikomi VF ir TS instrumentai.
- **Rezultatais pagrįstas finansavimas:** į finansavimo formulę įtraukiamas elementas, grindžiamas iš anksto nustatytų rezultatų rinkiniu. Pavyzdžiui, tam tikrų sričių studentų (absolventų) skaičiumi arba absolventų padėties darbo rinkoje rodikliais (kaip įsidarbinusių absolventų dalis ir įsidarbinimo kokybė). Šiam instrumentų tipui priskirtinas skatinamasis finansavimas už studijų veiklos rezultatus, Lietuvoje numatytas nuo 2024 m. Profesinio mokymo srityje skatinamasis finansavimas kol kas nenumatomas.
- **Veiklos sutartys:** jose vyriausybė ir paslaugų teikėjai (dažniausiai AMI) susitaria dėl tam tikrų tikslų, kurių turėtų siekti paslaugų teikėjai. Veiklos sutartys gali būti susietos su finansavimu ir atlyginti organizacijoms už absolventų darbo rinkos rezultatus arba tam tikrų tipų kursų teikimą. Šiam instrumentų tipui priskirtinos Lietuvos MSĮ numatytos, tačiau šiuo metu neįgyvendinamos, veiklos sutartys.
- **Vienkartinis finansavimas:** juo siekiama sudaryti sąlygas institucijoms teikti programas ir (arba) įgūdžius, kurių teikimas kainuoja brangiai. Šiam instrumentų tipui priskirtinas, pavyzdžiui, nacionalinių pedagogų rengimų centrų įkūrimui Lietuvoje skirtas finansavimas.
- **Naujų programų steigimo (ir esamų uždarymo) reguliavimas:** programų vertinimas, vykdomas prieš suteikiant teisę pradėti arba tęsti studijų programą. Daugeliu atvejų tokį vertinimą atlieka švietimo ekspertai. Jie įvertina numatomus mokymosi rezultatus, mokymo kokybę (įskaitant dėstytojų kvalifikaciją ir fizinės infrastruktūros bei kitų turimų išteklių tinkamumą), naujos programos padėtį esamų programų atžvilgiu (pvz., siekiant išvengti dubliavimo). Prieš patvirtinant naujas programas šalis vis dažniau reikalauja įrodymų, kad nauja programa reikalinga darbo rinkai. Pavyzdžiui, taikyti šį instrumentą Lietuvoje formaliai iš dalies įgalina studijų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašas. Jame numatyta, kad vienas studijų krypties vertinimo aspektų – studijų tikslų ir studijų

rezultatų atitiktis šalies (regiono) ūkio ir visuomenės poreikiams (ŠMSM, 2019). Šiai instrumentų grupei taip galima priskirti PM programų licencijavimą.

- **Mokesčio už mokslą politika:** teoriškai šalys gali daryti įtaką studentų pasiskirstymui tarp švietimo sričių, leisdamos AMI už skirtingų sričių studijas rinkti skirtingus mokesčius. Vis dėlto, praktikoje ši priemonė taikoma retai
- **Potencialių studentų ir jų šeimų informavimas** apie programų teikiamas galimybes darbo rinkoje ir profesinis konsultavimas. Pavyzdžiui, šiai instrumentų grupei priskirtinas Lietuvoje vykdomas absolventų karjeros stebėsenos rodiklių viešinimas (remiantis administraciniais duomenimis).

Žmogiškųjų išteklių planavimo praktikos istoriškai kito kartu su socio-politinėmis valstybių santvarkomis, vyraujančiais ekonomikos sektoriais. Centralizuotas darbo jėgos planavimas (angl. *manpower planning*) pradėtas dar 1940 įsivyravus socialistinei santvarkai Sovietų Sąjungoje. Žmonių, kuriuos reikia apmokyti darbui, poreikis įprastai formuluotas tiksliai, siekiant įgyvendinti įvairius pramonės, gamybos ir kitų vyraujančių ekonomikos sektorių planus (Besstrand, 2004). Kintančios vertybės ir vyraujantis ekonominis neapibrėžtumas, kurį lemia sparti technologinė pažanga, besikeičiantis gyventojų vartojimo stilius, pakeitė žmogiškųjų išteklių planavimo tikslus bei pobūdį valstybėse.

Modernioms ŽIPS būdingi keli esminiai bruožai:

- Pagrindinis analitinių priemonių taikymo tikslas yra sprendimų priėmėjams suteikti daugiau pagrįstos ir naudingos informacijos apie galimus švietimo, darbo rinkos, užimtumo scenarijus, o ne pateikti baigtinius atsakymus (M. Neugart, 2002). Veikiant laisvos rinkos mechanizmams, įvairaus lygmens dalyvius siekiama įgalinti sprendimus priimti patiems. Tam, kad rinka tinkamai funkcionuotų, agentai turi priimti informuotus, pagrįstus sprendimus. Todėl paprastai keliamas antras tikslas – informuoti gyventojus apie galimybes, besirenkant vienokį ar kitokį mokymosi (arba karjeros) kelią.
- Specialistų poreikio ir kitų prognozių nerekomenduojama traktuoti kaip tikslų taškinių būsimos situacijos įverčių. Vietoj to, jas rekomenduojama naudoti kaip plačias viešosios politikos gaires. Pastebima, kad galimybės ŽIPS pritaikyti prognozes priklauso nuo konkrečių profesijų specifikos. Remiantis prognozėmis galima patikimiau planuoti specialistų rengimą valstybės kontroliuojamoms profesijoms, t. y. profesijoms, kuriose valstybė reguliuoja kvalifikacijų suteikimo tvarką, reikalavimus, specialistų skaičių, darbo užmokestį ir pan. Tokių profesijų atstovų paklausa dažnai nuo rinkos veiksmų priklauso tik netiesiogiai, labiau – nuo valstybės politikos. Pavyzdžiui, pedagogų paklausa iš dalies priklauso nuo vienam mokytojui skiriamo mokinių skaičiaus, medikų – nuo sveikatos priežiūros institucijų tinklo dydžio ir kitų aplinkybių (M. Neugart, 2002).
- Į planavimo procesą įsitraukia įvairios institucijos ir suinteresuotos šalys, derinamas platus metodinių įrankių spektras, kaip apklausos, prognozės, išvalgos, ateities tendencijų ir scenarijų, alternatyvų analizė.
- Egzistuoja mechanizmai, kurių paskirtis – koordinuoti įvairių procese dalyvaujančių institucijų ir suinteresuotų šalių pastangas (pastebima, kad išvystytose sistemose šie mechanizmai veikia efektyviau) (ILO, *Skill needs anticipation: systems and approaches*, 2017).
- Dažniau akcentuojama, kad švietimas turi suteikti įgūdžių ne tik darbui, tačiau ir gyvenimui, asmens savirealizacijai.

2021 m. OECD atliktame tyrime konstatuota, kad dauguma EBPO vyriausybių turi ribotą studentų skaičiaus kontrolę pagal švietimo sritis. 2017 m. tik Lietuvoje ir trijose kitose EBPO šalyse (Estijoje, Vengrijoje ir Turkijoje) buvo centralizuota studijų planavimo sistema, kurioje priimant sprendimus dėl valstybės finansuojamų studijų vietų skaičiaus AMI dalyvavo menkai. Nuo tada Estija atsisakė centralizuotos sistemos ir pradėjo taikyti kitus įtaką studentų pasiskirstymui pagal švietimo sritis darančius instrumentus. Visų pirma – veiklos sutartis, dėl kurių turinio deramasi su AMI. Atsižvelgiant į tai ataskaitos autoriai rekomendavo, kad ilgesniuojau laikotarpiu Lietuvai taip pat būtų prasminga ieškoti būdų labiau decentralizuoti valstybės finansavimo švietimo sritims planavimo sistemą. Lyginamosios informacijos apie planavimą pagal švietimo sritis profesiniame mokyme ataskaitos rengimo metu buvo

nepakankamai, kad būtų galima įvertinti centralizuoto planavimo praktikos paplitimą. (OECD, OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations, 2021).

2.2. Estija

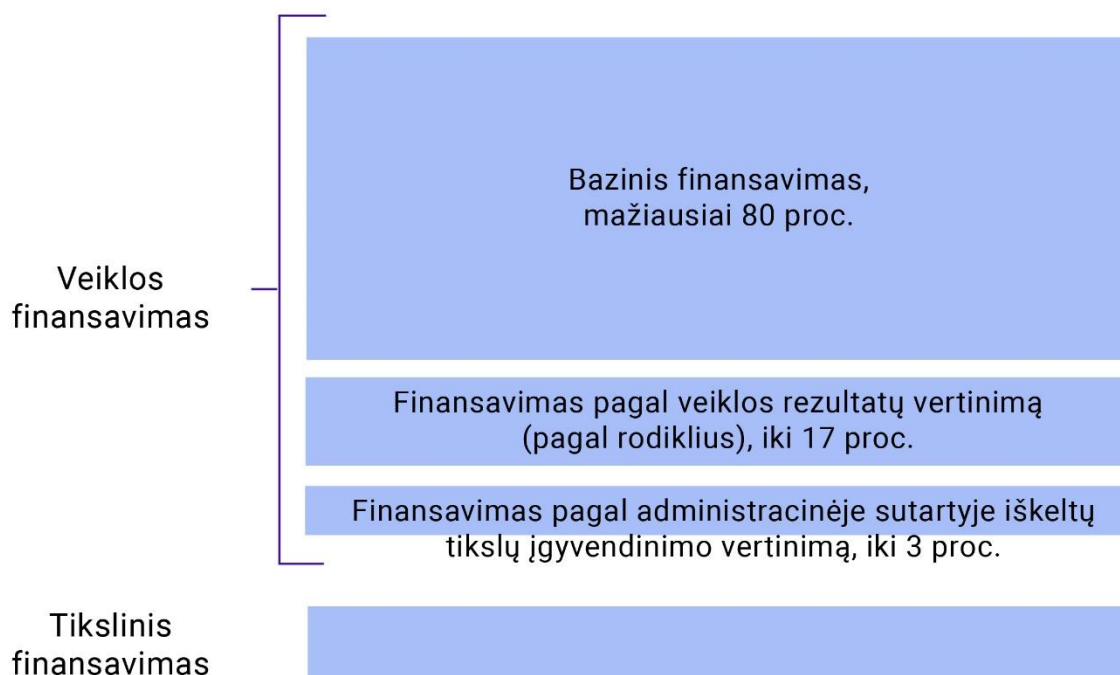
2.2.1. AM finansavimo sistema

Esamas Estijos aukštojo mokslo institucijų **veiklos finansavimas** (angl. operational funding arba activity support) (pav. 5) susideda iš **80 proc. bazinio finansavimo** (angl. baseline funding), skirto veiklos užtikrinimui ir **20 proc. skiriamų už veiklos rezultatus** (angl. performance funding) (EBPO, 2020). Aukštųjų mokyklų finansavimo įrankis – veiklos sutartys, Estijos Aukštojo mokslo įstatyme įvardijamos kaip **administracinės sutartys** (angl. administrative contract arba performance agreement), kurios yra būtinos valstybiniam finansavimui gauti. Administracinėje sutartyje yra numatomi pagrindiniai universiteto įsipareigojimai, susiję su studijų organizavimo apimtimi, kokybe ir efektyvumu, įskaitant universiteto atsakomybės sritis ir veiklos finansavimo bei tikslinio finansavimo tikslus ir uždavinius, taip pat kitos detalės (Estijos aukštojo mokslo įstatymas, 2019, p. 43 str., 3 dalis). Šios ataskaitos rašymo metu Estijoje baigiasi antrasis sutarčių ciklas, iki šiol trukdavęs 3 metus. Nuo 2020 metų planuojama pasirašyti 4 m. trukmės sutartis.

Didžioji lėšų dalis (**bazinis finansavimas**, 80 proc.) paskirstoma proporcingai pagal trejų ankstesnių metų institucijai skirto finansavimo vidurkį. Dalinant finansavimą proporcingai tarp aukštųjų mokyklų vertinamas visas aukštajai mokyklai skirtas finansavimas, t. y. ir bazinis, ir pagal veiklos rezultatus. Taip pat gali būti atsižvelgiama į aukštosios mokyklos struktūros ir dydžio pokyčius. Nuo 2020 m. bazinis finansavimas paskirstomas atskirai tarp universitetų ir profesinių aukštojo mokslo institucijų (angl. professional higher education institutions), taigi šios institucijos dėl bazinio finansavimo konkuruoja tik tarpusavyje.

Finansavimas už veiklos rezultatus susideda iš dviejų dalių: 17 proc. apskaičiuojama pagal visoms aukštosioms mokykloms vienodus veiklos vertinimo rodiklius, o 3 proc. skiriami pagal kokybinį konkrečios aukštosios mokyklos įsipareigojimų vykdymo ankstesnėje administracinėje sutartyje įvertinimą. Šį įvertinimą atlieka Švietimo ir mokslo ministerija.

pav. 5 Estijos aukštojo mokslo finansavimo schema, 2021 m.

Kiekvienai aukštajai mokyklai yra priskiriamos jos atsakomybės sritys. Iš viso išskirtos 29 skirtingų klasifikacijos detalumo lygmenų sritys, kiekviena jų priskirta 1-3 aukštosioms mokykloms. Aukštoji mokykla jai priskirtose srityse atsakinga už mokymą (turi vykdyti visų trijų pakopų studijas), srities populiarinimą bei mokslinę veiklą. Daugumai aukštųjų mokyklų priskirta 1-6 atsakomybės sritys, daugiausia Tartu universitetui – 14, o Talino universitetui – 8 sritys. Ankstesnėse sutartyse su aukštosiomis mokyklomis kai kurios atsakomybių sritys buvo gana smulkios, Ministerijos atstovės teigimu, siekiama šiuo metu sudaromose sutartyse įrašyti stambesnes sritis. Aukštoji mokykla turi teisę studentus priimti ir į programas, kurios nepatenka į jai priskirtas atsakomybės sritis, tačiau tokiu atveju šie studentai nėra skaičiuojami veiklos vertinime.

Nustatant finansavimo dalį, paremtą veiklos rezultatų vertinimu (17 proc.) naujos sutarties laikotarpiui, atsižvelgiama į aukštosios mokyklos įsipareigojimų vykdymą ankstesnės sutarties laikotarpiu. Vertinimo rodikliai pristatyti 3 lentelėje.

Lentelė 3 AMI veiklos rezultatų vertinimo rodikliai

Veiklos rezultatų vertinimo rodikliai	Santykinis svoris	
	Universitetams	Profesinėms aukštosioms mokykloms
Mokymo ir mokymosi kokybės rodikliai, įskaitant tarptautinio mobilumo ir studijų organizavimo aukštosios mokyklos atsakomybės srityse rodiklius;		
<ul style="list-style-type: none"> Studentų, įstojušių į aukštosios mokyklos atsakomybės studijų sritis, dalis⁷ (kiekvienos aukštosios mokyklos atsakomybės sritys yra sutartos veiklos sutartyse); 	15 proc.	0 proc.
<ul style="list-style-type: none"> Studentų, dalyvaujančių trumpalaikio tarptautinio mobilumo programose, dalis (tiek studijų, tiek darbo metu grindžiamo mokymosi mobilumas). <i>Šio rodiklio planuojama atsisakyti kitame sutarčių periode.</i> 	10 proc.	15 proc.
Mokymo ir mokymosi efektyvumo rodikliai, įskaitant dalyvavimo studijose efektyvumo ir pajamų, gautų iš švietimo veiklos, rodiklius;		
<ul style="list-style-type: none"> Studentų, baigusių studijas nominaliu laiku, dalis (1 metai pridedami prie nominalaus laiko, kai studijų programos 3 ar trumpesnės trukmės, 2 metai pridedami prie nominalaus laiko, jei studijų programos 4 metai ir ilgesnės); 	35 proc.,	40 proc.
<ul style="list-style-type: none"> Privataus studijų veiklos finansavimo dalis, palyginti su valstybės finansavimu (privatus finansavimas iš mokesčių už mokslą⁸, taip pat aukštųjų mokyklų galimybė siūlyti tęstinio mokymosi ir mokymosi visą gyvenimą kursus platesnėms valstybinėms ir privačioms įmonėms). 	20 proc.	20 proc.
Visuomenės raidos rėmimo rodikliai, įskaitant absolventų įsidarbinimo ir studijų tęstinumo rodiklius.		

⁷ Turima omenyje dalis nuo visų universiteto studentų. Universitetai turi teisę priimti studentus ne tik į savo atsakomybės, bet ir į kitas sritis. Profesinės aukštosios mokyklos turi teisę priimti studentus tik į savo atsakomybės sritis.

⁸ Pagal Estijos Aukštojo mokslo įstatymo 16 str., visos studijų programos apimties mokesčiai gali būti imamas iš studento, kuris studijuoja neakivaizdiniu būdu (išskyrus išimtis neįgaliesiems, mažamečių vaikų tėvams ir kt.), studijuoja ne estų kalba, jau yra studijavęs nemokamose studijose toje pačioje pakopoje aukštojoje mokykloje ir nepraėjo atitinkamas laikas nuo šių studijų, studijuoja privačios aukštosios mokyklos studijų programoje neremiamoje valstybės ir kitais įstatyme nurodytais atvejais.

<ul style="list-style-type: none"> Absolventų dalis įsidarbinusių ar toliau studijuojančių (po 1 metų nuo studijų baigimo). 	20 proc.	25 proc.
Iš viso:	100 proc.	100 proc.

Šaltinis: Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos informacija

Atkreiptinas dėmesys, kad studijų ir MTEP finansavimas yra skiriamas per skirtingus finansavimo modelius ir ne visada yra gerai subalansuotas, tačiau daro įtaką vienas kitam. Pavyzdžiui, pasak Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos atstovės, gamtos mokslų mokslinė veikla Estijoje yra ypač sėkminga, taip pat šioje srityje parengiama daug absolventų. Pagal Ministerijos turimus duomenis, šių absolventų turėtų būti rengiama mažiau, tačiau atsižvelgiant į puikius mokslinės veiklos rezultatus, juntamas spaudimas priimti ir daugiau studentų į šias sritis. Visgi tikimasi naujose sutartyse siekti geresnio balanso.

2.2.1.1. Studentų pasiskirstymo tarp studijų krypčių valdymo priemonės

Nors aukštojo mokslo finansavimo modelis nėra tiesiogiai paremtas studentų ar absolventų skaičiaus planavimu pagal kryptis, tačiau jų proporcijoms Ministerija daro įtaką keliais būdais:

- Aukštosioms mokykloms keliami absolventų skaičiaus tikslai administracinėse sutartyse;
- Akademijos – specializuotos programos, skirtos didinti pasirinktų strategiškai svarbių sričių kokybę ir populiarumą;
- skirtos pritraukti daugiau stojančiųjų į trūkstamas svarbias studijų sritis;
- Tikslinis finansavimas, papildomai skiriamas iš valstybės strateginių tikslų kylančiai veiklai vykdyti.

Ministerija absolventų skaičiui gali daryti įtaką per **sutartyje su aukštąja mokykla numatytus veiklos rezultatus**. Rezultatams susijusiems su absolventų skaičiais nustatyti naudojami Estijos Nacionalinės darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizės (OSKA) rezultatai – darbo rinkos ir įgūdžių poreikio tyrimai (plačiau apie OSKA tyrimus – poskyryje „Planavimui numatyta informacija“). Remiantis šia informacija, administracinėje sutartyje su aukštąja mokykla numatomi studentų ar absolventų skaičiai, kuriuos ji turėtų pasiekti (padidinti, išlaikyti arba sumažinti). Visgi šis reguliavimo būdas turi tam tikrų trūkumų:

- Aukštosios mokyklos parengtų absolventų skaičiaus atitikimas administracinėje sutartyje numatytam skaičiui turi **nedaug įtakos aukštosios mokyklos finansavimui**. Ministerijos atliekamas sutarties tikslų įgyvendinimo įvertinimas lemia 3 proc. finansavimo dalį, taip pat turi šiek tiek įtakos 17 proc. finansavimo daliai, skaičiuojamai pagal veiklos rezultatų vertinimo rodiklius. Interviu su Ministerijos atstove pastebėta, kad per pirmąjį sutarčių ciklą visos aukštosios mokyklos įvertintos kaip pasiekusios sutartyje numatytus tikslus.
- Dauguma pirmųjų sutarčių **tikslų buvo numatyti apibendrintai**, nepateikiami konkretūs skaičiai. Antrajame sutarčių cikle suformuluoti detalesni tikslai, pavyzdžiui, sumažinti verslo administravimo absolventų ir priimti daugiau studentų į pedagogikos studijas.
- Studentų **priėmimo tikslai įgyvendinami dažniau nei absolventų parengimo**. Sutarčių laikotarpis neatitinka realaus studijų ciklo, taip pat absolventų skaičius sudėtingiau kontroliuoti dėl studentų asmeninių pasirinkimų nutraukti arba sustabdyti studijas.

Šiuo metu sprendžiama, kaip įvertinti antrąjį sutarčių ciklą, kuris netrukus baigsis. Visgi, pasak Ministerijos atstovės, sutarčių įvertinimas kaip nepilnai įgyvendintų yra problemiškas. Šiuo metu skiriamas aukštojo mokslo finansavimas yra nepakankamas, todėl papildomas biudžeto sumažėjimas būtų skausmingas aukštosioms mokykloms ir politiškai nepopuliarus sprendimas.

Ypač reikalingoms tikslinėms sritims skatinti Ministerija turi priemonę – **akademijas**. Jau keletą metų veikia IT akademija (StudyITIn.ee, 2021), taip pat nuo kitų metų planuojamos Mokytojų ir Inžinerijos akademijos. Programoje bendradarbiauja susijusios ministerijos, pavyzdžiui, Ūkio

ministerija, darbdavių sąjungos ir IT įmonių atstovai, universitetų atstovai. Tai yra konkrečios programos, kuriomis siekiama didinti stojančiųjų, absolventų skaičius, taip pat vykdomi specifiniai tyrimai, planuojami reikalingi pokyčiai studijų programose. Kartu su planuojamais pokyčiais skiriamas ir tikslinis finansavimas, skirtas sutartiems pokyčiams įgyvendinti (StudyITIn.ee, 2021).

Tikslinis finansavimas – papildomas finansavimas aukštajai mokyklai iš valstybės strateginių tikslų kylančiai veiklai vykdyti aukštojo mokslo studijose ir doktorantūros studijų rezultatų apmokėjimui (Estijos Aukštojo mokslo įstatymas, 2019, p. 42 str., 1 d.). Pasak Ministerijos atstovės, vienas iš tikslinio finansavimo naudojimo pavyzdžių – tikslinio finansavimo priemonių derinimas su akademijomis planuojant tam tikrų studijų kryptių absolventų skaičiaus didinimą, programų pakeitimus ir lygiagrečiai skiriant tikslinį finansavimą pakeitimų įgyvendinimui. Pastaraisiais metais Estijos Švietimo ir mokslo ministerija skyrė šiek tiek daugiau tikslinio finansavimo, tačiau pastebėta, kad tai sukūrė aukštųjų mokyklų lūkestį, jog kiekvienos probleminės srities ar studentų skaičiaus pokyčiams bus suteikiamas tikslinis finansavimas.

Taip pat pastebėtina, kad **bazinio finansavimo skyrimas pagal 3 m. vidurkį iš dalies išlaiko ankstesnio pasiskirstymo proporcijas**. Įvedus šią sistemą 2017 m., vidurkis buvo skaičiuojamas pagal ankstesniųjų metų biudžetus, kurie buvo sudaryti pagal studentų skaičių, atsižvelgiant į studentų pasiskirstymą pagal kryptis bei normines studijų kainas. Taigi, nors tiesiogiai pasiskirstymas nebėra planuojamas, tačiau buvusios proporcijos vis ar daro įtaką šių dienų aukštųjų mokyklų biudžetui. Visgi per beveik 10 metų, praėjusių nuo šios sistemos pradžios, absolventų pasiskirstymas pagal kryptis kinta, taip pat kinta visuomenės ir darbo rinkos poreikiai, todėl ieškoma būdų, kaip daryti didesnę įtaką šioms proporcijoms ir labiau atsižvelgti į absolventų skaičių finansavimo modelyje.

Ministerijos atstovė pastebėjo, kad pastaraisiais metais sumažėjo aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalis, tam įtaką daro ir demografinis kontekstas, ir daugiau galimybių išvykti studijuoti į užsienį. Ieškoma būdų, kaip išlaikyti stabilų priimamų studentų skaičių, tačiau aukštojo mokslo finansavimas per pastaruosius metus nepadidėjo tiek, kad atsvertų infliaciją ar augančias pragyvenimo išlaidas. Dėl to **tampa sudėtingiau išlaikyti priėmimo lygį**. Taip pat aukštosios mokyklos žiūri nepalankiai į detalų studentų skaičiaus reguliavimą, ypač kai ankstesnėse sutartyse buvo nustatyti gana apibendrinti tikslai.

Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai taip pat pažymėjo, kad net jei valstybės institucijos ir AMI siekia skatinti priėmimą į tam tikras sritis, nebūtinai studentai jas noriai renkasi. Kai kurios problemos turi gilesnes šaknis – pavyzdžiui, neseniai pritaikytos IT populiarinimo priemonės pasiekė gerų rezultatų, tačiau norint analogiškai populiarinti inžinerijos studijų programas, matoma, kad mėginama pritraukti tuos pačius abiturientus. Taigi, norint priimti daugiau studentų į šias kryptis, reikia ne tik populiarinti jas tarp stojančiųjų, tačiau ir siekti, kad būtų parengiama daugiau abiturientų, gebančių jose studijuoti.

Iki 2013 m. Estijoje aukštosios mokyklos buvo finansuojamos pagal studentų skaičių. Pasak Ministerijos atstovės, pradėjus reformą, buvo planuota pereiti prie didžiąja dalimi (iki 75 proc.) rezultatų vertinimu paremto modelio. Per pereinamąjį laikotarpį buvo kuriamas detalus finansavimo modelis, sudaryti rodiklių sąrašai, tačiau ši sistema niekada nebuvo pilnai įgyvendinta. Pastebėta, kad pagal planuotą sistemą skiriant lėšas, galimi dideli svyravimai, kurie destabilizuoja sistemą. Šį veiklos vertinimu grįsto finansavimo trūkumą pastebi ir EBPO ataskaita: ankstesnis modelis pagal Aukštojo mokslo reformą (2013 m.), lėmė staigius kai kurių institucijų finansavimo srautų svyravimus (OECD, Changes in the higher education funding systems of the participating jurisdictions from 2000 to 2018, 2019). Taip pat nuo 2012 / 2013 m. m. pereita prie sistemos, kurioje studijos estų kalba dėstomose studijų programose tapo nemokamos visiems (Estijos Švietimo ir mokslo ministerija, 2020).

2.2.1.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Estijoje pagrindinį vaidmenį sprendžiant dėl aukštųjų mokyklų vaidina **Švietimo ir mokslo ministerija, kuri veda derybas su aukštosiomis mokyklomis**. Kitų institucijų balsas yra patiriamasis, kurį jos pateikia arba per OSKA vykdomą srities darbo rinkos poreikių ir įgūdžių

analizę, kur sutelkiamos suinteresuotosios šalys, arba teikiant siūlymus dėl administracinės sutarties su aukštąja mokykla projekto.

Pagal Estijos aukštojo mokslo įstatymo 43 str. 4 dalį, už sritį atsakingas ministras derasi su universitetu dėl administracinės sutarties ir finansavimo sutarties, kuri bus sudaryta su universitetu, vadovaudamasis ministerijų, savivaldybių asociacijų, registruotų profesinių asociacijų ir registruotų specializacijos asociacijų siūlymais. (Estijos Aukštojo mokslo įstatymas, 2019).

Pasak Ministerijos atstovės, visos administracinės sutartys yra paskelbiamos viešai pagal bendrą procedūrą, kaip ir kiti teisės aktai. **Švietimo ir mokslo ministerija kreipiasi į kitas ministerijas, teiraudamasi dėl jų lūkesčių aukštosioms mokykloms.** Taip pat savo siūlymus pateikia, pavyzdžiui, rektorių konferencija ar profesinių aukštųjų mokyklų konferencija, studentų sąjungos. Nėra įtvirtinto reikalavimo, kokio tipo informacija turėtų būti paremti šie siūlymai, dažnai jie pateikiami kaip tam tikros suinteresuotosios šalies nuomonė, o poreikį pagrindžiantys duomenys pridedami pagal poreikį ir galimybes.

Tiesa pastebima, kad kitų ministerijų pasiūlymai ne visada būna realiai įgyvendinami, dažnai dėl aukštojo mokslo specifikos neišmanymo. Taip pat kartais tai ypač specifiniai poreikiai, pavyzdžiui, prašoma penkių Azijos specialistų kasmet, o nė viena aukštoji mokykla neturi šios studijų programos. Tokiais atvejais situacija aptariama su aukštosiomis mokyklomis, užfiksuojama kaip aspektas, į kurį turėtų būti kreipiamas papildomas dėmesys sritis, tačiau tik retais atvejais tai išsirutulioja į specifinius tikslus, įrašomus į administracines sutartis su aukštosiomis mokyklomis.

Atskiras procesas yra skirtas medicinos studijoms, kadangi šioje srityje finansavimas skiriamas ne tik ne tik per aukštojo mokslo finansavimą, bet ir praktiniam mokymui. Šiuo procesu siekiama bendrų interesų susitarimo, kuriame dalyvauja Švietimo ir mokslo ministerija, Socialinių reikalų ministerija, aukštųjų mokyklų, ligoninių ir praktinio mokymų įstaigų atstovai. Siekiama susitarti dėl reikalingo gydytojų ir slaugytojų skaičiaus, kurį pastaruoju metu dažniausiai siekiama didinti.

Taip pat pastebėtina, kad Estijos Švietimo ir mokslo ministerijoje nuo šios vasaros įvykdyta pertvarka – aukštojo mokslo, profesinio mokymo, suaugusiųjų mokymo ir įgūdžių sritys sujungtos į vieną skyrių (anksčiau aukštojo mokslo skyrius buvo sujungtas su mokslinių tyrimo ir plėtros skyriumi). Pasak Ministerijos atstovės, šie skyriai pradėjo daugiau bendradarbiauti ir galbūt ateityje tai turės daugiau įtakos koordinuojant aukštojo mokslo ir profesinio mokymo priėmimo planavimą.

2.2.1.3. Planavimo tikslai

Estijos Aukštojo mokslo įstatymo 43 str. 1 dalyje numatoma, jog su universitetu sudaroma 3-5 metų administracinę sutartis, kurioje nustatomi universiteto įsipareigojimai pagal jo misiją, tikslus, uždavinius ir valstybės poreikius.

To paties įstatymo straipsnio 4 dalyje detalizuojama, jog už sritį atsakingas ministras veda derybas su universitetu dėl administracinės sutarties ir finansavimo sutarties, kuri bus sudaryta su universitetu, vadovaudamasis **strateginiais valstybės tikslais** ir atsižvelgdamas į universiteto misiją, tikslus, uždavinius ir funkcijas, **numatomą aukšto išsilavinimo specialistų poreikį darbo rinkoje**, ministerijų, savivaldybių asociacijų, registruotų profesinių asociacijų ir registruotų specializacijos asociacijų siūlymus bei valstybės biudžete skiriamas lėšos aukštojo mokslo lygio studijoms organizuoti (Estijos Aukštojo mokslo įstatymas, 2019).

Bendradarbiaujant Švietimo ir mokslo bei Ekonomikos reikalų ir susisiekiimo ministerijoms šiuo metu Estijoje rengiama nauja išsami strategija mokslo, tyrimų, inovacijų ir verslumo srityse – „MTEP ir verslumo strategija 2021-2035 m.“ (Strategic planning 2021-2035, 2019). Šioje strategijoje apjungiamos MTEP ir ekonomikos sritys, todėl ši strategija panaudojama nustatant priėmimo ir absolventų parengimo poreikį. Strategijoje numatyti penki teminiai blokai, kurių turinys tiesiogiai nedaro įtakos studentų priėmimui, tačiau yra naudingas planuojant, kokių specialistų reikės tiek MTEP, tiek ekonomikos srityse.

Kaip pastebi Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos atstovė, suprantama, kad **aukštasis mokslas yra vertybė kultūrai ir visuomenei apskritai, tačiau Estijoje neturima pakankamai geros sistemos, kaip į tai atsižvelgti**. Atliekant OSKA darbo rinkos analizę siekiama atsižvelgti ir į kitus aspektus, pavyzdžiui, tam tikros srities plėtrą, kuri yra šiek tiek susijusi ne tik su darbo rinka, bet ir su visuomene apskritai. Pavyzdžiui, analizuojant sritis, apimančias kūrybines industrijas, kultūros sritis, buvo atsižvelgta į vertę kultūrai. Kalbant apie muzikantų ugdymą, diskutuojama apie konkrečių teatrų, operos teatrų ir orkestrų poreikius, kultūros vertę apskritai. Visgi tai yra pavieniai atvejai ir sisteminio sprendimo nėra.

2.2.1.4. Planavimui naudojama informacija

Pagrindinis informacijos šaltinis sudarant sutartis su aukštosiomis mokyklomis yra **OSKA**. Ši sistema pradėta kurti 2016 m. ir šiuo metu dauguma sektorių jau praėjo bent vieną analizės etapą. **Analizei naudojama ne tik kiekybinė, bet ir kokybinė informacija, organizuojamos ekspertų, atsakingų institucijų atstovų diskusijos**.

Kasmet penkiuose OSKA sektoriuose analizuojamas darbo jėgos ir įgūdžių poreikis vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu (5–10 m.) bei rengiamos mokymo reikalavimų rekomendacijos. Analizuojamus sektorius tvirtina OSKA koordinavimo taryba. Visi ūkio sektoriai analizuojami kartą per 5 ar 6 metus. Vėliau atitinkamų sektorių ekspertų grupės stebi, kaip įgyvendinamos remiantis tyrimų išvadomis pateiktos rekomendacijos. Taip pat kasmet rengiama OSKA bendroji ataskaita apie reikalavimų darbuotojams, darbo rinkos pokyčius ir vyraujančias tendencijas per ateinančius 10 metų (OSKA, 2021).

Galutinis analizės rezultatas apima **ne tik įgūdžių bei kvalifikacijų poreikį pagal sektorius, bet ir pasiūlymus bei rekomendacijas įvairioms institucijoms**, kokių veiksmų reikėtų imtis konkrečiais atvejais, pavyzdžiui, ministerijoms, taip pat aukštosioms mokykloms, pavyzdžiui, dėl pokyčių studijų programose. Pagal OSKA analizės rezultatus Estijos Švietimo ir mokslo ministerija sprendžia, koks yra aukštojo mokslo ir profesinio mokymo absolventų poreikis, kokių įgūdžių jiems reikia bei pagal tai kelia tikslus administracinėse sutartyse. Šiuo metu tai yra pagrindinis informacijos šaltinis, taip pat pagal poreikį papildomai pasitelkiama Švietimo ir mokslo ministerijos turima bei oficiali valstybės statistika. Veiklos sutartyse nustatant siekiamas absolventų rengimo apimtis dažniausiai naudojama stebėsenos informacija apie studentų ir absolventų skaičių ankstesniu planavimo laikotarpiu.

Paminėtina tai, kad Estijos teisės aktuose OSKA darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizių panaudojimas nėra reglamentuotas. Visgi tiek profesinio, tiek aukštojo mokslo sričių Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai teigė, kad OSKA yra pagrindinis naudojamas informacijos šaltinis. Taip pat analizių ir prognozių rengimo metu vykstančios diskusijos ir ekspertų panelės yra būdas derinti pozicijas ir interesus dar prieš prasidedant deryboms dėl sutartyse su aukštojo mokslo institucijomis keliamų tikslų.

OSKA veiktas koordinuoja Estijos kvalifikacijų tarnyba, joms pasitelkiami reikšmingi žmogiškieji ištekliai. Ataskaitos rengimo metu OSKA veikloms tiesiogiai samdomų darbuotojų skaičius sudarė apie 12 pilno etato ekvivalentų. Sistema taip pat geba pasitelkti gausius išorinius žmogiškųjų išteklių resursus. OSKA valdymo struktūrą sudaro ne tik tiesiogiai samdomi darbuotojai, tačiau ir koordinacinė taryba, ekspertų panelės, OSKA patarėjų panelė. Koordinacinę tarybą sudaro 11 aukšto lygmens atstovų ministerijų iš (Švietimo ir mokslo, Ekonomikos ir komunikacijų, Socialinių reikalų, Finansų, Vidaus reikalų), Estijos banko, įvairių darbdavių ir darbuotojų sąjungų. Ekspertų paneles (kurių yra 24, po vieną kiekvienam išskirtam ekonomikos sektoriui) sudaro po 20–30 sektoriaus ekspertų. Tarp panelės ekspertų ½ sudaro darbdaviai, ¼ švietimo institucijos ir ¼ – viešosios politikos formuotojai. OSKA patarėjų panelę, neoficialų struktūrinį vienetą, sudaro dar apie 40 narių, pavyzdžiui, partnerių iš analitinių centrų (Estonia Qualifications Authority, 2019).

Aukštųjų mokyklų išlaidų modelio tyrimas. Šiuo metu vykdomas aukštųjų mokyklų išlaidų modelio tyrimas. Bandomasis projektas atliktas praėjusiais metais, buvo ištirta mokytojų rengimo ir technologijų kryptių studijų kaina. Dabar ši analizė taikoma visam aukštojo mokslo sektoriui. Siekiama nustatyti bendrus skirtingų studijų kryptių kaštus. Visgi pastebima, kad tokio pobūdžio studijų problema yra ta, kad jos yra pagrįstos faktinėmis aukštojo mokslo

institucijų išlaidomis, kurios gali neatitikti realių poreikių. Tikimasi, kad ši studija leis suprasti, kaip skiriasi studijų sąnaudos įvairiose srityse.

2.2.2. PM finansavimo sistema

Iki 2018 m. Estijos profesinių mokyklų finansavimas buvo tiesiogiai susietas su priimtų mokinių skaičiumi, mokyklos biudžetą sudarant padauginus mokinių skaičių iš valstybės nustatytos mokymo vietos bazinės kainos (skirtingos kainos programų grupėms) bei kelių koeficientų. Šios sistemos pagrindiniu privalumu Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos atstovas įvardijo tai, kad ji buvo visiems aiškiai suprantama, mokyklos turėjo galimybę suskaičiuoti ir planuoti savo galimą biudžetą. Taip pat gaunamas finansavimas iš dalies priklausė nuo veiklos rezultatų, t. y. nuo to, kiek mokykla priima mokinių.

Visgi pastebėta, jog ši sistema negarantavo tvaraus finansavimo ir neatsižvelgė į tokius aspektus kaip mokymo specifika ir realus finansavimo poreikis pagal mokyklos situaciją (dydis, nekilnojamasis turtas ir pan.). Pavyzdžiui, toks skaičiavimas palankiausias toms mokykloms, kurios neturi bendrabučių ar kitos papildomos infrastruktūros bei didelėms mokykloms miestuose. Taip pat, Ministerijos atstovo teigimu, buvusi sistema negarantavo tvarumo staiga sumažėjus mokinių skaičiui, nemotyvavo mokyklų siekti strateginių tikslų. Neatsižvelgta ir į besimokančiųjų specifiką ir paramos poreikį.

2018 metais Estija pradėjo kurti naują profesinio mokymo įstaigų finansavimo modelį. **Nuo 2019 m.** sausio 1 d. (be pereinamojo laikotarpio) įsigaliojo naujas Profesinio mokymo įstaigų įstatymas, kuriuo **pakeista profesinio mokymo įstaigų finansavimo sistema**. Pagal naująjį modelį **veiklos finansavimo komponentai yra trys**:

- Bazinis finansavimas;
- Veiklos rezultatais pagrįstas finansavimas;
- Prieinamumo užtikrinimas (skiriama iš valstybės biudžeto specialiųjų poreikių asmenų arba asmenų, kuriems atimta arba apribota laisvė, švietimui)

Bazinio finansavimo ir veiklos rezultatais pagrįsto finansavimo komponentų santykis yra ne mažesnis kaip 80 procentų bazinio finansavimo ir iki 20 procentų veiklos rezultatų finansavimo (Estijos Profesinio mokymo įstatymas, 2020).

Anot Ministerijos atstovo, naujoji sistema nesumažino finansavimo nei vienai mokyklai, nors šiuo metu skiriamos tik bazinio finansavimo ir prieinamumo užtikrinimo veiklos finansavimo dalys. Visgi šiuo metu galiojanti sistema yra žymiai sudėtingesnė už veikusią iki 2018 m., todėl mokykloms tapo sunkiau suprasti skaičiavimus ir nuspėti, kiek lėšų bus skiriama.

Bazinis finansavimas. Galutinis profesinio mokymo įstaigos gaunamas bazinis finansavimas apskaičiuojamas ir priskiriamas grupuojant pagal ISCED švietimo sritis:

1. Humanitariniai mokslai ir menai, išskyrus muziką ir scenos meną;
2. Humanitariniai mokslai ir menai – muzika ir scenos menai;
3. Socialiniai mokslai, verslas ir teisė;
4. Gamtos mokslai, matematika ir statistika;
5. Informacinės ir komunikacijos technologijos;
6. Inžinerija, gamyba ir statyba;
7. Žemdirbystė;
8. Sveikata ir gerovė;
9. Paslaugos.

Taip pat skaičiuojant atsižvelgiama į mokyklos dydį, patalpas, darbuotojų skaičių ir pan. Pasak Ministerijos atstovo, yra sukurtos sudėtingos formulės, kurios apskaičiuoja galutinį mokyklai skiriamą bazinį finansavimą, tačiau „Estijoje yra tik vienas žmogus, kuris supranta, kaip tos formulės veikia“. Anot jo, ši sistema yra šiek tiek per sudėtinga, todėl svarstoma ateityje rasti paprastesnį apskaičiavimo būdą.

Veiklos rezultatais grįstas finansavimas. Kaip teigė Ministerijos atstovas, veiklos vertinimo rezultatais grįsta finansavimo dalis iki šiol nebuvo skirta mokymo įstaigoms dėl lėšų trūkumo.

Tikimasi, kad veiklos rezultatais grįstas finansavimas bus skiriamas nuo 2023 m. Šiam finansavimui keliami tikslai:

- Remti ugdymo rezultatų gerinimą;
- Skatinti mokyklas įsitraukti į ilgalaikį ir į tikslus orientuotą tobulėjimą;
- Padėti siekti profesinio mokymo strateginių tikslų.

Pasak EBPO parengtos apžvalgos „Švietimo politikos perspektyva. Estija“, tikimasi, kad su veiklos rezultatais susijęs elementas, paskatins profesinio mokymo programų pabaigimą laiku, taip pat bus nustatyti absolventų užimtumo ir dalyvavimo tolimesnėse studijose rodikliai (EBPO, 2020).

Profesinio mokymo įstaigų įstatyme numatyta, kad skaičiuojant profesinės mokyklos veiklos rezultatais pagrįsto finansavimo dalį, atsižvelgiama į šias veiklos rodiklių grupes (Estijos Profesinio mokymo įstatymas, 2020):

- **profesinio mokymo kokybės rodikliai**, įskaitant mokyklos baigimo išlaikius profesinį egzaminą ir mokymosi darbo vietoje rodiklius;
- **profesinio mokymo veiklos efektyvumo rodikliai**, įskaitant profesinio vidurinio mokymo programų baigimo rodiklius;
- **visuomenės raidos rėmimo rodikliai**, įskaitant įsidarbinimo ir studijų tęstinumo bei bendradarbiavimo su socialiniais partneriais ir švietimo įstaigomis rodiklius.

Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, apskaičiuojant finansavimo dalį, pagrįstą veiklos vertinimu, planuojama nustatyti pagal šiuos rodiklius (Profesinio mokymo įstaigų veiklos rėmimo principai ir jų įgyvendinimo sąlygos bei tvarka, 2019):

Profesinio **mokymo kokybės** rodikliai: atsižvelgiama į:

- Mokyklos absolventų, išlaikiusių profesijos egzaminą, dalis. (10 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos);
- Mokinių, dalyvaujančių mokyme darbo vietoje, dalis. (10 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos);

Profesinio **mokymo veiklos efektyvumo** rodikliai:

- Mokinių, per nominalųjį laikotarpį baigusių profesinio mokymo programas kartu su viduriniu išsilavinimu (angl. vocational secondary education curricula), dalis nuo visų mokinių, priimtų į profesinio mokymo programas kartu su viduriniu išsilavinimu nominaliojo laiko pradžioje. (20 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos);
- Mokinių, per nominalųjį laikotarpį baigusių profesinio mokymo programas (angl. vocational education curricula), dalis nuo visų mokinių, priimtų į profesinio mokymo programas nominaliojo laiko pradžioje. (20 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos)

Visuomenės raidos rėmimo rodikliai:

- Pagrindinių mokyklų ir vidurinių mokyklų mokinių profesinio mokymo organizavimas pagal Profesinio mokymo įstaigų įstatymo 32 straipsnio 1 dalį. (10 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos);
- Besimokančių ar dirbančių absolventų dalis nuo visų baigusiujų mokyklą. (30 proc. veiklos rezultatais grįsto finansavimo sumos)

Visgi pokalbio metu Ministerijos atstovas minėjo, jog svarstoma atnaujinti esamus rodiklius, kad jie labiau atitiktų naujoje Estijos švietimo strategijoje 2021-2035 m. keliamus tikslus. Šiuo metu patvirtinti rodikliai yra iš dalies susieti su 2020 m. pasibaigusios strategijos tikslais.

Profesinio mokymo įstaigos taip pat gali uždirbti iš ekonominės veiklos (prekių ir paslaugų pardavimo darbo praktikos metu), teikdamos su pagrindine mokyklos veikla susijusias mokamas paslaugas, taip pat naudotis kitais finansavimo šaltiniais. Mokymo įstaigos gali priimti ir mokinius į mokamas studentų vietas (Euridyce, 2021).

2.2.2.1. Mokinių pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonės

Švietimo ir mokslo ministerija skirsto mokinių skaičių pagal švietimo sritis kasmet: parengiamas pasiūlymas yra išdiskutuojamas ir turi gauti Profesinio mokymo tarybos pritarimą (plačiau apie šią tarybą – tolesniame poskyryje). Šios tarybos diskusijos yra galimybė Ministerijai **derinti skirtingų suinteresuotųjų šalių interesus** ir pagal tai koreguoti studentų skaičių bei paremti galutinį sprendimą platesniu suinteresuotųjų šalių sutarimu. Ministerijos atstovas pabrėžė, kad mokinių skaičiaus paskirstymą būtų sudėtinga paremti matematinėmis formulėmis ar netgi tiesiogiai remiantis OSKA rekomendacijomis – šie sprendimai turi apimti daug niuansų ir būti lankstūs.

Taip pat profesinis mokymas dalyvauja **akademijose**, skirtose tikslinėms sritims tarp stojančiųjų populiarinti (šiuo metu veikia IT akademija, planuojamos Mokytojų ir Inžinerijos akademijos). Ši priemonė plačiau aptariama Estijos AM finansavimo sistemos skyriaus poskyryje „Studentų pasiskirstymo tarp studijų krypčių valdymo priemonės“

Visgi Ministerijos atstovas pastebėjo, kad daryti poveikį mokinių priėmimui yra sudėtinga – net jei Ministerija suplanuoja reikalingų, bet nepopuliarių švietimo sričių valstybės finansuojamas vietas, į jas nepritraukiami mokiniai ir jos lieka tuščios. Pastebėta, kad nedidelį poveikį turi ir papildomos stipendijos trūkstamų sričių mokiniams – jos neatsveria šių sričių nepatrauklumo priežasčių. Todėl daugiau vilčių dedama į akademijas, tikimasi, kad jos suteiks galimybę populiarinti reikiamas sritis.

Be to, **absolventų įsidarbinimo dažnio rodikliai yra įtraukiant į finansavimo pagal veiklos rezultatus formules**. Įtraukus šiuos rodiklius PMI finansavimo lygis tampa teigiamai susijęs su jų absolventų įsidarbinimo sėkme. Įvairūs tyrimai rodo, kad įsidarbinimo galimybės reikšmingai priklauso nuo studijų krypties (programos). Todėl šių rodiklių įtraukimas gali turėti įtakos PMI sprendimams dėl tam tikros programos vykdymo apimties ir netiesiogiai veikti absolventų pasiskirstymui tarp švietimo sričių.

2.2.2.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Profesinio mokymo studijų vietų planavimo procesas pradedamas nuo studijų vietų užpildymo analizės, kuri yra parengiama kasmet iki lapkričio 10 d. Tuomet gruodžio mėnesį Švietimo ir mokslo ministerija parengia pasiūlymą kitiems mokslo metams, kuriam turi pritarti Profesinio mokymo taryba. Galiausiai Profesinio mokymo įstaigos patvirtina savo mokinių skaičių kovo mėnesį.

Planavimo procese dalyvauja **Profesinio mokymo taryba**, apimanti įvairius socialinius partnerius: suinteresuotųjų ministerijų, darbdavių, darbuotojų, profesinių sąjungų ir mokymo įstaigų atstovai, iš viso 18 narių. Pasak Ministerijos atstovo, ši taryba yra gana nauja, pradėjusi veikti prieš 3-4 m., jo vaidmuo yra patariamasis, tačiau į šios tarybos veiklą ministerijoje žiūrima labai rimtai, tai vienas labiausiai pasiteisusių sprendimų. Prieš šios Tarybos sukūrimą Ministerija susilaukdavo ypač gausios kritikos dėl priėmimo planų iš suinteresuotųjų šalių. Tačiau sprendimus priimant Taryboje, pasiektas geresnis tarpusavio supratimas ir susitelkimas, o dėl sprendimo vėliau sulaukiama mažiau kritikos.

2.2.2.3. Planavimo tikslai

Estijos Profesinio mokymo įstaigų įstatymo 3 str. 1 d. numatyta, kad „profesinio mokymo organizavimo tikslas – sudaryti **galimybes formuoti asmenims, turintiems žinių, įgūdžių ir nuostatų ar kompetencijų, patirties ir socialinio pasirengimo dirbti, dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir mokytis visą gyvenimą**“. 47 straipsnio 10 dalies 2 punkte ir 11 dalies 2 punkte numatoma, kad skiriant veiklos finansavimą (ir, jei reikia, tikslinį finansavimą konkreitiems tikslams), be kita ko, nurodomi įsipareigojimai, susiję su profesinio mokymo teikimu pagal **mokyklos funkcijas ir valstybės poreikius**.

Pastebėtina, kad OSKA atliekamos Nacionalinės darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizės ir jų rekomendacijos yra vienas pagrindinių šaltinių, kuriais remiantis vyksta diskusijos planuojant profesinio mokymo įstaigų priėmimą. OSKA rekomendacijos pateikiamos po išsamaus proceso, kuris įtraukia ne tik kiekybinę informaciją apie švietimą ir darbo rinką, tačiau ir

ekspertines bei suinteresuotųjų šalių diskusijas. Taigi OSKA keliami tikslai, kuriais remiantis patiekiamos rekomendacijos, taip pat turi įtakos galutiniam rezultatui. Europos socialinio fondo projekto, kuriuo buvo sukurta OSKA sistema, numatyta, jog projekto tikslas yra pagerinti švietimo ir mokymo atitiktį darbo rinkai.

Anot Ministerijos atstovo, planuojant priėmimą į profesines mokyklas taip pat siekiama **didinti jaunimo užimtumą bei mažinti socialinę atskirtį**. Vadovaujantis šiuo tikslu, gausiau finansuojamos jaunimui, baigusiam tik privalomą pagrindinį ugdymą, skirtos mokymo programos. Tokių mokymo programų finansavimas dažniausiai prasilenkia su OSKA rekomendacijomis, tačiau pastebima, kad į jas priimami mokiniai, kurie turi ribotas pasirinkimo galimybes ir kitu atveju nebetęstų mokymosi.

Taip pat yra keliami specifiniai **regioniniai tikslai**, pavyzdžiui, rengiamos specialiosios mokymo programos rytinėje šalies dalyje, kur nemaža dalis gyventojų rusakalbiai ir yra sutelktos energetikos įmonės bei elektros tiekėjai.

2.2.2.4. Planavimui naudojama informacija

Profesinio mokymo priėmimo planavimui naudojama **OSKA sistemos informacija** (plačiau ši sistema aprašyta Estijos AM finansavimo sistemos skyriaus „Planavimui numatyta informacija“ poskyryje). Pasak Ministerijos atstovo, OSKA analizių rezultatai yra pagrindas sprendžiant dėl proporcijų ne tik pagal sritis, bet net pagal mokymo programų grupes (angl. *curriculum groups*). Taip pat atsižvelgiama į specialybių ir **sričių populiarumą bei „esamą mokyklų situaciją“** [pvz. esamą mokinių skaičių – aut. past.]. Sprendimas derinamas ir su darbdaviais bei kitomis suinteresuotomis šalimis Profesinio mokymo taryboje, kur jie gali pateikti papildomą informaciją ir argumentus.

Profesinio mokymo įstaigų įstatymo 47 straipsnio 12 dalyje detalizuojama, kad mokyklos „funkcijos ir įsipareigojimai, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, nustatomi remiantis **darbo rinkos poreikiais, registruotų profesinių asociacijų pasiūlymais, strateginiais valstybės ir skirtingų sričių plėtros planais, studijomis ir prognozėmis bei išplėtotu mokyklų tinklu**“.

2.3. Suomija

2.3.1. AM finansavimo sistema

Didžiąją Suomijos AMI biudžeto dalį sudaro valstybės skiriamas pagrindinis finansavimas (angl. *core funding*). Be pagrindinio finansavimo, aukštosios mokyklos gauna finansavimą iš kitų šaltinių (išorinio finansavimo), tokių kaip Suomijos akademija, *Business Finland*, fondai, įmonės, Europos Sąjunga ir kiti tarptautiniai šaltiniai. Suminį pagrindinio AMI finansavimo biudžetą paskiria Suomijos parlamentas. Šią sumą pavienėms AM institucijoms paskirto Švietimo ir kultūros ministerija (toliau – ŠKM), vadovaudamasis dviejų tipų pagrindinio finansavimo modeliais: universitetų ir taikomųjų mokslų universitetų.

Remiantis formulėmis – kiekybiniais švietimo, mokslo ir inovacijų veiklos rodikliais – paprastai paskirstomi apytiksliai 75 proc. Suomijos universitetams skiriamo pagrindinio finansavimo ir 94 proc. taikomųjų mokslų universitetams (toliau – TMU) skiriamo pagrindinio finansavimo (Euridyce, 2021). Todėl Suomijos AM institucijų finansavimo modelis yra laikomas vienu labiausiai į rezultatus orientuotų modelių pasaulyje (Giuseppe Grossi, 2021)

Valstybės lygiu AMI finansavimas reguliuojamas trijų lygmenų teisės aktais:

- **Universitetų ir TMU aktais.** Tai aukščiausio lygmens Suomijos AMI finansavimą reglamentuojantis aktai. Jie įtvirtina finansavimo principus: bendrasis finansavimas turi būti paskirstomas atsižvelgiant į tris veiksmų grupes: AMI veiklos apimtį, kokybę, efektyvumą ir kitus švietimo ir mokslo politikos tikslus (ŠKM, Finlex, 2009).
- **Vyriausybės dekretais.** Vyriausybės dekretais nustatoma, kokia finansavimo dalis priklausys nuo AMI pasiekimų kiekvienoje iš trijų sričių ir kokiais rodikliais bus matuojami AMI pasiekimai (Suomijos Respublikos Vyriausybė, 2009).
- **Ministerijų dekretais.** Ministerijų dekretuose pateikiamos finansavimo apskaičiavimo formulės ir metodai.

Sprendimą daugelį finansavimo modelio parametrų reglamentuoti Vyriausybės ir ministerijų dekretais Suomijos ŠKM atstovas laiko itin pasiteisinusiu. Galimybė keisti modelį išvengiant būtinybės gauti parlamento patvirtinimą leidžia lanksčiau reaguoti į sistemai keliamų tikslų pokyčius ir iššūkius. Nuo 2009 m. Suomijos AMI finansavimo modelių parametrai skirtingu mastu buvo keičiami kaskart prasidedant naujam veiklos sutarčių (angl. *performance agreements*) pasirašymo laikotarpiui.

2021–2024 m. veiklos sutarčių laikotarpiu didžiausia dalis universitetų ir TMU finansavimo – atitinkamai 42 proc. ir 76 proc. – priklausys nuo švietimo srities rodiklių. Tarp jų didžiausią įtaką turės absolventų skaičius. Finansavimo už kiekvieną absolventą suma Suomijoje priklauso ne tik nuo studijų krypties įgyvendinimo kainos, tačiau ir nuo laikotarpio, per kurį pavyko studijas baigti, bei iki studijų turėto išsilavinimo. Likusi pagrindinio AMI finansavimo dalis priklauso nuo mokslo ir inovacijų veiklos rezultatų bei rezultatų siekiant kitų švietimo ir mokslo politikos tikslų. Nuo 2021 m. taikomi finansavimo modeliai detalčiau pristatomi ketvirtoje ir penktoje lentelėse. Palyginus su 2017–2020 m. sutarčių laikotarpiu, 2021 m. didinta finansavimo dalis, kuri priklauso nuo absolventų skaičiaus ir įsidarbinusių absolventų dalies bei jų įsidarbinimo kokybės bei kokybės (2017–2020 m. taikyti modeliai pristatomi pirmame priede).

Kontekstinė informacija

- Suomijos aukštojo mokslo sistema dvinarė: ją sudaro universitetai (13) ir taikomųjų mokslų universitetai (23).
- Universitetai yra fondų (angl. *foundation universities*) arba veikia kaip valstybinės korporacijos (Euridyce, 2021). Nepaisant valdymo formos skirtumų, visos Suomijos AM ir iš esmės yra finansuojamos viešai pagal Švietimo ir kultūros ministerijos (toliau – ŠKM) nustatytus veiklos kriterijus (Giuseppe Grossi, 2021).
- Visose Suomijos AM mokslas yra nemokamas visiems EU piliečiams (Euridyce, 2020).

Lentelė 4 Universitetų pagrindinio finansavimo paskirstymo modelis nuo 2021 m.

42% Švietimas	30%	Bakalauro ir magistro absolventų skaičius • Magistro 19%, bakalauro 11% • Koeficientai: laikotarpis nuo studijų pradžios iki baigimo, studentų išsilavinimas iki studijų, studijų sritis. • Jeigu absolventų skaičius viršija sutartyje su AMI numatytą absolventų skaičių, valstybė neskiria papildomų lėšų. Jei absolventų skaičius mažesnis – AMI lėšų negražina, tačiau į nepasiektus tikslus atsižvelgiama kitu finansavimo laikotarpiu (magistro studijų atveju).
	5%	Tęstinis mokymasis • ECTS kreditai, įgyti programose, įgyvendinamose pagal universitetų bendradarbiavimo sutartis 1%
	4%	Įsidarbinusių studentų skaičius ir įsidarbinimo kokybė • Įsidarbinusių absolventų skaičius 2%, absolventų įsidarbinimo kokybė (remiantis apklausų duomenimis) 2%
	3%	Studentų grįžtamasis ryšys (remiantis apklausų duomenimis)
34% Mokslas	8%	PhD absolventai
	14%	Mokslinės publikacijos
	12%	Konkursiniu būdu gautas finansavimas
24% Kiti su švietimo ir mokslo politikos tikslai	15%	Strateginis vystymasis (Universiteto strategija ir jos įgyvendinimas, nacionaliniai švietimo ir mokslo politikos tikslai)
	9%	Nacionaliniai įsipareigojimai (Pvz. finansavimas mokymus mokytojams rengiančios AMI, Nacionalinė Suomijos biblioteka)

Šaltinis: Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos informacija, Suomijos vyriausybės dekretas dėl universitetų, Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos dekretas dėl universitetų

Lentelė 5 Taikomųjų mokslų universitetų finansavimo paskirstymo modelis 2021 m.

76% Švietimas	56%	Bakalauro absolventų skaičius • Koeficientai: laikotarpis nuo studijų pradžios iki baigimo, studentų išsilavinimas iki studijų, studijų sritis • Jeigu absolventų skaičius viršija sutartyje su AMI numatytą absolventų skaičių, valstybė neskiria papildomų lėšų. Jei absolventų skaičius mažesnis – AMI lėšų negražina, tačiau į nepasiektus tikslus atsižvelgiama kitu finansavimo laikotarpiu (magistro studijų atveju) (magistro studijų atveju).
	9%	Tęstinis mokymasis • ECTS kreditai, įgyti programose, įgyvendinamose pagal universitetų bendradarbiavimo sutartis 1%
	6%	Įsidarbinusių studentų skaičius ir įsidarbinimo kokybė • Įsidarbinusių absolventų skaičius 3%, absolventų įsidarbinimo kokybė (remiantis apklausų duomenimis) 3%
	3%	Studentų grįžtamasis ryšys (remiantis apklausų duomenimis)
	2%	Profesinio mokymo mokytojų rengimo programų absolventų skaičius (2%)
	19% Mokslas ir inovacijos	11%
6%		Magistro absolventų skaičius
2%		Publikacijos, vieši meno ir dizaino renginiai, audiovizualinė medžiaga ir informacinių bei ryšių technologijų programinė įranga

5% Kiti su švietimo ir mokslo politikos tikslai	5%	Strateginis vystymasis (TMU strategija ir jos įgyvendinimas, nacionaliniai švietimo ir mokslo politikos tikslai)
--	----	--

Šaltinis: Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos informacija, Suomijos vyriausybės dekretas dėl TMU, Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos dekretas dėl TMU

Veiklos sutartimis, atnaujinamomis kas ketverius metus, įtvirtinami susitarimai dėl AMI strateginių tikslų ir jų įgyvendinimo priemonių, profilio, pagrindinių švietimo ir mokslo sričių, siekiamo absolventų skaičiaus pagal studijų grupes ir pagal numatomo finansavimo lygį. Suomijoje taikomų veiklos sutarčių pavyzdys (anglų k.) pateikiamas antrame priede. Veiklos sutartys sudaromos ketveriems metams, bendru ŠKM ir institucijų sutarimu (kitos suinteresuotos šalys procese nedalyvauja). Vis dėlto, ne visi tikslai, įtraukiami į veiklos sutartis, yra tiesiogiai susieti su finansavimu ir priešingai – ne visi rodikliai, nuo kurių priklauso pagrindinis finansavimas, numatomi veiklos sutartyse. Su finansavimu susieti tik sutarčių punktai, susiję su strateginiais institucijos tikslais ir projektų finansavimu. (CHEPS, 2015).

Kad ministerija galėtų stebėti veiklos rezultatus, aukštosios mokyklos įpareigos teikti informaciją į KOTA – statistikos duomenų bazę, kurią tvarko ŠKM. Taip pat renkami rodikliai, kurie neįtraukti į veiklos sutartis ar finansavimo modelį. Remdamasi stebėseną, ministerija kasmet raštu teikia aukštosioms institucijoms grįžtamąjį ryšį, kuriame pateikiama informacija, ar susitarimo laikotarpiu bus pasiekti aukštojo mokslo politikos tikslai. Atsiliepimai yra viešai prieinami; visi gali pamatyti aukštosios mokyklos veiklą.

Sprendimus dėl gautų lėšų panaudojimo priima pati AM institucija. Kitaip tariant, taikant pagrindinio finansavimo modelį institucijai skiriama bendra suma. Tada (tol, kol susitarimo laikotarpiu pasiekiami sutarti tikslai (Euridyce, 2021)), aukštosios mokyklos savarankiškai sprendžia dėl vidinio finansavimo paskirstymo, remdamasi savo strateginiais pasirinkimais (ŠKM, 2021).

2.3.1.1. Studentų pasiskirstymo tarp studijų kryptių valdymo priemonės

Suomijos finansavimo studijų kryptims planavimo sistema laikytina santykinai decentralizuota. Valstybės institucijos nesudarinėja prioritetinių studijų kryptių sąrašų ir nevykdo centralizuoto valstybės finansuojamų vietų planavimo pagal studijų sritis ar smulkesnius finansavimo vienetus. Vis dėlto, valstybė gali ir siekia daryti įtaką absolventų proporcijoms pagal studijų kryptis. Tai įgyvendinama taikant kelias priemones:

- Vykdomų studijų atitiktį valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip įsidarbinusių absolventų dalis ir įsidarbinimo kokybė) įtraukiant į pagrindinio finansavimo paskirstymo formules (dalyje 2.3.1). Šių rodiklių įtraukimas AMI suteikia finansines paskatas didesne apimtimi vykdyti (ir populiarinti) tas studijų kryptis, kurios ekonominius ir socialinius valstybės poreikius atitinka geriau (kurių rodikliai geresni), todėl gali turėti netiesioginės įtakos bendram absolventų pasiskirstymui tarp kryptių.
- Veiklos sutartyse, sudaromose 4 m. laikotarpiui, numatant pagrindines AMI švietimo, mokslo ir inovacijų sritis. Studijų sritys, kurių išsilavinimą gali teikti kiekviena AMI, apibrėžiamos ir institucijai suteikiant leidimą teikti išsilavinimą (ŠKM, Finlex, 2009). Populiarindamos pagrindines savo sritis reikšmingą įtaką studentų pasirinkimams daro pačios institucijos.
- Veiklos sutartyse nustatant tikslus dėl magistro absolventų skaičiaus pagal visas studijų sritis, kurios priskirtos pagrindinėms AMI sritims. Tikslai keliami 4 m., t. y. dėl suminio absolventų, kurie bus paruošti per 4 m., skaičiaus.

Absolventų skaičiaus tikslų numatymas veiklos sutartyse – pagrindinė planavimo priemonė, kuria Suomijos valstybės institucijos siekia daryti įtaką absolventų pasiskirstymui tarp švietimo sričių. Todėl toliau skyriuje didžiausias dėmesys skiriamas jos taikymui.

Lentelė 6 Veiklos sutartyje numatomų absolventų skaičiaus tikslų pavyzdys: Aalto universitetas, 2021-2024 m.

Tikslai	2021-2024 m. vidurkis
Magistro absolventai pagal studijų grupę	2,300
Menai ir kultūra	260
Socialiniai ir humanitariniai mokslai	50
Verslo ekonomika, administravimas ir teisė	440
Informatika ir duomenų ryšiai, technologijos	1,550
Daktarai	280
Bakalauro absolventai	1,790

Veiklos sutartys – paplitusi absolventų skaičiaus valdymo priemonė (panaši sistema taikoma ir pvz. Estijoje), tačiau Suomijos sistemai būdingi keli svarbūs bruožai:

- Absolventų skaičiaus tikslai ilgesniuoju laikotarpiu yra susieti su AMI finansavimu. Valstybės finansavimas nuo magistratūros absolventų ⁹skaičiaus priklauso tik tol, kol jų skaičius neviršija sutartyse numatyto tikslinio absolventų skaičiaus. Už papildomus, sutartyje nenumatytus, absolventus valstybė papildomo finansavimo neskiria. AMI nepasiekus tikslinio absolventų skaičiaus finansavimo laikotarpiu valstybė lėšų taip pat ir neatsiima. Vis dėlto, į nepasiektus tikslus gali būti atsižvelgiama kitu veiklos sutarčių pasirašymo laikotarpiu, numatant mažesnį tikslinį absolventų skaičių. Taigi ilgesniuoju laikotarpiu dėl nepasiektų tikslų AMI gali finansiškai nukentėti.
- Absolventų pasiskirstymo pagal studijų kryptis nesistengiama reguliuoti detalai: universitetinių studijų programos skirstomos į iš viso 8-9 studijų finansavimo grupes, o kolegines – į 4.
- Sutartyse numatomas (maksimalus finansuojamas) absolventų skaičius skiriasi priklausomai nuo finansavimo grupės, tačiau visais atvejais yra santykinai aukštas. Viena vertus, finansuoti didelį absolventų skaičių įgalina aukštos šalies finansinės galimybės: Suomija patenka tarp OECD šalių, AMI skiriančių didžiausią BVP dalį (Euridyce, 2021). Kita vertus, finansuoti santykinai aukštą absolventų skaičių skatina šalies strateginiai tikslai: Suomija siekia, kad iki 2030 m. aukštąjį išsilavinimą būtų įgiję 50 proc. jos piliečių, sulaukusių 25–34 m. amžiaus (Myklebust, 2020). Kaip nurodė Suomijos ŠKM atstovai, todėl 2021–2024 m. laikotarpiu pasiekti tikslinį (maksimalų finansuojamą) absolventų skaičių Suomijos aukštosioms mokykloms bus ypač sunku. Atitinkamai, Suomijos studentai studijų sritį galės rinktis santykinai laisvai.

Dėl studijų skirstymo į stambias grupes bei santykinai aukštų maksimalaus finansuojamų vietų skaičiaus ribų Suomijoje taikomas AMI absolventų pasiskirstymo tarp studijų kryptų valdymo priemonės galima laikyti santykinai minkštomis. Kaip pažymėjo ŠKM atstovas, šiuo metu valstybė neturi nei teisinių priemonių, nei tikslo griežčiau reguliuoti absolventų proporcijas. Nors studentų pasirinkimai ne visuomet atitinka darbo rinkos poreikius (pvz., šalyje ypač trūksta medicinos daktarų ir slaugių), bandymai studentų pasirinkimus reguliuoti griežčiau nesulauktų politinio palaikymo, nes prieštarautų asmens pasirinkimo laisvę ypač vertinančio visuomenės nuostatoms.

Kitose skyriaus dalyse detaliau pristatomas procesas, kurio metu veiklos sutartyse nustatomi siektini absolventų skaičiai pagal studijų sritis.

⁹ Magistras – pagrindinis, dažniausiai Suomijoje suteikiamas aukštojo mokslo laipsnis.

2.3.1.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Nustatant siektinus absolventų skaičius pagal studijų sritis pagrindinį vaidmenį atlieka ŠKM, procese taip pat dalyvauja AMI atstovai. Kitos suinteresuotos šalys procese tiesiogiai nedalyvauja.

Sutarčių derinimo proceso grafiką ir gaires nustato ŠKM. Pirmiausia ŠKM specialistai nustato ketverių metų valstybinio lygmens absolventų skaičiaus pagal studijų sritis tikslus. Antra, AMI pateikia savo pasiūlymus, kiek tam tikros studijų srities absolventų norėtų ir galėtų paruošti. Trečia, gavusi pasiūlymus ŠKM įvertina tikslų ambicingumą ir realistiškumą atsižvelgdama į institucijų resursus, ankstesnių metų rezultatus bei kitus informacijos šaltinius ir, prireikus, pasiūlo korekcijas (Euridyce, 2021). Anot ŠKM atstovo, per įvardytus pirmuosius tris žingsnius (iki derybų pabaigos likus apytiksliai 4 mėn.) paprastai susitariama dėl 80–90 proc. sutarties turinio (dėl likusios dalies derybos užtrunka ilgiau), taigi tipiniu atveju susitarimai pasiekiami santykinai lengvai. ŠKM atstovas tai iš dalies aiškina tuo, jog esamas sutarčių derinimo procesas galioja jau ilgą laiką. Todėl visos suinteresuotos šalys yra gerai susipažinusios su jo tvarkaraščiu, principais, pasiūlymų vertinimo kriterijais.

Sutarčių turinio paruošimui, įskaitant siektinų absolventų skaičių nustatymą, ŠKM skiria santykinai didelius žmogiškuosius resursus. Pasiruošimas sekančiam veiklos sutarčių laikotarpiui prasideda iki jo likus apytiksliai metams. Viso proceso metu komandos branduolį sudaro apytiksliai penki ŠKM specialistai, kurių darbotvarkėje sutarčių turinio ruošimas tampa viena pagrindinių užduočių. Skirtinguose pasiruošimo etapuose pagal savo kompetencijų sritį į procesą įsitraukia beveik visi ministerijos darbuotojai. Pavyzdžiui, formuluojant tikslus susijusius su bendrojo ugdymo pedagogų rengimu įsitraukia ministerijos bendrojo ugdymo skyriaus specialistai.

Sprendimų dėl siektinų absolventų skaičių priėmimo tvarka detaliau nereguliuojama. Kitaip tariant, nėra teisės aktų ar neformalių gairių, kurios numatytų baigtinį sprendimų priėmimui naudojamų duomenų sąrašą ar detalizuotą sprendimo priėmimo algoritmą. Sprendimus dėl siektinų absolventų skaičių ŠKM atstovai priima ekspertiniu būdu, savo nuožiūra atsižvelgdami į AMI pasiūlymus, darbo rinkos poreikių indikatorius ir kitą prieinamą informaciją (aktuali Suomijos ŠKM prieinama informacija pristatoma dalyje 2.3.1.4). Kaip nurodo ŠKM atstovas, sprendimo priėmimo algoritmo detaliau reguliuoti nesiekama, nes užduotis reikalauja galimybės lanksčiai derinti daugialypius švietimo pasiūlos planavimo tikslus (detaliau – dalyje 2.3.1.3) ir atsižvelgti į tam tikrai švietimo sričiai, AMI ir jos regionui būdingą kontekstą.

2.3.1.3. Planavimo tikslai

Remiantis informacija apie bendruosius aukštojo mokslo vystymo tikslus ir interviu su ŠKM atstovu galima teigti, studijų pasiūlos planavimo pagal sritis tikslai apima visuomenės ekonominių, socialinių ir kultūrinių poreikių tenkinimą. Vis dėlto, Suomijos teisės aktai tiesiogiai nereglamentuoja, kokių tikslų turi būti siekiama nustatant siektinus absolventų skaičius pagal studijų sritis.

Bendrieji aukštojo mokslo vystymo tikslai numatomi Vyriausybės programose. Tarp jų patenka tokie tikslai, kaip:

- skatinti Suomijos konkurencingumą, gerovę, švietimą ir mokymąsi bei tvarią plėtrą;
- padėti *užtikrinti visuomenės, kultūros tęstinumą* bei užtikrinti, kad būtų prieinama reikiama aukšto išsilavinimo *darbo jėga*;
- vystyti aukštąsias mokyklas, kaip tarptautiniu mastu konkurencingus subjektus, kurie *atliepia ir regioninius poreikius* (Euridyce, Higher education: Finland, 2018).

Remiantis interviu su ŠKM atstovu, siektini (maksimalūs finansuojami) absolventų skaičiai pagal studijų grupes atspindi esamas ir prognozuojamas kiekvienos studijų grupių absolventų (kokybiško) įsidarbinimo galimybes. Pavyzdžiui, dėl prastesnių įsidarbinimo galimybių maksimalus finansuojamas menų ir kultūros studijų grupės absolventų skaičius paprastai yra žemesnis, nei daugelio kitų studijų grupių.

Vis dėlto, planuojant studijų pasiūlą pagal studijų grupes atsižvelgiama ne tik į ekonominius valstybės poreikius. Siekiama, kad būtų ruošiami visi absolventai, kurių reikia

valstybės kultūrinių ir socialinių poreikių patenkinimui. Pavyzdžiui, siekiama, kad būtų rengiami meno restauravimo ir konservavimo krypties absolventai, nepaisant to, kad šių specialistų valstybėje reikia itin mažai. Analogiškai, siekiama, kad nuolat būtų rengiami visų bendrojo ugdymo grandyje mokomų dalykų pedagogai, nors tam tikru metu jų poreikis gali būti itin mažas. Siekiant, kad būtų teikiami konkretūs įgūdžiai ar studijų programos, šie tikslai atskirtu punktu numatomi veiklos sutartyse.

2.3.1.4. Planavimui naudojama informacija

Tikslinio (maksimalaus finansuojamo) absolventų skaičiaus nustatymui prieinamus **stebėsenos** rodiklius galima išskirti į kelias temas:

- prašymai studijuoti ir atrinkti kandidatai;
- studijų progresas (kaip surinktų kreditų skaičius, pradėtas studijas baigusiujų dalis);
- absolventų rengimo apimtys;
- grįžtamasis ryšys iš studentų;
- absolventų padėtis po studijų (kaip dirbančių, studijuojančių, emigravusių studentų dalis)
- absolventų karjera (renkami apklausų būdu)
- aukštųjų mokyklų tinklas;
- aukštųjų mokyklų personalas (neskaidant pagal švietimo sritis);

Stebėsenos rodikliai yra kaupiami švietimo duomenų bazėje Vipunen (vipunen.fi). Vipunen talpinami visi su švietimu susiję duomenys, kuriuos renka Suomijos statistikos tarnyba, Švietimo ir kultūros ministerija, Suomijos nacionalinė švietimo agentūra ir Tarptautinio mobilumo centras.

Tikslinio absolventų skaičiaus nustatymui taip pat naudojamos prognozės. Vertinant įgūdžių poreikį ateityje pagrindinius vaidmenis atlieka ministerijai pavadžios institucijos (ŠKM, SNŠA, Ekonomikos ir užimtumo ministerijai), darbuotojų ir darbdavių organizacijos (dalyvaudamos įgūdžių numatymo forume, angl. *Skills Anticipation Forum*) ir Ekonominės plėtros, transporto ir aplinkos centrai. Įvairių institucijų pastangas siekiant numatyti ateityje reikalingus įgūdžius **koordinuoja** Komisijos konsorciumas ilgalaikių darbo ir švietimo poreikių prognozėms (angl. *commission consortium of long-term labour and education need forecasts*). Konsorciumą sudaro ŠKM, Finansų, Ekonomikos ir užimtumo, Socialinių ir sveikatos reikalų ministerijų atstovai. Iki 2009 m. reformos už koordinavimą buvo atsakinga Ekonomikos ir užimtumo ministerija.

Suomijos įgūdžių numatymo sistema laikoma viena geriausiai išvystytų sistemų OECD. Siekiant numatyti ateities įgūdžių poreikius 15 m. perspektyvoje šalyje taikomas MITENNA modelis, kuris integruoja ne tik kiekybines prognozes, tačiau ir ekspertų vertinimus bei švietimo politikos tikslus. Ši prieiga leidžia užtikrinti didesnę rezultatų patikimumą – prognozių rezultatai remiasi ne tik vieno tyrimų instituto hipotezėmis apie būsimą ekonominę raidą, o platesniu suinteresuotų šalių dialogu apie ateitį. Iš dalies remiantis šiuo modeliu apskaičiuojamos regioninio lygmens švietimo ir poreikių prognozės. Už švietimo prognozių, MITENNA modelio rezultatų atnaujinimą atsakinga SNŠA. MITENNA modelio rezultatai remiasi Finansų ministerijos tyrimų centro sudaromomis ilgalaikėmis, 15 metų trukmės, ekonominių sektorių plėtros prognozėmis (VATTAGE modelio rezultatais). Siekiant tiksliau įvertinti skirtingų ekonominių sektorių įgūdžių poreikius taip pat sudaromos sektorinės, daugiau kokybiniais duomenimis grįstos prognozės (CEDEFOP, *Skills anticipation in Finland*, 2017).

Svarbu pabrėžti, kad rengiamos prognozės ir įžvalgos nepateikia tikslų rekomendacijų dėl siektino absolventų (ar studentų) skaičiaus ir yra naudojamos kaip vienas iš daugelio argumentų. ŠKM atstovai pabrėžia, kad šiais metodais gauti rezultatų negalima ir nesiekama tiesiogiai perkelti į švietimo finansavimo planus, nes priimant sprendimus dėl finansavimo svarbu atsižvelgti į daugybę kitų aplinkybių. Pavyzdžiui, kokį absolventų skaičių realu paruošti atsižvelgiant į norinčiųjų studijuoti skaičių. Prognozių ir įžvalgų rezultatai tenurodo kryptį: pavyzdžiui, gali indikuoti, kad ateityje šalyje ypač truks slaugių ir inžinierių.

Vis dėlto praktikoje dažniausiai naudojami stebėsenos rodikliai, kurie leidžia įvertinti, kiek tam tikros srities absolventų institucija būtų pajėgi parengti. Pavyzdžiui, AMI pateikus pirminį savo

pasiūlymą dėl srities absolventų skaičiaus, kurio norėtų siekti, ŠKM vertina, ar tikslas realus ir pakankamai ambicingas atsižvelgiant į tai, kiek srities absolventų institucija parengdavo istoriškai, kiek srities studentų priimta pastaraisiais metais. Vertindama institucijos pajėgumą siekti išsikeltų tikslų ŠKM taip pat atsižvelgia į institucijos finansinę būklę. Jeigu pagal šiuos kriterijus siūlomas tikslinis absolventų skaičius atrodo neoptimalus, ŠKM siūlo pakeitimus.

2.3.2. PM finansavimo sistema

Didžiąją finansavimo dalį (96 proc.) sudaro sąlyginis finansavimas (angl. imputed funding), paskirstomas vadovaujantis formule. Pagal formulę paskirstomą finansavimą sudaro trys dėmenys: pagrindinis, rezultatais (angl. performance-based) ir efektyvumu pagrįstas finansavimas.

- Pagrindinis finansavimas – finansinis įnašas grindžiamas PM teikėjo tiksliniu (siekiamu) studentų metų skaičiumi. Tikslinis ir minimalus galimas (apytiksliai 90 proc. tikslinio) studentų skaičius numatomas profesinio mokymo teikėjo licencijoje. Planuojama, kad 2022 m. jis sudarys 50% viso sąlyginio finansavimo.
- Rezultatais grįstas finansavimas - finansinis įnašas pagrįstas suteiktų kvalifikacijų ir kvalifikacijas sudarančių kompetencijų taškų skaičiumi. Planuojama, kad 2022 m. jis sudarys 35% viso sąlyginio finansavimo.
- Skirstant efektyvumu grįstą finansavimo dalį pagrindinis dėmesys skiriamas absolventų galimybėms įsidarbinti ir tęsti mokymąsi, absolventų ir jų darbdavių teikiamam grįžtamajam ryšiui. Šiuo finansavimo mechanizmu siekiama profesinio mokymo įstaigas paskatinti rengti darbuotojus ekonomikos sektoriams, kuriuose jų stinga labiausiai bei didinti tolesnio mokymosi prieinamumą. Planuojama, kad 2022 m. jis sudarys 15% viso sąlyginio finansavimo. Skiriamos sumos priklauso nuo PM institucijos rezultatų, lyginant su kitų institucijų rezultatais (ŠKM, Financing of vocational education and training, 2019).

Be sąlyginio finansavimo, PM teikėjai gali pretenduoti į strateginį finansavimą (iki 4 proc.). Strateginį finansavimą teikia ŠKM. Strateginiu finansavimu siekiama paskatinti platesnių švietimo politikos tikslų atžvilgiu darbų PM vystymąsi (ŠKM, Financing of vocational education and training, 2019).

2.3.2.1. Mokinių pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonės

Suomijos PM, kaip ir AM, finansavimo planavimo pagal švietimo sritis sistema vertinama kaip santykinai decentralizuota, PMI suteikianti plačią autonomiją. Suomijos valstybės institucijos nesudarinėja prioritetinių profesinio mokymo kryptių sąrašų, taip pat detaliai neskirsto finansavimo PM programoms. PMI turi teisę savarankiškai paskirstyti valstybės suteiktą finansavimą tarp programų, kurias vykdyti joms suteikta licencija.

Vis dėlto, valstybė gali ir siekia daryti įtaką absolventų proporcijoms pagal švietimo programas. Tai įgyvendinama taikant kelias priemones:

- Vykdomų programų atitiktį valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip absolventų įsidarbinimo dažnis ir kokybė) įtraukiant į rezultatais grįsto finansavimo paskirstymo formules (dalyje 2.3.2). Šių rodiklių įtraukimas PMI suteikia finansines paskatas didesne apimtimi vykdyti (ir populiarinti) tas programas, kurios ekonominius ir socialinius valstybės

Kontekstinė informacija

- 2020 m. Suomijoje veikė 158 profesinio mokymo įstaigos (vipunen.fi)
- 2019 m. savivaldybių skirtas PM finansavimas sudarė 46 proc. viso valstybės institucijų skirto finansavimo (ŠKM, Financing of vocational education and training, 2019).
- Profesinis mokymas studentams yra nemokamas (ŠKM, FNŠA, 2019)
- Lyginant su kitomis EBPO valstybėmis, Suomijoje VET populiarumas aukščiausias.

poreikius atitinka geriau, todėl gali turėti netiesioginės įtakos bendram absolventų pasiskirstymui tarp programų.

- PMI licencijose nustatant studijų programas, kurias gali vykdyti institucija. PMI teisės teikti išsilavinimą gali būti kontroliuojamos ir detalesniu, nei programų, lygiu: licencijose gali būti numatomos programų įgyvendinimo kalbos, formos (pvz. pameistrystės būdu) ir kitos charakteristikos.
- Kiekvienais metais kiekvienai PMI numatant tikslinį suteiktų studijų metų skaičių. Pavyzdžiui, jeigu mokyklai numatomas tikslinis studijų metų skaičius – 500, tai reiškia, kad ji tikslo gali siekti mokydama 500 mokinių po vienerius metus, 250 mokinių po dvejus metus, ir t. t. Nors tikslinis studijų metų skaičius pagal švietimo programas ar sritis neskaidomas, drauge su licencijavimo sistema šis instrumentas leidžia daryti įtaką ir mokinių pasiskirstymui tarp švietimo sričių.

Licencijavimas ir tikslinio studijų metų skaičiaus nustatymas – pagrindinės planavimo priemonės, kuriomis Suomijos valstybės institucijos siekia daryti įtaką absolventų pasiskirstymui tarp PM programų. Šioms priemonėms būdingi keli svarbūs bruožai:

- PMI rezultatai siekiant suteikti tikslinį studijų metų skaičių ilgesniuoju laikotarpiu yra susieti su PMI finansavimu. Viršijus tikslą, valstybė neskiria papildomo finansavimo už papildomų metų skaičių. Tikslo nepasiekus, metų eigoje finansavimas taip pat nėra atsiimamas. Vis dėlto, į nepasiektus tikslus gali būti atsižvelgiama kitu veiklos sutarčių pasirašymo laikotarpiu, numatant mažesnį tikslinį studijų metų skaičių. Taigi ilgesniuoju laikotarpiu dėl nepasiektų tikslų PMI gali finansiškai nukentėti.
- Nors PMI licencijos detalai apibrėžia, kokias programas ir netgi koku būdu PMI gali teikti, licencijos ribose PMI yra laisvos rinktis, kurioms studijų kryptims ar programoms skirti finansavimą.
- Priimant sprendimus dėl programų, kurias gali vykdyti PMI, reikšmingą vaidmenį atlieka sektoriniai švietimo ir mokymo komitetai.
- Nors formaliai ŠKM turi teisę priimti galutinius sprendimus dėl tikslinio studijų metų skaičiaus, o drauge – ir bazinio finansavimo, praktikoje linkstama pasitikėti PMI pasiūlymais.

2.3.2.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Priimant sprendimus dėl leidimų vykdyti programas ir tikslinio studijų metų skaičiaus (toliau – finansavimo planavimo sprendimus) pagrindiniai vaidmenys tenka ŠKM ir PMI. Priimant sprendimus dėl leidimų vykdyti programas suteikimo reikšmingą vaidmenį taip pat atlieka sektoriniai švietimo ir mokymo komitetai. Pagrindinė šių komitetų funkcija – bendradarbiaujant su ŠKM ir SNŠA užtikrinti švietimo ir mokymo bei profesinio pasaulio sąveiką. Komitetai vienija platų spektrą ekspertų ir suinteresuotų šalių, kaip darbuotojų ir darbdavių sąjungos (SNŠA, 2015).

Pirmuoju žingsniu ŠKM nustato nacionalinius tikslinius studijų metus pagal PM lygmenį. Tuomet PMI teikia savo pasiūlymus, kiek studijų metų norėtų siekti kiekviena jų. Pasiūlymuose PMI taip pat gali būti prašoma nurodyti jų tikslinių studijų metų planus pagal mokymo programas. Nors įstatymas ŠKM suteikia teisę priimti galutinius sprendimus, praktikoje ministerija renkasi leisti lyderiauti PMI. Kaip nurodo ŠKM atstovas, pagrindinis kriterijus, pagal kurį sprendžiama, ar (kiek) koreguoti PMI pasiūlymus – jų gebėjimas įgyvendinti įsipareigojimus, vertinamas remiantis ankstesnių metų rezultatais. Jeigu PMI savo įsipareigojimus dėl tikslinio studijų metų skaičiaus įgyvendina, jos siūlomas tikslinių studijų metų skaičius priimamas ir kitais metais.

Finansavimo 158 šalyje veikiančioms PMI planavimui Suomijos ŠKM skiria santykinai aukštus resursus. Kasmet, metų pabaigoje, vykstančiame procese apytiksliai mėnesį dalyvauja apytiksliai 10 ŠKM darbuotojų. Planavimo metu tai būna viena pagrindinių jų užduočių.

Planavimo tvarka detalčiau nereguluojama. Kitaip tariant, nėra teisės aktų ar neformalių gairių, kurios numatytų baigtinį sprendimų priėmimui naudojamų duomenų sąrašą ar detalizuotą sprendimo priėmimo algoritmą. Sprendimus dėl siektinų absolventų skaičių ŠKM atstovai priima ekspertiniu būdu, savo nuožiūra atsižvelgdami į PM pasiūlymus, darbo rinkos poreikių

indikatorius ir kitą prieinamą informaciją (plačiau apie naudojamą informaciją – skyriuje 2.3.2.4).

2.3.2.3. Planavimo tikslai

Remiantis bendraisiais PM vystymo tikslais ir interviu su ŠKM atstovu galima teigti, profesinio mokymo pasiūlos planavimo pagal sritis tikslai apima valstybės ir visuomenės ekonominių ir socialinių ir poreikių tenkinimą. Suomijos profesinio mokymo įstatymas nurodo, kad profesinio mokymo tikslas – kelti gyventojų profesinius įgūdžius, plėtoti profesinį gyvenimą ir teikti jam reikalingas žinias, skatinti užimtumą. Įstatyme akcentuojama, kad PM sistema turi sudaryti sąlygas neįgaliųjų, imigrantų mokymuisi (ŠKM, Act on Vocational Education (630/1998), 1998).

Vis dėlto, ŠKM atstovas pabrėžia, kad socialinių tikslų dažniau siekiama reguliuojant bendrą profesiniam mokymui skiriamo finansavimo lygį ir nustatant tikslinį studijų metų skaičių kiekvienai PMI. Pavyzdžiui, didinant finansavimą institucijoms, kurios specializuojasi (arba turi aukštą įdirbį) teikiant mokymo paslaugas neįgaliesiems, imigrantams, vidurinio išsilavinimo neįgijusiems suaugusiesiems ir kitoms pažeidžiamoms grupėms, kurios visuomenėje ir darbo rinkoje gali būti labiau pažeidžiamos.

2.3.2.4. Planavimui naudojama informacija

Tikslinio (maksimalaus finansuojamo) studijų metų skaičiaus nustatymui prieinamus **stebėsenos** rodiklius galima išskirti į kelias temas:

- prašymai studijuoti ir atrinki kandidatai;
- studijų progresas;
- absolventų rengimo apimtys;
- profesinio mokymo teikimo specialių poreikių turintiems asmenims apimtys;
- grįžtamasis ryšys iš mokinių;
- absolventų padėtis po studijų (kaip dirbančių, studijuojančių, emigravusiųjų dalis)
- PMI tinklas;
- PMI personalas (neskaidant pagal švietimo sritis);

Profesinio mokymo stebėsenos rodikliai yra kaupiami švietimo duomenų bazėje Vipunen (vipunen.fi), kaip ir kitų švietimo tipų duomenys. Planavimui taip pat prieinamos **prognozės ir įžvalgos** apie švietimo poreikius ateityje (detaliau dalyje 2.4.1.4).

Vis dėlto praktikoje dažniausiai naudojami stebėsenos rodikliai, kurie leidžia įvertinti, kiek tam tikros srities absolventų institucija būtų pajėgi parengti, visų pirma – ankstesniais metais parengtų absolventų skaičiai. Kaip nurodo ministerijos atstovas, ši informacija tampa planavimo atskaitos tašku. Tuo metu prognozės ir įžvalgos įvardijamos kaip „antrinė“, „kontekstinė“ informacija. Kaip nurodo Suomijos ŠKM Profesinio mokymo departamento atstovas: „*mes žinome, ko reikės ir to siekiame, bet prognozės nėra naudojamos sistemingai, mes neturime prognozeimis grįstų formulių*“.

Taip pat pažymėtina, kad informacija apie absolventų karjeros sėkmę ir mokymosi tęsimą, nors ir laikoma labai svarbia, planavimo procese reikšmingos įtakos neturi. Taip yra, nes absolventų karjeros ir mokymosi tęsimo rodikliai yra integruoti į formulę, pagal kurią skirstomas efektyvumu grįstas finansavimas, taigi šie rodikliai su finansavimu susieti automatiškai.

Pažymėtina, kad Suomijoje netaikomos finansinės ar kitos griežtos reguliacinės priemonės, kuriomis būtų siekiama daryt įtaką moksleivių pasiskirstymui tarp PMI ir likusių institucijų: tarp vidurinį išsilavinimą teikiančių PMI ir bendrojo ugdymo mokyklų, ar tarp moksleivių, po vidurinio ugdymo siekiančių PM ir AM, dalies. Pinigai keliauja paskui moksleivį (ar studentą) į jo pasirinkto tipo instituciją.

ŠKM atstovų įsitikinimu, ypač aukštą PM populiarumą Suomijoje galima sieti su istorine kelio priklausomybe, profesijų, kurioms tipiškai rengia PM, patrauklumu šalies darbo rinkoje ir valstybės pastangomis didinti (palaikyti) PM patrauklumą. Pastarojo tikslo siekiama kiek galima užtikrinant, kad žvelgiant iš potencialių moksleivių perspektyvos PM alternatyva

neatrodytų prastesnė, nei kitos. Pavyzdžiui, kad vidurinio išsilavinimo siekiantys PMI turėtų tokias pat galimybes tęsti mokymąsi AM ir gauti socialinę paramą, kaip ir BU moksleiviai.

2.4. Vengrija

2.4.1. AM finansavimo sistema

Vengrijos aukštojo mokslo finansavimo sistema suformuota 2011 m. priimtu Aukštojo mokslo įstatymu, o detalizuota 2016 m. Pagal Aukštojo mokslo įstatymą, įstaigos **finansuojamos iš valstybės biudžeto ir tiesiogiai gaunamų lėšų** (mokančių už mokslą studentų įmokų ir ūkinės veiklos pajamų). Įstaigos gali valdyti savo turtą, steigti savo verslą ar įsigyti organizacijų akcijų.

Pagal 2016 m. priimtą Vyriausybės nutarimą (Vyriausybės nutarimas dėl aukštųjų mokyklų pagrindinės veiklos finansavimo, 2016), įstaigų gaunama **pagrindinės veiklos finansavimo suma priklauso nuo studentų skaičiaus ir norminės studijų kainos**, priskirtos studijų kryptims. Studentų skaičius stebimas 15-oje studijų krypčių. Pagrindinės veiklos finansavimo suma apskaičiuojama padauginus paskutinių trijų semestrų studentų skaičius iš semestrams taikomo koeficiento ir valstybės nustatytos studijų kainos. Semestrams taikomi skirtingi koeficientai: ankstesnių finansinių metų spalio 15 d. – 1/10, einamųjų finansinių metų kovo 15 d. – 5/10 ir spalio 15 d. – 4/10. Pagal Vengrijos Inovacijų ir technologijų ministerijos (toliau – Ministerija) pateiktą informaciją, kasmet yra nustatomas fiksuotas valstybės finansuojamų vietų skaičius kiekvienoje iš 15 krypčių.

Valstybė papildomai finansuoja studentų bendrabučius, apgyvendinimą, vadovėlius, sportinę ir kultūrinę veiklą, stipendijas ir kitas veiklas. Be to, aukštojo mokslo įstaigoms gali būti teikiama papildoma parama pagal paramos paraiškas arba individualius susitarimus (Euridyce, Hungary: Early childhood and school education funding, 2021).

2021 m. pradėti aukštojo mokslo finansavimo sistemos pokyčiai, vadovaujantis 2020 m. Aukštojo mokslo reguliavimo ir tam tikrų susijusių įstatymų pakeitimo įstatymu (Euridyce, 2021). Nuo 2021 m. Vyriausybė suplanavo įvesti naują Vengrijos aukštojo mokslo **trimis ramsčiais pagrįstą finansavimo struktūrą**: suplanuota, kad mokymosi išlaidų finansavimą pagal studentų skaičių papildys finansavimas, skirtas **įstaigų mokslinei tiriamajai ir meninės kūrybos veiklai bei infrastruktūros išlaikymui** (kormany.hu, 2021). Tiesa, naujoji sistema bus taikoma ne visoms aukštosioms mokykloms.

Mokslinė, meninė veikla ir infrastruktūra bus finansuojami pagal ilgalaikę sutartį (15-25 m.), o laikotarpiui nuo trejų iki penkerių metų bus sudaroma detali užduočių finansavimo sutartis, kitaip tariant, **veiklos sutartis** (Euridyce, 2021). Tikimasi, kad nauja finansavimo sistema taip pat padės padidinti Vengrijos aukštųjų mokyklų konkurencingumą (kormany.hu, 2021). Pasak Ministerijos atstovės, veiklos sutartyje numatytas finansavimas skiriamas periodo pradžioje, tačiau jei aukštoji mokykla nepasieks sutartų tikslų, gali būti, jog lėšas teks gražinti. Sutarčių stebėsenos sistema ataskaitos rengimo metu yra kuriama. Sutartyse numatomų veiklos rodiklių pavyzdžiai: tarptautinių studentų skaičius, nutraukusių studijas asmenų dalis, institucijos tarptautinis reitingas, socialinis teisingumas (įvairių grupių įtraukimas).

2.4.1.1. Studentų pasiskirstymo tarp studijų krypčių valdymo priemonės

Finansavimas pagal absolventų užimtumą. Pagal Vyriausybės dekretą, pagrindinės veiklos finansavimo suma, skiriama aukštajai mokyklai, gali kisti priklausomai nuo absolventų įsidarbinimo. Jei absolventų įsidarbinimo rodiklis viršija daugiau nei 25 proc. nacionalinio įsidarbinimo lygio atitinkamoje studijų srityje, bazinė suma didinama 10 proc., jei daugiau nei 25 proc. atsilieka – mažinama 10 proc. (Vengrijos Respublikos Vyriausybė, 2016). Visgi pasak Vengrijos Inovacijų ir technologijų ministerijos atstovės, ši nuostata niekada nebuvo pritaikyta ir nėra aišku, ar planuojama pritaikyti ateityje.

Nustatomas didžiausias galimas studentų skaičius pagal mokyklas ir studijų kryptis. Didžiausią studentų skaičių, kurį AMI gali priimti į kiekvieną studijų kryptį, nustato Vyriausybė, pasitarusi su AMI (The European Education Directory, 2014). Vengrijos Inovacijų ir technologijų ministerijos atstovo teigimu, kasmet taip pat nustatomas didžiausias galimas valstybės finansuojamų vietų skaičius pagal studijų kryptis.

Kitos priemonės. Nacionaliniu lygiu ministerija taiko įvairias paskatas, siekiant pritraukti daugiau studentų į prioritetines sritis, pavyzdžiui, mokymo programų ir mokymų kūrimas, infrastruktūros plėtra, profesinis orientavimas, parama mažinant mokyklos nebaigusią asmenų skaičių.

2.4.1.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Vengrijos Inovacijų ir technologijų ministerija yra atsakinga už sprendimų priėmimą dėl aukštojo mokslo priėmimo planavimo ir finansavimo. Pasak Ministerijos atstovės, Vengrijoje prioritetus nustato Inovacijų ir technologijų ministerija, o tvirtina Vyriausybė. Taip pat Ministerija stebi „Keičiame pavarą aukštajame moksle. Vidutinės trukmės politikos strategijos 2016 m“ įgyvendinimą ir planuoja kitą plėtros strategiją bei planą remdamiesi ankstesne patirtimi.

Švietimo tarnyba vykdo absolventų stebėseną (apie ją plačiau poskyryje „Planavimui numatyta informacija“).

2.4.1.3. Planavimo tikslai

Ministerijos nurodomi strateginiai tikslai – stiprinti konkurencingumą, siekiant, kad aukštasis mokslas labiau reaguotų į ekonomikos poreikius, glaudžiau bei efektyviau bendradarbiautų su verslu, didžiausią dėmesį skiriant kokybei ir veiklos rezultatams. Nustatant prioritetines finansavimo kryptis siekiama patenkinti valstybės socialinius, ekonominius poreikius ir vyriausybės strategiją.

2.4.1.4. Planavimui numatyta informacija

Absolventų stebėseną ir prognozės. Pagal Ministerijos informaciją, Absolventų stebėsenos sistemą valdo Švietimo tarnyba, kuri suteikia galimybę studentams gauti informaciją apie įvairių studijų programų darbo rinkos rezultatus. Sistema integruoja įvairias administracines duomenų bazes, kuriose yra informacija apie priėmimą, užimtumo lygį, uždarbį ir profesijas. Be to, absolventų apklausos duomenys papildo administracinius duomenis kokybine informacija, įskaitant absolventų nuomonę apie įgūdžių panaudojimą darbe ir pasitenkinimą darbu.

Planavimui taip pat prieinamos darbo rinkos prognozės. Vengrijoje prognozės sudaromos taikant kiekybinius metodus ir leidžia prognozuoti 200 profesinių grupių specialistų poreikį dešimtyje ekonomikos sektorių vidutiniu (5 m.) laikotarpiu. Valstybinė įdarbinimo agentūra taip pat sudaro trumpojo laikotarpio įgūdžių poreikio prognozes. Remiantis autoriams prieinama informacija, ataskaitos rengimo metu Vengrijoje nebuvo sukurta sistema, kuri leistų prognozuoti įgūdžių poreikį pagal švietimo sritis. Įgūdžių poreikio numatymo veiklos patenka tarp Ekonomikos ir Vengrijos prekybos rūmų atsakomybių. Kolegialios šias veiklas koordinuojančios institucijos šalyje nėra (CEDEFOP, Skills anticipation in Hungary, 2017).

Strategija. Planuojant studentų skaičius pagal kryptis, atsižvelgiama į aukštojo mokslo strategiją – „Keičiame pavarą aukštajame moksle. Vidutinės trukmės politikos strategija 2016 m“. Joje yra numatytos prioritetinės ISCED 3-7 lygmens išsilavinimo kryptys:

- Medicinos ir sveikatos mokslai, farmacijos ir socialinis darbas;
- Gamtos mokslai, technologijos ir IT;
- Ekonomika;
- Žemės ūkis;
- Mokytojų rengimas.

Anot Ministerijos atstovės, ši strategija buvo parengta ekspertų, bendradarbiaujant su Vyriausybe. Vyriausybė patvirtino antrąją strategijos versiją 2016 m. (pirmoji versija, parengta 2014 m., tačiau nebuvo patvirtinta). Prioritetinės sritys buvo parinktos atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius (kurie, kaip nurodo ministerijos atstovė, kyla iš ekonominių ir socialinių poreikių) ir Vyriausybės strategiją, t. y. kokias pramonės šakas norima stiprinti ir kokius darbo rinkos poreikius tenkinti. Vienos prioritetinės sritys aiškiai pagrįstos ekonominiais poreikiais, pavyzdžiui, ekonomika ir technologijos, kitos – darbo rinkos poreikiais, kurie yra susiję su

darbo rinka, bet ne tiesiogiai su verslu, pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai. Taip pat atsižvelgta į aukštųjų mokyklų personalo poreikius – juntamas mokslininkų trūkumas.

Įgyvendinus strategijos veiksmų planą, remiantis Ministerijos pateikta informacija, aukštojo mokslo srityje 2017-2020 metais pasiekti šie rezultatai ir poveikis:

- Augantis moterų studentų dalyvavimas STEM programose;
- Augantis studentų, studijuojančių ir baigiančių STEM kursus, skaičius

Visgi pastebėta, jog didžiausias iššūkis yra sumažinti studentų nubyrėjimą šiose srityse.

2.4.2. PM finansavimo sistema

Besimokantieji gali nemokamai stoti į formalųjį profesinį mokymą (iki dviejų profesinio mokymo kvalifikacijų). Profesines mokyklas finansuoja:

- valstybės biudžetas ir mokyklos steigėjo įnašas, padengiantis mokymo teikimo profesinėse mokyklose išlaidas;
- įmonių mokamas mokymo mokestis, kuriuo finansuojamas praktinis mokymas įmonėse bei Nacionalinio užimtumo fondo mokymo sub-fondas;
- mokymus teikiančių įmonių, kurios padengia dalį praktinio mokymo išlaidų, įnašas. (CEDEFOP, Hungary - VET financing mechanisms, 2019)

2.4.2.1. Mokinių pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonės

Kiekvienais metais (iki kovo mėn. pabaigos) **apskričių plėtros ir mokymo tarybos**, remdamosi vietos darbo rinkos informacija, įgūdžių analize ir prognozėmis, **teikia pasiūlymus dėl kvalifikacijų ir profesinio mokymo programų**, kurios bus siūlomos nuo ateinančių mokslo metų, kad gautų valstybės finansavimą. Atsižvelgdama į pasiūlymus, **Vyriausybė nustato kvalifikacijų ir programų poreikį kiekvienam regionui. Atsižvelgiant į nustatytą poreikį, programos, kvalifikacijos ir jas taikančios mokyklos skirstomos į grupes, kurios:**

- gali priimti bet kokį besimokančiųjų skaičių be apribojimų;
- neturi teisės gauti finansavimo iš valstybės biudžeto;
- gali prašyti biudžeto įnašo iki tam tikrų mokinių kvotų, kurios yra nustatytos kiekvienam mokyklos steigėjui / valdytojui kiekvienoje apskrityje / sostinėje (tiek dieniniam lankymui, tiek suaugusiųjų mokymui) (CEDEFOP, Hungary - VET financing mechanisms, 2019).

2.4.2.2. Planavimo dalyviai ir jų funkcijos

Profesinis mokymas nuo 2018 m. priskirtas naujos įsteigtos, Inovacijų ir technologijų ministerijos, kompetencijai, o kitos ministerijos yra atsakingos už kvalifikacijas savo sektoriuose. Pavyzdžiui, profesinio mokymo srityje Žmogiškųjų išteklių ministerija (angl. Ministry of Human Resources) yra atsakinga už dieninį meno mokymą ir mokytojų rengimo priežiūrą sveikatos priežiūros ir socialinės globos srityse. Žemės ūkio sektoriui priklausančius mokymus kuruoja Žemės ūkio ministerija, o teisėsaugos ir gynybos sektoriuose – Gynybos ministerija (Euridyce, Hungary: Early childhood and school education funding, 2021).

Vengrijos profesinio mokymo strategijoje „Profesinis mokymas 4.0“ (plačiau apie strategiją - poskyryje „Planavimui numatyta informacija“) numatoma siekiamybė – „Profesinio mokymo politika, pagrįsta bendradarbiavimu, vietos intervencijomis, pritaikytomis prie regionų ekonominių poreikių“. Šiam tikslui pasiekti pasitelkiami du nauji formatai: Profesinio mokymo inovacijų taryba ir sektorių įgūdžių tarybos.

Profesinio mokymo inovacijų taryba (angl. Vocational Education and Training Innovation Council – VET Innovation Council). Tarybos nariai yra organizacijų, kurios yra profesinio mokymo sistemos tiesioginės suinteresuotosios šalys, atstovai. (Informacijų ir technologijų ministerija, 2019), 52 psl.) Taryba susideda iš 38 narių, įskaitant valdžios institucijų, švietimo įstaigų, profesinių rūmų, asociacijų, profesinių sąjungų, interesus atstovaujančių organizacijų

atstovus, stambių įmonių atstovus, Vengrijos mokslų akademijos atstovus, studentus, romų mažumos reikalų atstovus (Informacijų ir technologijų ministerija, 2019, p. 111 psl.).

Tarybos misija yra diskusijų ir patariamoji institucija, kuri, bendradarbiaudama su pagrindinėmis profesinio mokymo advokacijos institucijomis, remia paklausa pagrįstą profesinio mokymo sistemos pertvarką. Ją įsteigiant numatyta, kad ji suformuluos pasiūlymus dėl politinių sprendimų priėmimo ir remis iniciatyvų įgyvendinimą profesinio mokymo ir suaugusiųjų mokymosi srityse (ILO, The Role of Employers in Skills Development Systems, 2020).

Po 2017 m. Profesinio ir suaugusiųjų mokymo įstatymo pakeitimų, Vengrijoje įkurtos **sektorinių įgūdžių tarybos** (angl. *sectoral skills councils* – SSC) (ILO, The Role of Employers in Skills Development Systems, 2020). Sektorinės įgūdžių tarybos atstovauja kiekvienam ūkio sektoriui ir dalyvauja kuriant ir modernizuojant profesinio mokymo turinį, **skatina darbo rinkos paklausos derinimą su profesiniu mokymu**, teikia nuomones ir rekomendacijas dėl profesinio mokymo ir suaugusiųjų mokymosi tobulinimo bei būtinų pertvarkymų (Euridyce, Hungary: Administration and governance at central and/or regional level, 2021). 2019 metais oficialiai veiklą pradėję SSC suvaidino didelį vaidmenį kuriant naujus profesinius reikalavimus atitinkančių profesijų struktūrą (Euridyce, Hungary: Early childhood and school education funding, 2021).

Bent 51 % šių tarybų narių turi būti ekonominės suinteresuotosios šalys, veikiančios tame pačiame sektoriuje Vengrijoje. SSC nustato savo procedūras ir yra koordinuojamos Vengrijos prekybos ir pramonės rūmų. SSC steigimo pradžioje planuota, kad 41 ūkio sektoriuje bus įsteigta 20 sektorinių įgūdžių tarybų (ILO, The Role of Employers in Skills Development Systems, 2020).

SSC nuolatinius narius sudaro 7-19 asmenų (priklausomai nuo atitinkamo ekonomikos sektoriaus dydžio ir struktūros). SSC turi pakankamai informacijos apie darbo rinkos poreikius ir gali suformuluoti profesinius poreikius, skatinančius profesinio mokymo ir suaugusiųjų mokymo plėtrą sektoriuje (Informacijų ir technologijų ministerija, 2019).

Apskričių lygmeniu 19 **apskričių plėtros ir mokymo tarybų** rengia trumpalaikes ir vidutinės trukmės profesinio mokymo strategijas pagal vietos poreikius, rengia „paklausių kvalifikacijų“ sąrašus ir siūlo stojimo vietų kvotas, skirtas profesiniam mokymui finansuoti iš valstybės biudžeto (CEDEFOP, Hungary - VET financing mechanisms, 2019).

2.4.2.3. Planavimo tikslai

Remiantis prieinamų šaltinių visuma galima teigti, kad Vengrijoje planuojant PM moksleivių pasiskirstymą pagal kvalifikacijas ir (arba) programas siekiama ekonominių ir socialinių tikslų. Tiesiogiai profesinio mokymo priėmimo planavimo tikslai **Profesinio mokymo įstatyme** nėra numatomi, tačiau šio įstatymo 1 straipsnyje nurodoma profesinio mokymo užduotis: „Profesinis mokymas yra atsakingas už **pasirengimą įgyti naujausių profesinių žinių, ugdyti mokymuisi visą gyvenimą reikalingus įgūdžius ir stiprinti ūkio konkurencingumą rengiant tam reikalingus specialistus** <..>“. Taip pat 75 straipsnyje nurodomas profesinio mokymo tikslas – suteikti besimokančiajam ar mokymuose dalyvaujančiam asmeniui žinių ir įgūdžių, reikalingų pagal profesiją vykdomai darbinei veiklai, sudaryti sąlygas jas pritaikyti praktikoje ir parengti besimokantįjį asmenį profesiniam egzaminui (Vengrijos Profesinio mokslo įstatymas, 2019). Remiantis CEDEFOP atlikta Vengrijos atvejo studija, **planuojant PM moksleivių pasiskirstymą pagal kvalifikacijas ir programas siekiama sumažinti atotrūkį tarp vietinio (regioninio) lygmens PM pasiūlos ir vietinių ekonominių poreikių** (CEDEFOP, Vocational education and training in Europe: Hungary, 2018).

Strategija „Profesinis mokymas 4.0“ – profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo atnaujinimo vidutinio laikotarpio strategija profesinio mokymo sistemos atsakui į ketvirtosios pramonės revoliucijos iššūkius. 2019 m. ši strategija buvo patvirtinta Vyriausybės (Informacijų ir technologijų ministerija, 2019). Viena iš pagrindinių strategijos krypčių – patrauklios karjeros galimybės besimokantiems: padėti besimokantiems baigti mokyklinės profesinio mokymo programas, pasirinkti karjeros kelią, vedantį į gerą, dideles pajamas suteikiantį, darbą, ir

užtikrinti sklandų perėjimą į profesinį gyvenimą (CEDEFOP, Hungary: vocational education and training in the digital era, 2019).

2.4.2.4. Planavimui numatyta informacija

Vengrijoje vykdomos įvairios trukmės ir apimties **darbo rinkos prognozės bei absolventų stebėseną**:

- **kasmetinės trumpalaikės darbo rinkos prognozės** (Darbo organizacija rengia nuo 1991 m., nuo 2005 m. bendradarbiaudama su Vengrijos prekybos ir pramonės rūmų Ekonomikos ir įmonių tyrimų institutu) Prognozės sudaromos remiantis stratifikuota įmonių imtimi, atstovaujanti sektoriumi ir dydžiu. Pateikiama informacija apie esamus ir numatomus atleidimus iš darbo ir paklausą pagal sektorius ir profesijų grupes;
- **numatomų atleidimų ir įmonių planuojamų laisvų darbo vietų** per ateinančius tris ir 12 mėnesių **analizės** kas ketvirtį (Apskričių vyriausybių įstaigų darbo skyriai).
- **metiniai darbo rinkos pasiūlos ir paklausos tyrimai**, skirti specialiai kvalifikuotiems darbuotojams per ateinančius vienerius ir ketverius metus (Rengia Vengrijos prekybos ir pramonės rūmų padalinys Ekonomikos ir įmonių tyrimai (MKIK GVI) nuo 2008 m.). Kokybinė informacija, naudotos įvairios metodikos:
 - apie darbdavių pasitenkinimą profesinio mokymo absolventų bendromis ir profesinėmis kompetencijomis. Duomenis renka vietos rūmai. Rezultatai padeda apskričių plėtros ir mokymo komitetams teikti informuotas rekomendacijas už profesinį mokymą atsakingam ministrui dėl stojimo į profesines mokyklas ir parengti apskrities lygio reikalaujamų kvalifikacijų sąrašus, kuriais remiantis papildomų lėšų skyrimas besimokantiejiems ir įmonėms.
 - „karjeros stebėjimo nuotraukos“, skirtos tų, kurie per pameistrystės mokymą įgijo paklausią profesinę kvalifikaciją, sėkmę darbo rinkoje;
- Vienas iš nuo 2019 m. veikiančių Sektorinių gebėjimų tarybų uždavinių – parengti **trumpalaikes ir vidutinės trukmės prognozes profesinio mokymo plėtros kryptims ir tikslams apibrėžti** bei siūlyti atnaujinti kvalifikacijas ir mokymo programas.
- Kuriama nacionalinė **profesinio mokymo absolventų karjeros stebėsenos sistema**, paremta Nacionalinės mokesčių ir muitų administracijos, pensijų draudimo sistemos ir visuomenės švietimo informacinės sistemos duomenimis (CEDEFOP, Hungary - Shaping VET qualifications, 2019)

Strategijoje „Profesinis mokymas 4.0“ pabrėžiama, kad „sprendimai, susiję su profesinio mokymo politika ir profesinių profesijų struktūra (įgūdžių neatitikimai, paklausūs įgūdžiai), turi būti pagrįsti faktais ir duomenimis. Šiuo metu įvairios organizacijos <...> renka, analizuoja ir naudoja daug informacijos rengdamos tam tikrą sprendimą“. Pastebima, kad apskričių plėtros komitetų, rengiančių apskrities lygmens sprendimus, susijusius su profesinių profesijų struktūra, veikla nėra vieninga ir nevisiškai pagrįsta duomenimis.

Strategijoje teigiama, kad „**duomenys nesuteikia vieningos valdymo sprendimų palaikymo sistemos**. Šiuo metu trūksta vieno iš esminių sprendimų, susijusių su profesinio mokymo politika ir profesinių profesijų struktūra, elementų: neveikia vieninga darbo rinkos prognozavimo sistema, kuri tikėtų planuoti mokyklinį profesinį mokymą ir suaugusiųjų švietimą. **Reikia sukurti ir eksploatuoti vieningą darbo rinkos prognozavimo sistemą**, kuri palengvintų duomenimis pagrįstų sprendimų priėmimo procesus“ (Informacijų ir technologijų ministerija, 2019).

3. Alternatyvų vertinimas

Šioje dalyje pirmiausia pristatomos alternatyvios studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų kryptių ir mokymo programų planavimo ir valdymo sistemos. Lietuvoje, kaip ir užsienio šalyse, šios sistemos paprastai apima ne tik reguliacines, tačiau ir minkštąsias (pvz. informacines) priemones. Todėl literatūroje šios sistemos dažnai vadinamos ne valdymo, o „vairavimo“ (angl. *steering*) sistemomis.

Alternatyvos sudarytos atsižvelgiant į Lietuvos (status quo) ir Suomijos, Estijos bei Vengrijos patirčių analizę. Nors tyrimo užsakyme buvo numatytas siauresnis uždavinys – parengti bent 2 (dvi) finansuojamų vietų planavimo kriterijų alternatyvas, atlikta analizė atskleidė, jog valstybių gebėjimai nustatyti finansavimo prioritetus reikšmingai priklauso ne tik nuo pasirinktų kriterijų, tačiau ir platesnio elementų spektro, kaip planavimui reikalingos informacijos prieinamumas ir kokybė. Finansavimo prioritetų nustatymas taip pat nėra vienintelė galima studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų kryptių ir mokymo programų valdymo priemonė. Todėl šioje analizuojami ne tik galimi alternatyvų nustatymo kriterijai, tačiau platesnis studentų (absolventų) pasiskirstymo planavimo ir valdymo sistemos elementų spektras.

Ne visi studentų (absolventų) pasiskirstymo planavimo ir valdymo sistemų elementai yra tarpusavyje griežtai susiję. Pavyzdžiui, planavime dalyvaujančių suinteresuotų šalių veiklą koordinuojančios institucijos įsteigimas gali būti naudingas nepriklausomai nuo to, kokie konkrečiai kriterijai šalyje pasirinkti siekiant išskirti finansavimo prioritetus. Todėl šioje dalyje vertinami valdymo sistemos elementai, o ne šalies sistemos, kaip visumos. Pavyzdžiui, lyginamos prioritetų nustatymui aktualios Lietuvos (status quo) ir Vengrijos, Suomijos bei Estijos žmogiškųjų išteklių prognozavimo sistemos, o ne šalyse taikomų priemonių visuma.

Alternatyvos vertinamos atsižvelgiant į jų atitiktį tikslui identifikuoti finansavimo prioritetus (apibrėžiamus kaip kryptis ir smulkesni finansavimo vienetai, kurie labiausiai atitinka valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus), skaidrumą, efektyvumą, kokybę ir rezultatyvumą. Alternatyvų vertinimas septintoje ir aštuntoje lentelėje¹⁰.

¹⁰ Lentelių turinys dubliuojasi tiek, kiek dubliuojasi AMI ir PMI taikomi sprendimai.

pav. 6 Lentelėse nr. 7 ir nr. 8 naudojamų spalvų legenda

Pakeitimai nereikalingi (siūloma status quo alternatyva)
Pakeitimai svarstylini (svarstylinos rekomendacijos formuluojamos remiantis Estijos, Vengrijos, Suomijos praktikomis, atliktomis studijomis ar jų kombinacija)
Pakeitimai reikalingi (rekomendacijos formuluojamos remiantis Estijos, Vengrijos, Suomijos praktikomis, literatūra ar jų kombinacija)

3.1.1. AM planavimo sistemos elementų vertinimas

Lentelė 7 AM studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp švietimo sričių planavimo ir valdymo alternatyvų vertinimas

	Vertinamas sistemos elementas	Lietuva (status quo)	Decentralizuoto planavimo modelis nr. 1 (Estija)	Decentralizuoto planavimo modelis nr. 2 (Suomija)	Centralizuoto planavimo modelis (Vengrija*)	Elemento vertinimas
AM finansavimo modelis	AMI (valstybinio finansavimo modelis)	Finansavimas veiklos įgyvendinimui – Bazinis finansavimas (pagal formules), lėšos studijoms (pagal formules) – ir programų bei projektų finansavimas. Nuo 2024 m. – ir finansavimas už veiklos rezultatus.	Finansavimas veiklos įgyvendinimui (80 proc., pagal formules), finansavimas už veiklos rezultatus (20 proc.).	Finansavimas už veiklos rezultatus (76 proc.), finansavimas už kitų veiklos sutartyse numatytų tikslų pasiekimą (24 proc.).	Finansavimas pagal studentų skaičių (nuo 2021 m. įvedamos veiklos sutartys ir MTEP bei infrastruktūros išlaikymui skirtas finansavimas)	Finansavimo modelio papildymas finansavimo už veiklos rezultatus dedamąja, įtraukiant rezultatų vertinimo kriterijus, atspindinčius mokyklos vykdomų studijų atitiktį ūkiniams ir socialiniams valstybės poreikiams (kaip absolventų karjeros sėkmingumas, studijų prieinamumas) gali paskatinti AMI didesne apimtimi vykdyti (ir populiarinti) tas studijas, kurios valstybės ūkio ir socialinius poreikius atitinka geriau. Analogiškos priemonės ataskaitos rengimo metu buvo taikomos Suomijoje, Estijoje. Pažymėtina, kad aktualius programų atitikties valstybės poreikiams rodiklius integravus į finansavimo formulę sumažėja arba išnyksta poreikis į juos kaskart planuojant valstybės finansavimą atsižvelgti mechaniškai. Pavyzdžiui, atsakingos Suomijos ministerijos atstovas pažymi, kad informacija apie absolventų karjeros sėkmę ir mokymosi tęsimą, nors ir laikoma labai svarbia, planavimo procese reikšmingos įtakos neturi. Taip yra, nes absolventų karjeros ir mokymosi tęsimo rodikliai yra integruoti į formulę, pagal

						<p>kurią skirstomas efektyvumu grįstas finansavimas, taigi šie rodikliai su finansavimu susieti automatiškai. Todėl ateityje gali reikšmingai sumažėti valstybės finansavimo planavimo kaštai.</p> <p>Todėl Lietuvoje priimtas sprendimas iki 2026 m. 20 proc. AMI finansavimo skirti pagal veiklos rezultatus, numatant kriterijus, kurie gali atspindėti studijų atitiktį valstybės ūkio ir socialiniams poreikiams, šio projekto tikslų atžvilgiu vertinamas teigiamai, priežasčių keisti numatomą reguliavimą nėra.</p>
	Finansavimo planavimo periodas	VF vietos – 1 m., prioritetinės studijų kryptys 4 m. (nejgyvendinama).	3 m. (nuo 2022 m. – 4 m., teisės aktai leidžia 3–5 m. trukmės sutarčių sudarymą)	4 m.	VF vietos – 1 m., prioritetinės kryptys patvirtintos nuo 2016 m. strategijos, kitas atnaujinimas nenumatytas	<p>Lietuvoje numatytas prioritетinių kryptų nustatymo laikotarpis yra tinkamas, nes sutampa su studijų ciklu ir gerosiomis tarptautinėmis praktikomis.</p> <p>Svarstyta galimybė VF vietų skaičių taip pat numatyti 4 m. laikotarpiui. Tai suteiktų AMI ir potencialiems studentams daugiau laiko prisitaikyti prie pasikeitusių finansinių paskatų. Taip pat leistų sprendimų priėmimui sutelkti didesnius žmogiškuosius išteklius, išlaikant tuos pačius suminius kaštus (pavyzdžiui, vietoje dviejų etatų po vieną mėnesį kasmet sprendimui būtų galima skirti 8 etatus kas ketverius metus). Siekiant užtikrinti pakankamą planavimo lankstumą būtų galima numatyti ribotą kasmetinių korekcijų galimybę. Pavyzdžiui, nustatant perskirstymui atsakingos ministerijos diskrecija prieinamą lėšų dalį (kaip Suomijos atveju), arba atvejus, kai galimas perskirstymas (pavyzdžiui, nustatyto procentu pakitus absolventų įsidarbinimo rodikliams, kaip Vengrijoje).</p>
Studentų pasiskirstymo tarp studijų kryptų valdymo priemonės	Pagrindinė atsakinga institucija	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, vyriausybė	Švietimo ir mokslo ministerija	Švietimo ir kultūros ministerija	Inovacijų ir technologijų ministerija	Lietuvoje taikoma praktika sutampa su taikoma kitose šalyse, svarių priežasčių pokyčiams nenumatyta.
	Įsitraukiančios institucijos	Įstatymas numato pareigą įtraukti ministerijas ir kitas suinteresuotas šalis, tačiau nedetalizuoja suinteresuotų šalių sąrašo, jų įtraukimo laiko ar metodų. Šalys įtraukiamos ŠMSM kvietimu.	Įstatymas numato, kad dėl sutarčių su AMI deramai vadovaudamasis ministerijų, savivaldybių asociacijų, registruotų profesinių asociacijų ir registruotų specializacijos asociacijų	AMI, kitų suinteresuotų šalių įtraukimas nereglamentuotas.	Aukštojo mokslo planavimo taryba	Lietuvoje taikoms reguliavimas iš esmės suderinamas su reguliavimu, taikomu gilesnei analizei pasirinktose šalyse. Baigtiniai suinteresuotų šalių, kurios turi būti įtraukiamos, sąrašas paprastai nėra numatomas teisės aktais. Vis dėlto, atsižvelgiant į Lietuvoje identifikuotas problemas - dėl SŠ įtraukimo kylančius neaiškumus – svarstyta reguliavimą detalizuoti, numatant pagrindines SŠ (kaip Estijoje) ir jų įsitraukimo laiką.

			siūlymais. Įstatymas nedetalizuoja suinteresuotų šalių įtraukimo laiko ar metodų.			
Pagrindinės atsakingos institucijos taikomas sprendimų priėmimo būdas	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Lietuvoje šiuo metu taikomas sprendimų priėmimo būdas vertintinas kaip tinkamas , nes a) įgalina sprendimus priimti lanksčiai ir visapusiškai atsižvelgus į valstybės ekonominių, socialinius ir kultūrinius tikslus bei AMI galimybes, b) sutampa su tarptautinėmis praktikomis – projekto metu neidentifikuota valstybių, kuriose sprendimai dėl finansavimo prioritetų nustatymo ar kitų studentų pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonių būtų priimami remiantis formulėmis ar apibrėžtais sprendimo priėmimo algoritmais. Kaip pažymi atsakingų Suomijos ir Estijos institucijų atstovai, sprendimo priėmimo algoritmo detaliau reguliuoti nesiekama, nes planavimo užduotys reikalauja galimybės lanksčiai derinti daugialypius švietimo pasiūlos planavimo tikslus ir atsižvelgti į tam tikrai švietimo sričiai, AMI ir jos regionui būdingą kontekstą.
Kokiu detalumo lygiu valstybė siekia valdyti studentų (absolventų) pasiskirstymui?	2021 m. buvo numatyti 57 skirtingų klasifikacijos detalumo lygmenų finansavimo vienetai.	Buvo numatyti 25 skirtingų klasifikacijos detalumo lygmenų finansavimo vienetai.	4 universitetinių studijų grupės, 8-9 TMU studijų grupės. Egzistuoja galimybė dėl konkrečių programų/įgūdžių teikimo tartis per veiklos sutartis.	15 krypčių	Remiantis projekto OECD Skills Strategy Lithuania ir šio projekto rezultatais, svarstyta galimybė stambinti studijų finansavimo grupes . Vis dėlto, pažymėtina, kad sustambinus finansavimo grupes reikėtų ieškoti alternatyvių būdų patenkinti ne tik ekonominius, tačiau ir specifinius socialinius ir kultūrinius valstybės poreikius, pavyzdžiui, užtikrinti tam tikros specializacijos BU pedagogų ir meno krypčių atstovų rengimą. Pavyzdžiui, Suomijoje tai įgyvendinama veiklos sutartyse numatant ne tik tikslinius absolventų skaičius pagal stambiausias studijų finansavimo grupes, tačiau ir konkretesnes atsakomybes plėtojant tam tikras programas ar teikiant specifinius įgūdžius.	

<p>Kokiomis reguliacinėmis priemonėmis valstybė siekia daryti įtaką studentų (absolventų) pasiskirstymui?</p>	<p>1. VF vietų paskirstymas (valstybės subsidijos). 2. Tikslinės stipendijos (pvz. pedagogikos studentams, įstojuosiems nuo 2020 m. – 300 Eur.). 3. Naujų programų (krypčių) steigimo reguliavimas (akreditavimo sistemos dalis) – <i>įstatymai įgalina taikymą, tačiau praktikoje ribotas</i>. 4. Nuo 2024 m. automatinės: absolventų įsidarbinimo dažnio ir kokybės rodiklius įtraukiant į pagrindinio finansavimo paskirstymo formules.</p>	<p>1. Automatinės: taikomos vykdomų studijų atitiktą valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip absolventų įsidarbinimo dažnis ir kokybė) įtraukiant į pagrindinio finansavimo paskirstymo formules. 2. Veiklos sutartyse AMI keliami tikslai dėl studentų ir absolventų rengimo apimčių. 3. Steigiamos akademijos, skirtos pritraukti daugiau stojančiųjų į trūkstamas svarbias studijų sritis. 4. Tikslinis finansavimas, papildomai skiriamas iš valstybės strateginių tikslų kylančiais veiksmais vykdyti.</p>	<p>1. Automatinės: taikomos vykdomų studijų atitiktą valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip absolventų įsidarbinimo dažnis ir kokybė) įtraukiant į pagrindinio finansavimo paskirstymo formules. 2. Veiklos sutartyse nustatomos pagrindinės AMI švietimo, mokslo ir inovacijų sritis. 3. Veiklos sutartyse nustatomi tikslai dėl absolventų skaičiaus studijų grupes</p>	<p>1. Pagrindinės veiklos finansavimo suma AMI gali kisti priklausomai nuo absolventų įsidarbinimo. Taisyklė taikoma, kai absolventų įsidarbinimo rodiklis viršija daugiau nei 25 proc. nacionalinio įsidarbinimo lygio atitinkamoje studijų srityje arba atitinkamai atsilieka. 2. Nustatomas maksimalus studentų skaičius pagal mokyklą ir švietimo kryptis. 3. Nuo 2021 m. įvedamos veiklos sutartys, tačiau jų įgyvendinimas kol kas nėra iki galo detalizuotas. 4. Kitos priemonės: mokymo programų ir mokymų kūrimas, infrastruktūros plėtra, parama mažinant mokyklos nebaigusių asmenų skaičių.</p>	<p>Lietuvoje taikomas reguliacinių studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų krypčių valdymo priemonių spektras šiuo metu yra santykinai platus. Vis dėlto užsienio patirčių analizė leidžia identifikuoti kelias svarstytiinas priemonių tobulinimo kryptis. 1. Svarstytiina galimybė teisės aktais VF vietų pakeitimus susieti su absolventų įsidarbinimo rodikliais (Vengrijos pavyzdžiu). Pagrindinis šio instrumento privalumas – sprendimo taisyklė skaidri, aiški ir paprasta. Todėl korekcijas VF dėl VF vietų paskirstymo būtų galima atlikti be reikšmingų papildomų išteklių. Toks sprendimas turi ir trūkumų. VF vietų perskirstymo kriterijaus įvedimas galėtų reikšmingai destabilizuoti AMI pajamas ir kelti iššūkių studijų kokybės užtikrinimui. Atsižvelgiant į tai, taikant šį instrumentą reikėtų teisės aktais apibrėžti maksimalias AMI finansavimo svyravimo ribas. Instrumentas neturėtų pakeisti kolegialiu, ekspertiniu būdu vykdomo VF planavimo, tačiau galėtų jį papildyti. Pavyzdžiui, ekspertiniu, kolegialiu būdu VF vietos galėtų būti paskirstomos 4 metų laikotarpiui. Tuo tarpu atsižvelgiant į absolventų įsidarbinimo rodiklių svyravimus galėtų būti atliekami riboti VF vietų paskirstymo pataisymai. 2. Remiantis <i>OECD Skills Strategy Lithuania</i> ir šio projekto rezultatais ilgesniuojau laikotarpiu svarstytiina galimybė VF vietų planavimą decentralizuoti pasitelkiant veiklos sutartis. Šiuo metu centralizuotai VF vietų planavimą aukštosioms mokykloms vykdo tik Lietuva ir Vengrija. 2014 m. centralizuotą planavimą veiklos sutartimis pakeitusi Estija reformą vertina kaip reikšmingą žingsnį į priekį. 3. Didesnį dėmesį skirti ne studentų, o absolventų pasiskirstymo valdymui (Suomijos, Estijos pavyzdžiu)</p>
<p>Kokiomis informacinėmis priemonėmis valstybė siekia daryti įtaką studentų (absolventų) pasiskirstymui?</p>	<p>Informacijos apie darbo rinkos galimybes viešinimas, profesinis orientavimas (<i>nepakankama apimtimi</i>)</p>	<p>BU abiturientų gebėjimų, reikalingų studijoms, kurių absolventų trūksta, tobulinimas, studijų populiarinimas AMI informacinėmis kampanijomis</p>	<p>Informacijos apie darbo rinkos galimybes viešinimas, profesinis orientavimas (<i>nepakankama apimtimi</i>), studijų populiarinimas AMI informacinėmis kampanijomis</p>	<p>Profesinis orientavimas</p>	<p>Moderniose valstybėse plačiai sutariama, kad siekiant užtikrinti darbo rinkos paklausos ir pasiūlos atitiktą svarbu taikyti ne tik reguliacinius instrumentus, bet ir įgadinti potencialius studentus, jų šeimas bei AMI informuotus, pagrįstus sprendimus priimti savarankiškai. Ankstesni tyrimai rodo, kad siekiant šio tikslo Lietuvoje svarbu stiprinti profesinio informavimo ir orientavimo paslaugas. Taip pat stiprinti bendrąjį ugdymą siekiant, kad kuo</p>

						<p>daugiau moksleivių šiame etape įgytų gebėjimus, reikalingu studijoms, kurių absolventų šiuo metu trūksta. Šių priemonių svarba akcentuojama Estijoje, Suomijoje.</p>
<p>Kokie įtakos instrumentų tikslai (prioritetų nustatymo kriterijai)?</p>	<p>Užtikrinti šalies ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus.</p>	<p>Strateginiai valstybės tikslai, kurie, be kitų, apima ekonominius, kultūros, visuomenės gerovės tikslus.</p>	<p>Užtikrinti šalies ūkinės (ekonominės), socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus</p>	<p>Stiprinti konkurencingumą, siekiant, kad aukštasis mokslas labiau reaguotų į ekonomikos poreikius, glaudžiau ir efektyviau bendradarbiautų su verslu, taip pat - patenkinti su socialiniais visuomenės poreikiais susijusių darbo rinkos paklausą.</p>	<p>Remiantis šiuo metu galiojančių teisės aktų analize, prioritetu siūloma laikyti studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetus, kurie labiausiai atitinka valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus. Remiantis užsienio patirčių analize svarių priešasčių keisti prioritetinių studijų kryptių apibrėžimą nenustatyta. Analogiški prioritetų nustatymo kriterijai - kryptių ir smulkesnių finansavimo vienetų atitiktis ekonominėms, socialinėms ir kultūrinėms valstybės reikmėms – taikomi ir kitose analizei pasirinktose šalyse. Pažymėtina, kad detalieji kriterijai (toliau - indikatoriai) ir metodai, reikalingi siekiant įvertinti kryptių atitiktį ekonominiams valstybės tikslams, šiuo metu išvystyti geriau, nei atitiktis kultūriniais ir socialiniais tikslams, ir (iš dalies todėl) praktikoje planavimui taikomi rečiau. Vertinant atitiktį ekonominiams tikslams dažniausiai naudojami absolventų stebėsenos rezultatai ir darbo rinkos poreikių prognozės, aptariami kitoje skiltyje. Studijų kryptių atitiktis socialiniams ir kultūriniais tikslams vertinimo kriterijai apibrėžiami sunkiau. Logiką, kuri paprastai taikoma siekiant užtikrinti, kad valstybės finansavimas studijų kryptims atitiktų socialinius ir kultūrinius valstybės poreikius galima apibendrinti teiginiu: turi būti vykdomos visos studijų kryptys, kurių teikiamų įgūdžių reikia arba ateityje gali reikėti socialinių ir kultūrinių valstybės poreikių tenkinimui, studijos. Pavyzdžiui, šalyse siekia, kad būtų užtikrinamas pagal studentų skaičių neskaitlingų ir darbo rinkoje menkai paklausių pedagogikos ir menų programų dėstymas (Suomija), būtų rengiama pakankamai socialinių darbuotojų (Vengrija). Remiantis analizės rezultatais taip pat galima teigti, kad baigtinis sąrašas indikatorių, kuriais galėtų būti vertinama kryptių atitiktis kiekvienam iš tikslų, nėra galimas ar siektinas.</p>	

Planavimui ir valdymui prieinama informacija	Stebėsenos duomenys	Prašymai studijuoti ir atrinkti kandidatai; studijų progreso duomenys; absolventų padėtis po studijų baigimo; absolventų padėtis darbo rinkoje; darbo rinkos būklė; AMI tinklas; AMI personalas (neskaidant pagal švietimo sritis); AMI finansinė būklė.	Dažniausiai naudojama informacija - įstojusiųjų ir absolventų skaičius ankstesniu planavimo laikotarpiu. Taip pat kita Ministerijos vidinė statistika iš registrų ir kitų duomenų.	Dažniausiai naudojama informacija – apie ankstesnių metų absolventų skaičių (atotrūki nuo tikslinio absolventų skaičiaus) ir įstojusiųjų skaičių. Taip pat pasitelkiama informacija: atrinkti kandidatai; studijų progresas; absolventų rengimo apimtys; grįžtamasis ryšys iš studentų; absolventų padėtis po studijų; absolventų karjera (renkami apklausų būdu); AMI tinklas; AMI personalas (neskaidant pagal švietimo sritis).	Absolventų stebėseną bei kita Ministerijos vidinė statistika iš registrų ir kitų duomenų. Yra regioninis absolventų stebėsenos pjūvis pagal apskritis.	Lyginant su kitomis gilesnei analizei pasirinktomis šalimis, Lietuvoje šiuo metu prieinami santykinai detalūs ir išsamūs studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų kryptų planavimui ir valdymui aktualūs duomenys. Galima identifikuoti pora stebėsenos duomenų panaudojamame tobulinimo kryptų: 1. Siekti, kad detalieji ŠVIS sistemoje kaupiami duomenys būtų prieinami platesniam suinteresuotų šalių ratui. 2. Duomenų rinkinius pildyti studijų proceso ir karjeros sėkmės vertinimais iš absolventų perspektyvos (remiantis apklausų duomenimis).
	Darbo rinkos poreikių prognozės	Universalios (nacionalinės) – iki 4 m., kiekybiniais metodais; pedagogų – iki 4 m.; sveikatos specialistų – iki 10 metų, integruojant kiekybinius ir kokybinius metodus. Regioninis pjūvis ataskaitos rengimo metu neprieinamas, tačiau planuojama, kad bus prieinamas nuo 2022 m.	Universalios (nacionalinės), 5–10 m. laikotarpio prognozės. Apie regioninio pjūvio prieinamumą ataskaitos rengimo metu informacijos negauta.	Universalios (nacionalinės), iki 15 m., derinami kiekybiniai ir kokybiniai metodai. Yra regioniniai pjūviai.	Universalios (nacionalinės), 5 m. laikotarpio. Apie regioninio pjūvio prieinamumą ataskaitos rengimo metu informacijos negauta.	Rekomenduojama išnaudoti šiuo metu STRATA viešinimui ruošiamas patikslintas specialistų paklauso prognozes pagal LPK, EVRK ir regionus. Taip pat – tobulinti universaliąsias nacionalinio lygmens prognozes įtraukiant kokybinius duomenis, įžvalgas. Svarstyтина galimybė tobulinti universaliąsias nacionalinio lygmens prognozes ilginant prognozavimo laikotarpį (Estijos, Suomijos pavyzdžiu). Ilgojo laikotarpio prognozės galėtų leisti VF vietas paskirstyti efektyviau, nes planuojant būtų galima atsižvelgti į ilgesnį (potencialaus) studijų atsipirkimo laikotarpį. Tiesa, siekiant ilginti prognozavimo laikotarpį galėtų nukentėti prognozavimo detalumas.

<p>Švietimo poreikių prognozės pagal švietimo sritis (švietimo–profesijų sąsajos)</p>	<p>Ataskaitos rengimo metu nėra. Profesijų– studijų krypčių sąsajos rengiamos viešinimui. Artimiausiu metu jų neplanuojama taikyti švietimo poreikių prognozavimui.</p>	<p>Universalios (nacionalinės), 5–10 m. laikotarpio prognozės. Apie regioninio pjūvio prieinamumą ataskaitos rengimo metu informacijos negauta.</p>	<p>Universalios (nacionalinės), iki 15 m., derinami kiekybiniai ir kokybiniai metodai. Yra regioniniai pjūviai.</p>	<p>Nėra. Prieinamos tik prognozės pagal 5 išsilavinimo lygius.</p>	<p>Rekomenduojama išnaudoti šiuo metu viešinimui ruošiamas teorines ir empirines švietimo–profesijų sąsajas (Estijos, Suomijos pavyzdžiu).</p>
<p>Integruoti analitiniai produktai – rekomendacijos dėl finansavimo planavimo sprendimų ir strategijos</p>	<p>Sumanios specializacijos strategija (kriterijų atitinka iš dalie)</p>	<p>1. OSKA rengiamose analitinėse ataskaitose, atsižvelgiant į švietimo paklausos prognozes, šalyje patvirtintas strategijas, ekspertų vertinimus ir kitus šaltinius pateikiamos rekomendacijos, kaip patenkinti numatomą įgūdžių paklausą. Tarp rekomendacijų pateikiami pasiūlymai, kuria linkme koreguoti tikslinius absolventų skaičius pagal švietimo sritis. 2. MTEP ir verslumo strategija 2021-2035 m. Šioje strategijoje apjungiamos MTEP ir ekonomikos sritys, todėl ši strategija bus panaudojama nustatant priėmimo ir absolventų parengimo poreikį.</p>	<p>Suomijos nacionalinė švietimo agentūra, siekdama pateikti rekomendacijas dėl švietimo planavimo, integruoja švietimo poreikių prognozes, ekspertines įžvalgas ir planavimo dokumentuose įtvirtintus politikos tikslus.</p>	<p>Aukštojo mokslo strategijoje <i>Shifting gears</i>, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius ir vyriausybės strateginius tikslus numatytos studijų sritys.</p>	<p>Galima teigti, kad Lietuvoje šiuo metu nėra rengiami analitiniai produktai ir strategijos, kurie integruotų įvairius studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp švietimo sričių planavimui aktualius informacijos šaltinius (kaip kiekybinės prognozės, ekspertų vertinimai, sektorinės ir teminės strategijos) ir pateiktų visapusiškas rekomendacijas dėl įgūdžių pasiūlos ir paklausos atitikties gerinimo. Analogiški produktai, rengiami Estijoje, Suomijoje ir Vengrijoje, kolegialaus, ekspertinio sprendimo priėmimo procese yra naudojami kaip vienas pagrindinių informacijos šaltinių. Rekomenduojama paskirti instituciją, kuri būtų atsakinga už šios užduoties atlikimą.</p>

Suinteresuotų šalių įtraukimo ir koordinacijos mechanizmai		NŽIS komisija. Nariai – 4 ministerijų ir STRATA aukšto lygmens atstovai: patarėjai, viceministrai, vadovai.	Estijos kvalifikacijų tarnyba, veikdama Nacionalinės darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizės sistemos (OSKA) struktūroje. OSKA sistemos nariai: OSKA veikloms tiesiogiai samdomi darbuotojai (12 etatų), ekspertinės komisijos (24 komisijos po 20-30 asmenų), patarėjų komisija (40 asmenų).	Komisijos konsorciumas ilgalaikių darbo ir švietimo poreikių prognozėms. Sudaro 4 ministerijų atstovai: viceministrai, patarėjai ir vadovai.	Švietimo tarnyba (angl. <i>Educational authority</i>), vykdanči absolytų stebėsenos sistemą	Rekomenduojama stiprinti suinteresuotų šalių įtraukimą ir koordinaciją. Remiantis <i>OECD Skills strategy Lithuania</i> , šiam tikslui pasitarnautų NŽISK pertvarkymas į „Įgūdžių tarybą“ (angl. <i>Skills Council</i>), kuri turėtų stiprų sekretoriatą. Pertvarkant NŽISK šią instituciją taip pat vertėtų papildyti kitų SŠ atstovais, visų pirma SAM ir ŽŪM. Svarstyta, kad Lietuvos kontekste taip pat būtų tinkamas Estijos OSKA modelis. Šis modelis gali būti tinkamiausias, nes numato aktyvų centrinės koordinuojančios institucijos vaidmenį organizuojant konsultacijas su suinteresuotomis šalimis, agreguojant jų įžvalgas ir interesus, atliekant kitas analitines veiklas. Lietuvoje tai svarbu, nes šiuo metu suinteresuotos šalys turi santykinai mažus pajėgumus į planavimo procesą įsitraukti ir savo poziciją aktyviai komunikuoti savarankiškai. Nors OSKA modelio palaikymas būtų brangesnis, nei šiuo metu Lietuvoje ar Suomijoje galiojančio modelio palaikymas, jis galėtų sumažinti kitų institucijų patiriamus planavimo kaštus.
Kokie (žmogiškieji) ištekliai skiriami instrumentų	Ministerijoje	Nežinoma	Atsakingoje ministerijoje – nežinoma, OSKA – žr. eilutę aukščiau.	Pagrindinė komanda – 5 asm., vienerius metus prieš naują sutarčių pasirašymo periodą. Pagalbinė komanda – daugelis Ministerijos darbuotojų.	Nežinoma	Rekomenduojama didinti studentų (absolventų) skaičius planavimo sprendimams tenkančius žmogiškuosius išteklius. Tai galima padaryti dviem būdais: a) numatant didesnį etatų skaičių (didinant investicijas), b) planavimo laikotarpį ilginant iki pvz. 4 metų (sukoncentruojant investicijas).

* Dėl riboto atsakingų institucijų bendradarbiavimo atliekant tyrimą apie Vengriją pateikta informacija gali būti nepilna.

3.1.2. PM planavimo sistemos elementų vertinimas

Lentelė 8 PMI moksleivių (absolventų) pasiskirstymo tarp švietimo sričių planavimo ir valdymo alternatyvų vertinimas

Vertinamas sistemos elementas	Lietuva (status quo)	Decentralizuoto planavimo modelis nr. 1 (Estija)	Decentralizuoto planavimo modelis nr. 2 (Suomija)	Centralizuoto planavimo modelis (Vengrija*)	Elemento vertinimas
-------------------------------	----------------------	--	---	---	---------------------

AM finansavimo modelis	AMI (valstybinio finansavimo modelis)	Finansavimas veiklų įgyvendinimui (dengiant įstojusiųjų mokymo išlaidas)	Bazinis finansavimas (finansavimas veiklų įgyvendinimui, 80 proc.), finansavimas už veiklos rezultatus (20 proc.)	Pagrindinis finansavimas (pagal tikslinį įgyvendintų metų skaičių, 50 proc.), veiklos rezultatais grįstas finansavimas (35 proc.), efektyvumu grįstas finansavimas (15 proc.)	Valstybės išlaikomų profesinio mokymo centrų finansavimas yra pagrįstas metiniais institucijų biudžeto planais	Svarstyтина galimybė Lietuvoje taikomą PM finansavimo modelį papildyti finansavimo už veiklos rezultatus dedamąja, įtraukiant rezultatų vertinimo kriterijus, atspindinčius mokyklos vykdomų programų atitiktį ūkiniams ir socialiniams valstybės poreikiams. Tokių kriterijų pavyzdžiai – mokymosi prieinamumas, mokymąsi tęsiančių absolventų dalis, absolventų įsidarbinimas (Estijos, Suomijos pavyzdžiu). Galima tikėtis, kad šių rodiklių susiejimas su finansavimu automatiškai PMI suteiktų paskatas didesne apimtimi vykdyti (ir populiarinti) tas programas, kurios geriau atitinka valstybės ūkio ir socialinius poreikius. Pažymėtina, kad aktualius programų atitikties valstybės poreikiams rodiklius integravus į finansavimo formulę sumažėja arba išnyksta poreikis į juos kaskart planuojant valstybės finansavimą atsižvelgti mechaniškai. Todėl gali reikšmingai sumažėti valstybės finansavimo planavimo kaštai.
	Finansavimo planavimo periodas	VF vietos – 1 m., prioritetinės studijų kryptys 4 m. (neįgyvendinama)	1 m., prioritetinės studijų kryptys 4 m. (neįgyvendinama).	1 m.	1 m.	Atsižvelgiant į profesinio mokymo programų trukmę ir tarptautines praktikas, Lietuvoje taikomas finansavimo planavimo periodas yra tinkamas. Svarių priešasčių vykdyti pokyčiu nenustatyta.
Studentų pasiskirstymo tarp studijų krypčių valdymo priemonės	Pagrindinė atsakinga institucija	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	Švietimo ir mokslo ministerija	Švietimo ir kultūros ministerija	Inovacijų ir technologijų ministerija	Lietuvoje taikoma praktika sutampa su taikoma kitose šalyse, svarių priešasčių pokyčiams nenustatyta.
	Įsitraukiančios institucijos	Teisės aktai numato, kad į planavimo procesą teikdamos pasiūlymus įsitraukia ministerijos, regioninės plėtros tarybos, KPMPC, profesinio mokymo dalyviai, Profesinio mokymo taryba (kuri iš dalies apjungia kita suinteresuotas šalis)	Profesinio mokymo taryba (apimanti visus socialinius partnerius)	Profesinio mokymo institucijos, Sektoriniai švietimo ir mokymo komitetai	Apskričių plėtros ir mokymo tarybos, Sektorinių įgūdžių tarybos ir Profesinio mokymo inovacijų taryba	Lietuvoje taikoms reguliavimas iš esmės suderinamas su reguliavimu, taikomu gilesnei analizei pasirinktose šalyse, svarių priešasčių pokyčiams nenustatyta. (Rekomendacijos dėl faktinio institucijų įsitraukimo lygio ir efektyvumo didinimo pateikiamos tolesnėse skiltyse).

Pagrindinės atsakingos institucijos taikomas sprendimų priėmimo būdas	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Kolegialus, ekspertinis	Lietuvoje šiuo metu taikomas sprendimų priėmimo būdas vertintinas kaip tinkamas , nes a) įgalina sprendimus priimti lanksčiai ir visapusiškai atsižvelgus į valstybės ekonominių, kultūrinių ir socialinių tikslus bei AMI galimybes, b) sutampa su tarptautinėmis praktikomis – projekto metu neidentifikuota valstybiškų, kuriose sprendimai dėl finansavimo prioritetų nustatymo ar kitų mokinių pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonių būtų priimami remiantis formulėmis ar apibrėžtais sprendimo priėmimo algoritmais.
Kokiu detalumo lygiu valstybė siekia valdyti mokinių (absolventų) pasiskirstymui?	Programų	Profesinio mokymo sričių	Profesinio mokymo programų. Tačiau svarbu paminėti, kad nors PMI galimybes vykdyti tam tikrus mokymus valstybė licencijuoja programų lygiu, tikslinis studijų metų skaičius (ir finansavimas) skiriamas mokykloms. Mokyklos pačios sprendžia, kokia apimtimi vykdyti programas, kurias vykdyti turi licenciją.	Programų ir kvalifikacijų	Svarstyтина galimybė mažinti PMI skiriamų VF vietų reguliavimo detalumą. Tai būtų galima padaryti maksimalius VF vietų skaičius numatant ne programų, o tik švietimo sričių lygiu (Estijos pavyzdžiu). Tai galėtų padėti įgalinti PMI lanksčiau reaguoti į vietinius (regiono) ūkio ir socialinius poreikius, sumažinti ŠMSM tenkančius planavimo kaštus.	
Kokiomis reguliacinėmis priemonėmis valstybė siekia daryti įtaką mokinių (absolventų) pasiskirstymui?	1. VF vietų paskirstymas (valstybės subsidijos). 2. Leidimų vykdyti programas suteikimas	1. Automatinės: Vykdomų programų atitiktį valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip absolventų įsidarbinimo dažnis ir kokybė) įtraukiant į rezultatais grįsto finansavimo paskirstymo formules. 2. Leidimų vykdyti programas suteikimas 3. Švietimo ir mokslo ministerija skirsto	1. Automatinės: Vykdomų programų atitiktį valstybės ekonominiams ir socialiniams poreikiams atspindinčius rodiklius (kaip absolventų įsidarbinimo dažnis ir kokybė) įtraukiant į rezultatais grįsto finansavimo paskirstymo formules. 2. PMI licencijose nustatant studijų programas, kurias gali vykdyti institucija.	Vyriausybė nustato kvalifikacijų ir programų poreikį kiekvienam regionui. Atsižvelgiant į nustatytą poreikį, programos, kvalifikacijos ir jas taikančios mokyklos skirstomos į grupes, kurios: • gali priimti bet kokią besimokančiųjų skaičių be apribojimų; • neturi teisės gauti finansavimo iš valstybės biudžeto;	Svarstyтина: a) galimybė Lietuvoje taikomą PM finansavimo modelį papildyti finansavimo už veiklos rezultatus dedamąja , įtraukiant rezultatų vertinimo kriterijus, atspindinčius mokyklos vykdomų programų atitiktį ūkiniams ir socialiniams valstybės poreikiams (Estijos, Suomijos pavyzdžiu). b) ilgesniuoju laikotarpiu – VF vietų planavimą centralizuoti, didesnę vaidmenį planuojant VF vietas suteikiant potencialiems moksleiviams (t. y. labiau remiantis paklausa) ir PMI. Remiantis Suomijos pavyzdžiu, tai būtų galima padaryti stiprinant programų pasiūlos reguliavimą pasitelkiant licencijavimo instrumentą, tačiau palikti PMI teisę spręsti, kaip jai skirtas VF vietas paskirstyti tarp licencijuotų programų. Kita vertu, remiantis Estijos pavyzdžiu, tai būtų galima padaryti atsisakant VF vietų	

			<p>mokinių skaičių pagal švietimo sritis.</p> <p>4. Siekiant populiarinti pasirinktas PM švietimo sritis pasitelkiamos specializuotos akademijos.</p>	<p>3. Kiekvienais metais kiekvienai PMI numatant tikslinį suteiktų studijų metų skaičių.</p>	<p>• gali prašyti biudžeto įnašo iki tam tikrų mokinių kvotų.</p>	<p>planavimo pagal programas ir pereinant prie planavimo pagal švietimo sritis.</p>
<p>Kokiomis informacinėmis priemonėmis valstybė siekia daryti įtaką mokinių (absolventų) pasiskirstymui?</p>	<p>Informacijos apie darbo rinkos galimybes viešinimas, profesinis orientavimas (<i>nepakankama apimtimi</i>)</p>	<p>2. Leidimų vykdyti programas suteikimas</p>	<p>Informacijos apie darbo rinkos galimybes viešinimas, profesinis orientavimas (nepakankama apimtimi), studijų populiarinimas AMI informacinėmis kampanijomis</p>	<p>Profesinis orientavimas</p>	<p>Moderniose valstybėse plačiai sutariama, kad siekiant užtikrinti darbo rinkos paklausos ir pasiūlos atitiktį svarbu taikyti ne tik reguliacinius instrumentus, bet ir įgalinti potencialius studentus, jų šeimas bei PMI informuotus, pagrįstus sprendimus priimti savarankiškai. Ankstesni tyrimai rodo, kad siekiant šio tikslo Lietuvoje svarbu stiprinti profesinio informavimo ir orientavimo paslaugas. Taip pat stiprinti bendrąjį ugdymą į siekiant, kad kuo daugiau moksleivių šiame etape įgytų gebėjimus, reikalingus siekiant tęsti mokymąsi programose, kurių absolventų šiuo metu trūksta. Šių priemonių svarba akcentuojama Estijoje, Suomijoje.</p>	
<p>Kokie įtakos instrumentų tikslai - prioritetų nustatymo kriterijai?</p>	<p>Planuojant VF vietas - užtikrinti valstybės ir savivaldybių ūkinės ir socialinės plėtros poreikius, nustatant prioritetingas studijų programas (nuostata neįgyvendinama) – užtikrinti valstybės ūkinės, socialinės, kultūrinės ir regioninės plėtros poreikius</p>	<p>Ekonominiai ir socialiniai</p>	<p>Užtikrinti socialinės ir ekonominės plėtros poreikius</p>	<p>Ekonominiai ir socialiniai</p>	<p>Atsižvelgiant į Lietuvos teisinės bazės ir užsienio patirčių analizę svarstyti galimybę prioritetu laikyti profesinio mokymo programas, kurios labiausiai atitinka valstybės ūkinės ir socialinės plėtros tikslus. T. y. atsakyti teisinės nuostatos, kad nustatant prioritetingas PM programas (kurių studentams gali būti skiriamos TS) turi būti atsižvelgiama ir į kultūrinius valstybės tikslus. Pirma, ši nuostata yra nenuosekli lyginant su VF vietų paskirstymo tikslų reglamentavimu. Antra, praktika PM finansavimą traktuoti kaip instrumentą siekiant kultūrinių valstybės tikslų nėra paplitusi. Pažymėtina, kad indikatoriai ir metodai, reikalingi siekiant įvertinti kryptių atitiktį ekonominiams valstybės tikslams, šiuo metu išvystyti geriau, nei atitiktis socialiniams tikslams ir (iš dalies todėl) praktikoje planavimui taikomi rečiau. Vertinant atitiktį ekonominiams tikslams dažniausiai naudojami absolventų stebėsenos rezultatai ir darbo rinkos poreikių prognozės, aptariami kitoje skiltyje. Vertinant programų atitiktį socialiniams poreikiams ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas: 1. Jų vaidmeniui užtikrinant ilgesnį asmenų iki 16 m.</p>	

						<p>pasilikimą darbo rinkoje, siekiant didesnei daliai gyventojų suteikti pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą. Pavyzdžiui, anot Estijos atsakingos ministerijos atstovo, siekiant šių tikslų gausiau finansuojamos jaunimui, baigiam tik privalomą pagrindinį ugdymą, skirtos mokymo programos. Tokių mokymo programų finansavimas dažniausiai prasilenkia su rekomendacijomis, grindžiamomis darbo rinkos prognozėmis, tačiau pastebima, kad į jas priimami mokiniai, kurie turi ribotas pasirinkimo galimybes ir kitu atveju nebetęstų mokymosi.</p> <p>2. Jų vaidmeniui užtikrinant kitų pažeidžiamų socialinių grupių – kaip spec. poreikių turintys asmenys, imigrantai – integraciją į darbo rinką ir visuomenę. Pavyzdžiui, Suomijos atsakingos ministerijos atstovo, dažnai papildomas finansavimas skiriamas mokykloms, kurios turi sukaupusios specifinę patirtį teikiant mokymus pažeidžiamoms grupėms (nepriklausomai nuo to, kokias studijų programas jos vykdo).</p>
Planavimui ir valdymui prieinama informacija	Stebėsenos duomenys	<p>Prašymai studijuoti ir atrinkti kandidatai; studijų progreso duomenys; absolventų padėtis po mokymų baigimo; absolventų padėtis darbo rinkoje; darbo rinkos būklė; PMI tinklas; PMI personalas (neskaidant pagal švietimo sritis); PMI finansinė būklė.</p>	<p>Informacija apie programų ir studijų sričių populiarumą, esamą mokyklų būklę (pvz. įstojusiųjų skaičius ankstesniu planavimo laikotarpiu). Taip pat kita Ministerijos vidinė statistika iš registru ir kitų duomenų.</p>	<p>Dažniausiai naudojama informacija, planavimo "atskaitos taškas" – apie ankstesnių metų absolventų skaičių (atotrūki nuo tikslinio absolventų skaičiaus) ir įstojusiųjų skaičių. Kita planavimui naudojama informacija – atrinkti kandidatai; studijų progresas; absolventų rengimo apimtys; profesinio mokymo teikimo specialiu poreikių turintiems asmenims apimtys; grįžtamasis ryšys iš mokinių; absolventų padėtis po studijų (kaip dirbančių, studijuojančių,</p>	<p>Absolventų stebėseną bei kita Ministerijos vidinė statistika iš registru ir kitų duomenų. Taip pat metiniai darbo rinkos pasiūlos ir paklausos tyrimai,</p>	<p>Lyginant su kitomis gilesnei analizei pasirinktomis šalimis, Lietuvoje šiuo metu prieinami santykinai detalūs ir išsamūs studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų krypčių planavimui ir valdymui aktualūs duomenys. Galima identifikuoti pora stebėsenos duomenų panaudojimo krypčių:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Siekti, kad detalieji ŠVIS sistemoje kaupiami duomenys būtų prieinami platesniam suinteresuotų šalių ratui. 2. Duomenų rinkinius pildyti studijų proceso ir karjeros sėkmės vertinimais iš absolventų perspektyvos (remiantis apklausų duomenimis).

				emigravusiųjų dalis) PMI tinklas; PMI personalas (neskaidant pagal švietimo sritis).		
Darbo rinkos poreikių prognozės	Universalios (nacionalinės) – iki 4 m., kiekybiniais metodais; pedagogų – iki 4 m.; sveikatos specialistų – iki 10 metų, integruojant kiekybinius ir kokybinius metodus. Regioninis pjūvis ataskaitos rengimo metu neprieinamas, tačiau planuojama, kad bus prieinamas nuo 2022 m.	Universalios (nacionalinės), 5–10 m. laikotarpio prognozės. Apie regioninio pjūvio prieinamumą ataskaitos rengimo metu informacijos negauta.	Universalios (nacionalinės), iki 15 m., derinami kiekybiniai ir kokybiniai metodai. Yra regioniniai pjūviai.	Kasmetinės trumpalaikės darbo rinkos prognozės, numatomų atleidimų ir įmonių planuojamų laisvų darbo vietų analizės kas ketvirtį, trumpalaikės ir vidutinės trukmės prognozės (regioninio lygmens)	Rekomenduojama išnaudoti šiuo metu viešinimui ruošiamas patikslintas specialistų paklauso prognozes pagal LPK, EVRK ir regionus. Taip pat – tobulinti universaliąsias nacionalinio lygmens prognozes įtraukiant kokybinius duomenis. Svarstyтина galimybė tobulinti universaliąsias nacionalinio lygmens prognozes ilginant prognozavimo laikotarpį (Estijos, Suomijos pavyzdžiu). Ilgojo laikotarpio prognozės galėtų leisti VF vietas paskirstyti efektyviau, nes planuojant būtų galima atsižvelgti į ilgesnį (potencialaus) studijų atsipirkimo laikotarpį. Vis dėlto, siekiant įgalinti prognozavimo laikotarpį galėtų nukentėti prognozavimo detalumas.	
Švietimo poreikių prognozės pagal švietimo sritis (švietimo–profesijų sąsajos)	Ataskaitos rengimo metu nėra. Profesijų–studijų krypčių sąsajos rengiamos viešinimui. Artimiausiu metu jų neplanuojama taikyti švietimo poreikių prognozavimui.	Universalios (nacionalinės), 5–10 m. laikotarpio prognozės. Apie regioninio pjūvio prieinamumą ataskaitos rengimo metu informacijos negauta.	Universalios (nacionalinės), iki 15 m., derinami kiekybiniai ir kokybiniai metodai. Yra regioniniai pjūviai.	Autorių žiniomis nėra. Prieinamos tik prognozės pagal 5 išsilavinimo lygius.	Rekomenduojama išnaudoti šiuo metu viešinimui ruošiamas teorines ir empirines švietimo–profesijų sąsajas (Estijos, Suomijos pavyzdžiu)	
Integruoti analitiniai produktai – rekomendacijos dėl finansavimo planavimo sprendimų ir strategijos	Sumanios specializacijos strategija (kriterijų atitinka iš dalie)	1. OSKA rengiamose analitinėse ataskaitose, atsižvelgiant į švietimo paklauso prognozes, šalyje patvirtintas strategijas, ekspertų vertinimus ir kitus šaltinius pateikiamos rekomendacijos, kaip patenkinti numatomą įgūdžių paklausą. Tarp rekomendacijų pateikiami pasiūlymai,	Suomijos nacionalinė švietimo agentūra, siekdama pateikti rekomendacijas dėl švietimo planavimo, integruoja švietimo poreikių prognozes, ekspertines įžvalgas ir planavimo dokumentuose įtvirtintus politikos tikslus.	Strategija "Profesinis mokymas 4.0"	Galima teigti, kad Lietuvoje šiuo metu nėra rengiami analitiniai produktai ir strategijos, kurie integruotų įvairius studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp švietimo sričių planavimui aktualius informacijos šaltinius (kaip kiekybinės prognozės, ekspertų vertinimai, sektorinės ir teminės strategijos) ir pateiktų visapusiškas rekomendacijas dėl įgūdžių pasiūlos ir paklauso atitikties gerinimo. Analogiški produktai, rengiami Estijoje, Suomijoje ir Vengrijoje, kolegialaus, ekspertinio sprendimo priėmimo procese yra naudojami kaip vienas pagrindinių informacijos šaltinių. Rekomenduojama paskirti instituciją, kuri būtų atsakinga už šios užduoties atlikimą.	

			kuria linkme koreguoti tikslinius absolventų skaičius pagal švietimo sritis. 2. 2. Įstatymas numato, kad priimant planavimo sprendimus turi būti remiamasi strateginiais valstybės ir skirtingų sričių plėtros planais			
Suinteresuotų šalių įtraukimo ir koordinacijos mechanizmai		NŽIS komisija. Nariai – 4 ministerijų ir STRATA aukšto lygmens atstovai: patarėjai, viceministrai, vadovai.	Estijos kvalifikacijų tarnyba, veikdama Nacionalinės darbo rinkos poreikių ir įgūdžių analizės sistemos (OSKA) struktūroje. OSKA sistemos nariai: OSKA veikloms tiesiogiai samdomi darbuotojai (12 etatų), ekspertinės panelės (24 panelės po 20-30 asmenų), patarėjų panelė (40 asmenų).	Komisijos konsorciumas ilgalaikių darbo ir švietimo poreikių prognozėms. Sudaro 4 ministerijų atstovai: viceministrai, patarėjai ir vadovai.	Apskričių plėtros ir mokymo tarybos, Sektorinių įgūdžių tarybos ir Profesinio mokymo inovacijų taryba - įtraukia įvairaus lygmens suinteresuotąsias šalis	Rekomenduojama stiprinti suinteresuotų šalių įtraukimą ir koordinaciją. Svarstytina, kad Lietuvos kontekste tam tinkamiausias būtų Estijos OSKA modelis. Šis modelis gali būti tinkamiausias, nes numato aktyvų centrinės koordinuojančios institucijos vaidmenį organizuojant konsultacijas su suinteresuotomis šalimis, agreguojant jų įžvalgas ir interesus, atliekant kitas analitines veiklas. Lietuvoje tai svarbu, nes šiuo metu suinteresuotos šalys turi santykinai mažus pajėgumus į planavimo procesą įsitraukti ir savo poziciją aktyviai komunikuoti savarankiškai. Nors OSKA modelio palaikymas būtų brangesnis, nei šiuo metu Lietuvoje ar Suomijoje galiojančio modelio palaikymas, jis galėtų sumažinti kitų institucijų patiriamus planavimo kaštus.
Kokie (apytiksliai) žmogiškieji	Ministerijoje	Nežinoma	Atsakingoje ministerijoje – nežinoma, OSKA – žr. eilutę aukščiau.	Pagrindiniame etape dalyvauja 10 asmenų, apytiksliai 1 mėnesį	Nežinoma	Rekomenduojama didinti studentų (absolventų) skaičiaus planavimo sprendimams tenkančius žmogiškuosius išteklius. Tai galima padaryti dviem būdais: a) numatant didesnę etatų skaičių (didinant investicijas), b) planavimo laikotarpį ilginant iki pvz. 4 metų (sukoncentruojant investicijas).

* Dėl riboto atsakingų institucijų bendradarbiavimo atliekant tyrimą apie Vengriją pateikta informacija gali būti nepilna.

4. Išvados ir rekomendacijos

Ankstesni tyrimai signalizuoja, kad pirminis PM ir AM Lietuvoje nepakankamai reaguoja į darbo rinkos poreikius. Tai rodo tokie indikatoriai kaip aukšta absolventų, dirbančių įgytos kvalifikacijos lygio neatitinkantį darbą, dalis. Šį iššūkį savo ruožtu galima sieti su daugeliu priežasčių, tarp jų – pasenęs programų turinys, nepatrauklios kvalifikaciją atitinkančio darbo sąlygos. Remiantis projekto *OECD Skills Strategy Lithuania* rezultatais, vienu PM ir AM sistemų reagavimą į darbo rinkos pokyčius Lietuvoje ribojančių veiksnių taip pat galima laikyti jų finansavimo modelį. Ekspertai pažymi, kad siekiant paskatinti institucijų ir (potencialių) studentų reagavimą į darbo rinkos poreikius trumpuoju laikotarpiu svarbu valstybės finansuojamų vietų paskirstymą tarp švietimo sričių glaudžiau susieti su esamais ir, ekspertų vertinimu, ateityje tikėtinais darbo rinkos poreikiais.

Šio projekto tikslas – parengti rekomendacijas, kaip turėtų būti nustatomi prioritetai valstybiniam finansavimui (VF ir TS) paskirstyti AM I pakopos ir vientisųjų studijų bei pirminio PM srityse.

Remiantis atlikta analize, nustatant finansavimo prioritetus, **prioritetu siūloma laikyti:**

- I pakopos ir vientisųjų studijų srityje – **studijų kryptis ir smulkesnius finansavimo vienetus, kurie labiausiai atitinka valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros tikslus.**
- Pirminio profesinio mokymo srityje – **profesinio mokymo programas, kurios labiausiai atitinka valstybės ūkinės ir socialinės plėtros tikslus.**

Šis apibrėžimas daugeliu atžvilgių sutampa su prioriteto apibrėžimu, kylančiu iš šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose numatytų finansavimo paskirstymo tarp švietimo sričių tikslų. Siūlomas pakeitimas – atsisakyti nuostatos, kad nustatant prioritетines PM programas (kurioms gali būti skiriamas TS) turi būti atsižvelgiama ir į kultūrinius valstybės tikslus. Pirma, ši nuostata yra nenuosekli lyginant su VF vietų paskirstymo PM programoms tikslais. Antra, praktika, PM finansavimą traktuoti kaip instrumentą siekiant kultūrinių valstybės tikslų, tarptautiniu mastu nėra paplitusi. Profesinis mokymas paprastai siejamas su ekonominių ir socialinių valstybės (regiono) poreikių tenkinimu.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad šiuo metu Lietuvoje taikomas studentų pasiskirstymo tarp studijų sričių valdymo arba „vairavimo“ (*angl. steering*) mechanizmas reikšmingai skiriasi nuo dominuojančių kitose EBPO valstybėse. Analizės atlikimo metu nepavyko identifikuoti ES ar EBPO šalių, kuriose valstybės finansavimo švietimo sritims paskirstymą reguliuojanti teisinė bazė būtų identiška Lietuvos teisei basei. Nerasta šalių, kuriose, kaip Lietuvoje, įstatymas numatytų reguliarių nacionalinio lygmens prioritетinių studijų kryptių ir profesinio mokymo programų sąrašų rengimą. Valstybių, kuriose būtų taikomi VF ir TS instrumentai, identiški taikomiems Lietuvoje, taip pat reta. Analizės atlikimo metu sprendimai dėl valstybės finansavimo paskirstymo tarp AM švietimo sričių centralizuotai buvo priimami tik Lietuvoje ir dar dvejose EBPO šalyse: Vengrijoje ir Turkijoje. Palyginamų sistemų trūkumas riboja ir gerųjų praktikų, kurios trumpuoju laikotarpiu galėtų būti tiesiogiai pritaikomos ir pakankamos siekiant suplanuoti VF vietas ir TS Lietuvoje, prieinamumą.

Globali centralizuoto žmogiškųjų išteklių planavimo atsisakymo tendencija aiškinama kintančiomis vertybėmis ir augančiu ekonominiu neapibrėžtumu, kurį lemia sparti technologinė pažanga, globalizacija, besikeičiantis gyventojų vartojimo stilius. Modernioms žmogiškųjų išteklių planavimo sistemoms būdingas siekis į sprendimų priėmimo procesą labiau įtraukti suinteresuotas šalis, plačiau taikyti subsidiarumo principą, derinti įvairius informacijos šaltinius ir analitinius metodus, atsargus požiūris į galimybę tiksliai numatyti ateities ekonominius poreikius (todėl prognozės pildomos išvalgomis, analizuojami įvairūs ateities scenarijai). Moderniose sistemose taip pat dažniau remiamasi nuostata, kad švietimas turi suteikti įgūdžių ne tik darbui, tačiau ir gyvenimui, asmens savirealizacijai.

Atsižvelgiant į tai, toliau pristatomos rekomendacijos skirstomos į dvi dalis:

I. Trumpuoju (1–2 metų) laikotarpiu rekomenduojama planavimui geriau panaudoti turimą informaciją, stiprinti informacijos apdorojimą, interpretavimą ir apibendrinimą reikalingus analitinius resursus.

II. Ilgesniuoju laikotarpiu rekomenduojama peržiūrėti studijų ir profesinio mokymo veiklos planavimo ir finansavimo modelį: svarstyti galimybę mažinti centrinių institucijų vaidmenį planavimo procese ir planavimo detalumą, plačiau taikyti finansavimo už veiklos rezultatus mechanizmą. Taip pat tobulinti planavimą prieinamos informacijos rinkinį, gerinti suinteresuotų šalių informavimą ir įsitraukimą siekiant stiprinti jų galimybes planavimo sprendimus priimti savarankiškai.

I. Rekomendacijos dėl sistemos tobulinimo trumpuoju laikotarpiu

Lietuvoje šiuo metu ŠMSM taikomas kolegialus, ekspertinis prioritetų nustatymo būdas yra tinkamas, nes:

- sutampa su tarptautinėmis praktikomis – projekto įgyvendinimo metu **neidentifikuota valstybių, kuriose finansavimo prioritetai (ir jų finansavimo lygis) būtų nustatomas remiantis išimtinai formulėmis** ar kuriose ekspertinio sprendimų priėmimo procesas vykėtų pagal apibrėžtus algoritmus. Kaip pažymi gilesnei analizei pasirinktų šalių ekspertai, sprendimo priėmimo algoritmo detaliau reguliuoti nesiekama, nes planavimo užduotys reikalauja galimybės lanksčiai derinti daugialypius švietimo pasiūlos planavimo tikslus ir atsižvelgti į tam tikrai švietimo sričiai, institucijai ir jos regionui būdingą kontekstą. Finansavimas pagal formules, kurių dėmenys atspindi švietimo atitiktį valstybės tikslams, yra naudingas ekspertinį, kolegialų prioritetų ir jų finansavimo lygio nustatymo metodą papildantis instrumentas (apie tai – rekomendacijose toliau), tačiau ne jį pakeičiantis;
- įgalina sprendimus priimti lanksčiai, atsižvelgiant į švietimo sričių atitiktį kriterijams ir tais atvejais, kai atitiktis yra sunkiai kiekybiškai pamatuojama.

Vis dėlto siekiant tobulinti prioritetų valstybiniam finansavimui nustatymo procesą svarbu stiprinti prielaidas institucijoms priimti **informuotus** kolegialius, ekspertinius sprendimus. Trumpuoju laikotarpiu galima išskirti dvi sistemos tobulinimo kryptis.

1. Geresnis turimos informacijos panaudojimas

Baigtinio prioritetų nustatymui reikalingo informacijos šaltinių sąrašo negali būti. Visgi, remiantis atlikta analize, prioritetams nustatyti aktualiausią informaciją galima skirstyti į kelias grupes:

- informaciją apie priėmimo rezultatus: priėmimo dalyvavusius ir priimtus asmenis;
- informaciją apie švietimo atitiktį socialiniams ir kultūriniais valstybės poreikiams;
- informaciją apie švietimo atitiktį ekonominiams (arba ūkio) poreikiams;

Informacija apie priėmimo rezultatus, priėmimo dalyvavusių ir priimtų asmenų skaičių, gilesnei analizei pasirinktų užsienio šalių ekspertų buvo dažnai įvardijama kaip atskaitos taškas, nuo kurio pradedamas finansavimo prioritetų (jų finansavimo lygio) nustatymo procesas. Tai daroma siekiant įvertinti, kokie studentų priėmimo pagal švietimo sritis tikslai yra praktiškai pasiekiami. Pavyzdžiui, jei valstybės finansavimas jau ankstesniais metais liko nepanaudotas (keliami studentų skaičiaus tikslai nepasiekti), tolesnis finansavimo tikslų lygio didinimas gali turėti ribotą poveikį.

Ši informacija Lietuvoje priinama pakankamu detalumu ir yra patikima. Todėl rekomenduojama trumpuoju laikotarpiu tęsti jos naudojimą VF ir TS vietų paskirstymo tarp švietimo sričių ir smulkesnių finansavimo vienetų planavimui.

Tai, kad **informacija apie švietimo atitiktį socialiniams ir kultūriniais tikslams** yra aktuali planuojant finansavimo paskirstymą tarp švietimo sričių, nurodė visų analizuotų užsienio šalių

atstovai. Vis dėlto detalieji rodikliai ir metodai, reikalingi švietimo atitikčiai socialiniams ir kultūriniais poreikiams vertinti, užsienio šalyse, kaip ir Lietuvoje, yra išvystyti santykinai silpnai. Iš dalies todėl ši informacija nustatant finansavimo prioritetus (ir jų finansavimo lygį) naudojama rečiau nei informacija apie priėmimo rezultatus ar švietimo atitiktį ekonominiams tikslams.

Logiką, kuri paprastai taikoma siekiant užtikrinti, kad valstybės finansavimas **aukštojo mokslo** švietimo sritims ir smulkesniems finansavimo vienetams atitiktų socialinius ir kultūrinius valstybės poreikius, galima apibendrinti teiginiu: turi būti vykdomos visų programų, kurių teikiamų įgūdžių reikia arba ateityje gali reikėti socialiniams ir kultūriniais valstybės poreikiams tenkinti, studijos. Pavyzdžiui, turi būti užtikrinamas visų bendrojo ugdymo grandyje reikalingų specializacijų pedagogų ugdymas, nepriklausomai nuo papildomų specialistų poreikio konkrečiu metu (nes pertrauktas studijų krypties organizavimo procesas yra sunkiai atstatomas).

Vertinant **profesinio mokymo** programų atitiktį socialiniams poreikiams ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas:

1. Programų vaidmeniui užtikrinant, kad didesnė dalis visuomenės įgytų privalomą **pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą** (vykdant ISCED II-III lygmens programas). Tokių mokymo programų finansavimas pagal švietimo sritis dažniausiai prasilenkia su rekomendacijomis, grindžiamomis darbo rinkos prognozėmis, tačiau pastebima, kad į jas priimami mokiniai, kurie turi ribotas pasirinkimo galimybes ir kitu atveju nebetęstų mokymosi.
2. Programų vaidmeniui **užtikrinant socialinę įtrauktį**: pažeidžiamų socialinių grupių (kaip spec. poreikių turintys asmenys, imigrantai) integraciją į darbo rinką ir visuomenę.

Ataskaitos autorių žiniomis, informacija apie švietimo atitiktį socialiniams ir kultūriniais tikslams Lietuvoje šiuo metu nėra reguliariai rengiama, nors dalies rodiklių apskaičiavimui reikalinga informacija renkama ŠVIS. Remiantis užsienio patirtimis, svarstyta galimybė švietimo sričių ir smulkesnių finansavimo vienetų atitikties socialiniams ir kultūriniais valstybės poreikiams vertinimui pasitelkti tokius rodiklius, kaip studijas tęsiančių absolventų dalis, iki analizuojamų studijų ar mokymo žemesnį išsilavinimą įgijusių ir socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų dalis tarp absolventų.

Informacija apie švietimo atitiktį ekonominiams (arba ūkio) tikslams, švietimo atitikties ekonominiams tikslams vertinimo rodikliai ir metodai, analizuotose užsienio valstybėse yra gerai išplėtoti ir plačiai taikomi. Galima teigti, kad Lietuvoje šiuo metu trūksta sistemingai rengiamų **integruotų analitinių produktų**, kurie apibendrintų įvairius švietimo atitikties ekonominiams poreikiams aktualius informacijos šaltinius (kaip kiekybinės prognozės, ekspertų vertinimai, nacionalinės, regioninės ir sektorinės, sumanios specializacijos ir kt. strategijos) ir pateiktų visapusiškas rekomendacijas dėl įgūdžių pasiūlos ir paklausos atitikties gerinimo. Tokie produktai, rengiami Estijoje, Suomijoje ir Vengrijoje, kolegialaus, ekspertinio sprendimo priėmimo procese yra naudojami kaip vienas pagrindinių informacijos šaltinių.

Lietuvoje prieinamų **stebėsenos duomenų ir prognozių** rinkinys per pastaruosius penkerius metus yra reikšmingai papildytas. Remiantis analizės rezultatais, rekomenduojamos pora kryptų, kuriomis reikėtų tobulinti jo panaudojimą:

1. **Išnaudoti šiuo metu viešinti rengiamus žmogiškųjų išteklių prognozavimo sistemos patobulinimus.** Pirma, patikslintas specialistų paklausos prognozes pagal LPK, EVRK ir regionus. Antra, teorines ir empirines **švietimo–profesijų sąsajas**.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad net geriausiai išvystytos darbo rinkos poreikių prognozės turėtų būti tik vienas iš argumentų, pasitelkiamų diskusijoje dėl finansavimo prioritetų (ir finansavimo lygio) nustatymo. Vien prognozėmis remtis nerekomenduotina dėl: a) finansavimo paskirstymo tikslų daugialypiškumo (planavimu turi būti siekiama patenkinti ne tik darbo rinkos poreikius), b) galimybių pasitelkti kitas, nei AM ir PM finansavimas pagal švietimo

skritis įgūdžių pasiūlos ir paklausos derinimo, priemonės (kaip priemonės, skirtos mažinti studentų nubyrėjimą; migracijos politikos priemonės), c) potencialių studentų rezervo ir juos rengiančių institucijų resursų suvaržymų, d) ribotų galimybių ateities poreikius prognozuoti tiksliai.

2. **Planavimui naudoti prieinamus administracinius duomenimis grįstus absolventų karjeros stebėsenos rodiklius**, tokius kaip įsidarbinusių absolventų dalis, aukštos kvalifikacijos darbuose įsidarbinusių absolventų dalis, absolventų pajamos. Profesinė veikla – vienas pagrindinių mechanizmų, kuriais absolventai gali realizuoti savo įgūdžius prisidedami ne tik prie ekonominės, bet ir socialinės bei kultūrinės valstybės plėtros. Todėl galima teigti, kad absolventų karjeros stebėsenos rodikliai trumpuoju laikotarpiu iš dalies atspindi ne tik programų atitiktį valstybės ekonominės (ūkio) plėtros tikslams, tačiau ir socialinės bei kultūrinės plėtros tikslams.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad sprendimai dėl prioritetų nustatymo turėtų būti priimami atsižvelgiant į rodiklių ir kitos informacijos visumą – tam naudingi integruoti analitiniai produktai. Prioritetų nustatymo procese neturėtų dominuoti nė vienas iš informacijos šaltinių. Taip pat svarbu užtikrinti, kad TS ir VF vietų persikirstymas nekeltų grėsmės institucijų finansavimo stabilumui ir studijų kokybei. Todėl rekomenduojama nustatyti rėžį, kokia dalimi institucijai skiriamas finansavimas gali kisti vienu metų bėgyje. Pavyzdžiui, Suomijoje absolventų įsidarbinimo rodikliai lemia iki 4 proc. valstybės skiriamo pagrindinio finansavimo AM.

2. Adekvačių žmogiškųjų išteklių ir analitinių resursų užtikrinimas

Remiantis užsienio patirčių analize ir interviu su ŠMSM atstovais galima teigti, jog šiuo metu finansavimo prioritetų (ir finansavimo lygio) nustatymo bei derinimo su SŠ procesams Švietimo valdymo sistemoje trūksta žmogiškųjų išteklių. Ypač – analitinių resursų, reikalingų siekiant interpretuoti ir integruoti įvairius informacijos šaltinius, pateikti visapusiškas rekomendacijas dėl švietimo atitikties valstybės ekonominiams, socialiniams ir kultūriniais tikslams gerinimo. Siekiant spręsti šią problemą rekomenduojama tiksliau įvertinti švietimo analizės ir VF bei TS planavimo procesuose dalyvaujančiose institucijose sukauptus analitinius resursus, jų trūkumo mastą ir užtikrinti adekvatų finansavimą trūkstančių analitinių resursų įgijimui.

Siekiant užtikrinti planavimo procesui pakankamus žmogiškuosius išteklius ir analitinių resursus taip pat svarbu geriau panaudoti ir suinteresuotų šalių (kaip sektoriniai komitetai, Švietimo taryba ir regioninės plėtros komitetai) žinias ir kompetencijas. Pavyzdžiui, verta analizuoti galimybę pritaikyti Estijoje veikiančią OSKA modelį. Pagal šį modelį valdysenos sistemos centre esanti institucija (Estijos kvalifikacijų tarnyba) ne tik įgalina veiksmų koordinavimą aukščiausiu politiniu lygiu, tačiau užima aktyvų vaidmenį organizuojant sprendimų priėmimo procesą, konsultacijas su suinteresuotomis šalimis, rengiant sprendimų priėmimui reikalingą analitinę informaciją, agreguojant SŠ įžvalgas ir interesus, atliekant kitas analitines veiklas. Nors OSKA modelio palaikymas būtų santykinai brangus, galima tikėtis, kad jis sumažintų ŠMSM ir kitų institucijų patiriamus finansavimo prioritetų nustatymo kaštus ir padidintų funkcijų atlikimo kokybę. Sistemos rezultatai taip pat būtų panaudojami atliekant tokias veiklas, kaip trūkstančių profesijų sąrašų sudarymas, migracijos valdymo ir mokymosi visą gyvenimą politikos priemonių planavimas ir kt.

II. Rekomendacijos dėl sistemos tobulinimo ilgesniuoju laikotarpiu

Ilgեսniuoju (ilgesniu nei 2 m.) laikotarpiu galima išskirti keturias sistemos tobulinimo kryptis

1. Planavimo detalumo ir centrinių institucijų vaidmens mažinimas

Šiuo metu Lietuvos AM ir PM finansavimo prioritetų (ir jų finansavimo lygio) nustatymo sistemos išsiskiria ne tik santykinai aukšta centralizacija, tačiau ir planavimo detalumu. Tai ne tik didina valstybės institucijų patiriamus planavimo kaštus, tačiau ir gali mažinti sistemos jautrumą įgūdžių paklausai. Todėl svarstyтина galimybė planavimo detalumą mažinti, stambinant studijų ir profesinio mokymo finansavimo grupes.

Ilgėsnioju laikotarpiu taip pat svarstyтина AM studentų (absolventų) pasiskirstymo tarp studijų kryptų valdymui pasitelkti veiklos sutartis. Remiantis tarptautine praktika, šiose sutartyse numatomi studentų (ar absolventų, studijų metų) skaičiaus tikslai, susieti su finansavimu, gali būti veiksminga studentų pasiskirstymo tarp švietimo sričių valdymo priemonė. Pažymėtina, kad centrinio planavimo svarbą ši priemonė mažintų tik tuo atveju, jei derybose dėl sutarčių turinio AMI būtų traktuojamos kaip lygiaverčiai ŠMSM partneriai, t. y. į jų pasiūlymus būtų pakankamai atsižvelgiama.

2. Platesnis finansavimo už veiklos rezultatus mechanizmo panaudojimas

Finansavimo modelio papildymas finansavimo už veiklos rezultatus dedamąja, įtraukiant rezultatų vertinimo kriterijus, atspindinčius mokyklos vykdomų studijų ir mokymo atitiktį ūkiniams, socialiniams ir kultūriniais valstybėms poreikiams gali paskatinti institucijas didesne apimtimi vykdyti (ir populiarinti) tas programas, kurios valstybės poreikius atitinka geriau. Pažymėtina, kad aktualius programų atitikties valstybės poreikiams rodiklius integravus į finansavimo formulę sumažėja arba išnyksta poreikis į juos atsižvelgti kaskart valstybės finansavimą planuojant ekspertiniu būdu. Taigi šis instrumentas gali reikšmingai sumažinti valstybės finansavimo planavimo kaštus.

Todėl Lietuvoje priimtas sprendimas iki 2026 m. 20 proc. AMI finansavimo skirti pagal veiklos rezultatus, numatant kriterijus, kurie gali atspindėti studijų atitiktį valstybės ūkio, socialiniams ir kultūriniais poreikiams, vertinamas teigiamai. Rekomenduojama svarstyti PM finansavimo modelio papildymo dedamąja už veiklos rezultatus galimybę.

3. Planavimui prieinamo informacijos rinkinio tobulinimas

Ilgėsnioju laikotarpiu gerinant planavimui prieinamos informacijos rinkinį svarbu:

1. Tobulinti nacionalinio lygmens darbo rinkos poreikių prognozes įtraukiant ne tik istorinius administracinius duomenis, tačiau ir kokybinius duomenis, **įžvalgą**.
2. Svarstyтина galimybė **absolventų stebėsenos duomenis papildyti apklausų duomenimis**. Tai leistų geriau užčiuopti kokybinius karjeros aspektus (kaip turimų ir profesijos reikalaujamų įgūdžių atitiktis, karjeros sėkmė vertinant iš absolventų perspektyvos). Taip pat tiksliau stebėti užimtumo formas, apie kurias nėra informacijos administraciniuose duomenyse.

4. Geresnis studentų ir institucijų informavimas

Plačiai sutariama, kad siekiant užtikrinti darbo rinkos paklausos ir pasiūlos atitiktį svarbu taikyti ne tik reguliacinius instrumentus, bet ir įgalinti potencialius studentus, jų šeimas bei AMI ir PMI informuotus, pagrįstus sprendimus priimti savarankiškai. Siekiant šio tikslo Lietuvoje svarbu didinti detaliosios informacijos apie mokyklų veiklos rezultatus (kaip absolventų karjeros stebėsenos rodikliai pagal švietimo sritis ir smulkesnius vienetų) prieinamumą, stiprinti profesinio informavimo ir orientavimo paslaugas. Taip pat stiprinti bendrąjį ugdymą siekiant, kad kuo daugiau moksleivių šiame etape įgytų sėkmingam tolesniam mokymuisi reikalingus gebėjimus.

Galiausiai svarbu atkreipti dėmesį, kad tam, jog bet kuri pasirinkta finansavimo prioritetų (ir jų finansavimo lygio) nustatymo sistema pasiektų savo potencialą, reikia laiko. Jo reikia, kad studentai, švietimą teikiančios institucijos ir kitos suinteresuotos šalys spėtų suprasti sistemos taisykles ir prie jų prisitaikyti. Todėl rekomenduojama pokyčius vykdyti ne dažniau, nei vienas tipinis studijų arba mokymo ciklas (pavyzdžiui, AM srityje – ne dažniau nei kas 4 metus).

Literatūra

15min. (2021 m. gruod. 17 d.). SAM: paskelbtas sveikatos mokslų studijų krypčių grupės valstybės finansuojamų vietų skaičius. Nuskaityta iš <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/sam-paskelbtas-sveikatos-mokslu-studiju-krypciu-grupes-valstybes-finansuojamu-vietu-skaicius-56-1615356>

Besrtrand, O. (2004). Planning human resources: methods, experiences and practices.

CEDEFOP. (2017). Skills anticipation in Finland. Nuskaityta iš https://www.cedefop.europa.eu/en/data-insights/skills-anticipation-finland#_summary

CEDEFOP. (2017). Skills anticipation in Hungary.

CEDEFOP. (2018). Vocational education and training in Europe: Hungary. Nuskaityta iš https://www.researchgate.net/publication/337338783_VOCATIONAL_EDUCATION_AND_TRAINING_IN_EUROPE_HUNGARY#pdf

CEDEFOP. (2019). Hungary - Shaping VET qualifications. Nuskaityta iš Vocational education and training in Europe: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/hungary-2019>

CEDEFOP. (2019). Hungary - VET financing mechanisms. Nuskaityta iš Vocational education and training in Europe: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/hungary-2019>

CEDEFOP. (2019). Hungary: vocational education and training in the digital era. Nuskaityta iš <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/hungary-vocational-education-and-training-digital-era>

CHEPS. (2015). Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems.

EBPO. (2020). Education policy outlook Estonia. Nuskaityta iš <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/country-profile-Estonia-2020.pdf>

EIMIN, ŠMSM (2019) Įsakymas Dėl prioritetinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų raidos (sumanios specializacijos) prioritetų veiksmų plano patvirtinimo, Nr. 4-498/V-964, priimtas 2019 m. rugpjūčio 30 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e3db44a2caff11e9a56df936f065a619>

Estijos aukštojo mokslo įstatymas. (2019). Nuskaityta iš <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/525062020001/consolide/current>

Estijos Aukštojo mokslo įstatymas. (2019). Nuskaityta iš <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/529082019022/consolide#para40>

Estijos Profesinio mokymo įstatymas. (2020). Nuskaityta iš <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517072020005/consolide/current>

Estijos Švietimo ir mokslo ministerija. (2020). Higher education. Nuskaityta iš www.hm.ee: <https://www.hm.ee/en/activities/higher-education>

Estonia Qualifications Authority. (2019 m. birž. 12 d.). OSKA: Estonian anticipation and monitoring system for labour and skills demand.

Euridyce. (2018). Higher education: Finland. Nuskaityta iš https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-25_hu

Euridyce. (2020). National Student Fee and Support Systems in European Higher Education 2020/21. Luxembourg:: Publications Office of the European Union.

Euridyce. (2021 m. May 10 d.). EACEA National Policies Platform. Nuskaityta iš Finland: Organisation of Private Education: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/organisation-private-education_en

- Euridyce. (2021). Estonia. Funding education. Nuskaityta iš https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/estonia/funding-education_en
- Euridyce. (2021). Hungary: Administration and governance at central and/or regional level. Nuskaityta iš https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/hungary/administration-and-governance-central-andor-regional-level_en
- Euridyce. (2021). Hungary: Early childhood and school education funding. Nuskaityta iš https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-35_en
- Eurydice. (2021 m. kovo 25 d.). National education systems. Paimta 2021 m. lapkritis iš Hungary Higher Education Funding: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-35_en
- Giuseppe Grossi, E. L.-M. (2021). Toward Outcome-based Approaches in Higher Education in Two Nordic Countries. Routledge.
- ILO. (2017). Skill needs anticipation: systems and approaches. Nuskaityta iš https://www.cedefop.europa.eu/files/2223_en.pdf
- ILO. (2020). The Role of Employers in Skills Development Systems. Nuskaityta iš https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_754513.pdf
- Informacijų ir technologijų ministerija. (2019). Vocational education and training 4.0.
- kormany.hu. (2021). There will be a new funding structure in higher education from September. Nuskaityta iš Vengrijos Vyriausybės informacinė svetainė: <https://kormany.hu/hirek/uj-finanszirozasi-struktura-lesz-a-felsooktatasban-szeptembertol>
- LRS (1997) (PMĮ). Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas, Nr. VIII-450, priėmimo data 1997 m. spalio 14 d. (suvestinė redakcija nuo 2020-06-15 iki 2020-12-31). Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.44FA08A7226F/asr>
- LRS (2009) (MSĮ). Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, Nr. XI-242, priėmimo data 2009 m. balandžio 30 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430>
- LRS (2012). Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, Nr. XI-2220, priėmimo data 2012 m. rugsėjo 18 d.
- LRS. (2021 m. m. lap. 18 d.). MSĮ pakeitimo įstatymas Nr. XIV-654. Nuskaityta iš <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/344478d04dfd11ec86bdcb0a6d573b32?jfwid=33p63dggg>
- LRV (1994). Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo, priėmimo data 1994 m. rugpjūčio 11 d.
- LRV (2016a). Nutarimas Dėl nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos pagrindų aprašo patvirtinimo, priėmimo data 2016 m. vasario 18 d. Nr. 162. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d713d051dbbd11e59019a599c5cbd673/asr>
- LRV (2016b). Nutarimas Dėl nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos pagrindų aprašo patvirtinimo, priėmimo data 2016 vasario 18 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d713d051dbbd11e59019a599c5cbd673/asr>
- M. Neugart, K. S. (2002). Employment Outlooks: Why forecast in the labour market and for whom? .
- Myklebust, J. P. (2020 m. August 21 d.). Nuskaityta iš University World News: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2020082116380925>
- Nacionalinis aukštojo mokslo įstatymas. (2011). Nuskaityta iš <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV>
- Nakrošis, V. R. (2019). Lithuania Report. Sustainable Governance Indicators 2019.

OECD. (2019). Changes in the higher education funding systems of the participating jurisdictions from 2000 to 2018. Esantis EBPO, Benchmarking Higher Education System Performance. Nuskaityta iš https://www.oecd-ilibrary.org/sites/be5514d7-en/1/2/3/index.html?itemId=/content/publication/be5514d7-en&_csp_=6650fad4676bdb7493da91677a7ae3c0&itemIGO=oecd&itemContentType=book

OECD. (2020). Education Policy Outlook: Finland.

OECD. (2021). OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations. Paris: OECD Publishing.

OSKA. (2021). OSKA sectors. Nuskaityta iš <https://oska.kutsekoda.ee/en/oska-sectors/>

Profesinio mokymo įstaigų veiklos rėmimo principai ir jų įgyvendinimo sąlygos bei tvarka. (2019). Nuskaityta iš <https://www.riigiteataja.ee/akt/122082019013>

ŠKM, FNŠA. (2019). Finnish VET in a Nutshell. Nuskaityta iš <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/finnish-vet-in-a-nutshell.pdf>

ŠKM. (1998). Act on Vocational Education (630/1998). Nuskaityta iš https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=86177

ŠKM. (2004). Finlex. Nuskaityta iš Universities of Applied Sciences Act: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20140932.pdf>

ŠKM. (2009). Finlex. Nuskaityta iš Universities Act: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>

ŠKM. (2009). Suomijos Vyriausybės dekretas dėl universitetų. Nuskaityta iš Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>

ŠKM. (2019). Financing of vocational education and training. Nuskaityta iš <https://okm.fi/documents/1410845/4150027/Financing+of+vocational+education+and+training/cf88b996-d53a-1ac1-8d11-570b4ce12f50/Financing+of+vocational+education+and+training.pdf>

ŠKM. (2021). Ministry of Education and Culture. Nuskaityta iš Higher Education and Research: <https://okm.fi/en/steering-financing-and-agreements>

ŠMSM (2018). LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Nr. V-508, priėmimo data 2018 m. gegužės 29 d. (suvestinė redakcija nuo 2019-01-29). Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eb59b6c0633211e8acbae39398545bed/asr>

ŠMSM (2021a), Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 1 d. nutarimo Nr. 149 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“ projektas, nepriimtas.

ŠMSM (2021b). LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl 2021 metais priimamų į profesinio mokymo įstaigas mokinių bendro vietų skaičiaus patvirtinimo“, Nr. V-438, priėmimo data 2021 m. kovo 23 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6718feb08ba811eb9fecb5ecd3bd711c>

ŠMSM (2021c). LR švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl asmenų, išskyrus asmenis, kuriems taikomas Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas ar Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas, pageidaujančių įgyti kvalifikaciją, priėmimo į valstybės finansuojamas profesinio mokymo vietas 2021 metų plano patvirtinimo“, Nr. V-274, priėmimo data 2021 metų vasario 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e008e632722811eb9fc9c3970976dfa1?jfwid=-yytzq1bh2>

- ŠMSM. (2019 m. liep. 17 d.). Dėl Studijų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo, vertinamųjų sričių ir rodiklių patvirtinimo. Nuskaityta iš <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/69729d50a8ca11e9aab6d8dd69c6da66>
- SNŠA. (2015). National education nad training comitees: skills for the future. Nuskaityta iš https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/national_education_and_training_committes_skills_for_future.pdf
- STRATA. (2018). Pedagogų darbo jėgos prognozavimas Lietuvoje: galutinė tyrimo ataskaita <https://strata.gov.lt/images/pedagogai/Pedagogu-darbo-jegos-prognozavimas-Lietuvoje-v1.pdf>
- STRATA. (2018). Samdomų darbuotojų paklausos prognozavimo metodika. Nuskaityta iš <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/samdomu-darbuotoju-paklausos-prognozavimo-metodika.pdf>
- STRATA. (2019). Medicinos darbuotojų prognozavimo modelis, metodologinė dalis <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/Sveikatos%20specialistu%20poreikio%20prognozavimo%20modelio%20Metodologija.pdf?v=2>
- STRATA. (2020) Gyvybės mokslų krypties grupės trumpoji apžvalga https://strata.gov.lst/images/tyrimai/2020-metai/svietimo-politika/krypciu-apzvalgos/20201215_gyvyb%C4%97s_mokslai.pdf
- STRATA. (2020), Švietimo pasiūlos prognozavimo tyrimo ataskaita <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/zmogiskojo-kapitalo-politika/20200220-Svietimo-pasiulos-prognozavimas-ataskaita.pdf>
- STRATA. (2020). Švietimo pasiūlos analizės, planavimo ir vertinimo metodika <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/svietimo-politika/202008-svietimo-pasiulos-metodika.pdf>
- STRATA. (2021). Pedagogų poreikio prognozavimas: rezultatų apžvalga. Nuskaityta iš <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2021-metai/20210318-pedagogu-poreikio-prognozavimas-rezultatu-apzvalga.pdf>
- STRATA. (2021) Lietuvos žmogiškojo kapitalo būklė 2021 <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2021-metai/20210524-lietuvos-zmogiskojo-kapitalo-bukle-2021.pdf>
- STRATA. (2021). Sveikatos priežiūros specialistų prognozių atnaujinimas: galutinė ataskaita <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2021-metai/20210719-sveikatos-specialistu-poreikis.pdf>
- StudyITIn.ee. (2021). Study IT in Estonia. Nuskaityta iš <https://studyitin.ee/>
- Suomijos Respublikos Vyriausybė. (2009). *Valtioneuvoston asetus yliopistoista*. Nuskaityta iš Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090770>
- The European Education Directory. (2014). Hungary: Higher Education System.
- UŽT. (be datos). Įsidarbinimo galimybių barometras. Nuskaityta iš <https://uzt.lt/darbo-rinka2/isidarbinimo-galimybiu-barometras/>
- Vengrijos Profesinio mokslo įstatymas. (2019). Nuskaityta iš <https://njt.hu/jogszabaly/2019-80-00-00.8>
- Vengrijos Respublikos Vyriausybė. (2016). Nuskaityta iš Government Decree on the financing of the core activities of higher education institutions: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600389.KOR×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>
- Vyriausybės nutarimas dėl aukštųjų mokyklų pagrindinės veiklos finansavimo. (2016). Nuskaityta iš <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600389.KOR×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>

1 priedas: Suomijos AMI finansavimo modeliai 2017-2021 m

Lentelė 9 Universitetų pagrindinio finansavimo paskirstymo modelis iki 2017–2020 m.

	Poveikis	Kokybė	Tarptautiškumas
Švietimas (39%)	Magistro absolventų skaičius (13%)		Magistro diplomai suteikti užsieniečiams (1%)
	Bakalauro absolventų skaičius (6%)		Studentų mobilumas į Suomiją ir iš Suomijos (2%)
	Studijų kreditai suteikti atvira universitete, specializacijos studijose, studijose grįstose bendradarbiavimu ir laipsnio nesuteikiančiose programose (2%)	Studentų, kurie įgijo bent 55 studijų kreditus, skaičius (10%)	
	Įsidarbinusių studentų skaičius (2%)	Grįžtamasis ryšys iš studentų (3%)	
Mokslas (33%)	Suteiktų PhD skaičius (9%)		Pedagogai ir tyrėjai užsieniečiai (2%)
	Mokslinės publikacijos (13%)		
	Kitos publikacijos	(Tarptautinio) konkurso būdu laimėtas finansavimas (9%)	
Kiti su švietimo ir mokslo politika susiję sumetimai (28%)	Strateginis vystymasis (12%) Universiteto strategija ir jos įgyvendinimas, nacionaliniai švietimo ir mokslo politikos tikslai)		
	Finansavimas studijų kainų skirtumams kompensuoti (9%) Visos menų, inžinerijos, gamtos mokslų, medicinos, odontologijos ir veterinarijos kryptys		
	Nacionaliniai įsipareigojimai (7%) Specialūs nacionaliniai įsipareigojimai, mokymus mokytojams rengiančios įstaigos, Nacionalinė Suomijos biblioteka)		

Šaltinis: Euridyce, 2021

Lentelė 10 Taikomųjų mokslų universitetų finansavimo paskirstymo modelis 2017–2020 m.

	Regioninis poveikis ir ryšiai su verslu bei pramone	Kokybė ir tarptautiškumas
Švietimas (79%)	Bakalauro absolventų skaičius (40%)	
	Studentų, kurie įgijo bent 55 studijų kreditus, skaičius (23%)	
	Įsidarbinusių studentų skaičius (4%)	
	Kreditų, įgytų atvira taikomųjų mokslų universitete	Grįžtamasis ryšys iš studentų (3%)

	ir laipsnio nesuteikiančiose programose, skaičius (5%)	
	Profesinio mokymo mokytojų rengimo programų absolventų skaičius (2%)	Studentų mobilumas į Suomiją ir iš Suomijos (2%)
Mokslas ir inovacijos (15%)	Išorinis finansavimas mokslui ir inovacijoms (8%)	
	Magistro absolventų skaičius (4%)	
	Publikacijos, vieši meno ir dizaino renginiai, audiovizualinė medžiaga ir informacinių bei ryšių technologijų programinė įranga (2%)	Mokytojų ir ekspertų mobilumas (1%)
Strateginis vystymasis (6%)	Strateginis finansavimas (5%)	
	Studijų kryptims skirtas finansavimas (1%)	

Šaltinis: Euridyce, 2021

2 priedas: Suomijos 2021–2024 m. veiklos sutarčių su AMI pavyzdys

AGREEMENT BETWEEN THE MINISTRY OF EDUCATION AND CULTURE AND AALTO UNIVERSITY FOR 2021–2024

1. Towards the target state of 2030

As provided in Section 48(1) of the Universities Act (558/2009), the Ministry of Education and Culture and the university have concluded an agreement on the objectives for the operation of the university. The objectives set in the agreement have been derived from the Government Programme, the Government Action Plan, the vision for higher education and research in 2030, and the strategy of the university.

Higher education institutions create conditions for enhancing education, culture, sustainable growth and wellbeing, as well as Finland's competitiveness. They generate new knowledge and skills that develop our society.

Together, globalisation, cross-border competition over expertise and experts, scientific and technological development, and the transformation of work have created a situation where higher education institutions need to evaluate and refocus their operations. These operations are based on the latest available knowledge, sustainable development, the international dimension and global responsibility. To ensure a cohesive society and a strong democracy, higher education institutions must exercise a responsible influence.

Higher education institutions are active players in global pioneer networks that help to solve the challenges facing humanity. Multidisciplinary collaboration and transparent practices are central resources in research, education and innovation activities. Higher education institutions actively participate in the development of internationally competitive competence centres and innovation ecosystems.

By increasing the level of competence and education, it will be possible to respond to the changes in work and enable specialisation in professions that require a high level of expertise. Higher education institutions apply a learner-centred approach in their operations and support continuous learning in different situations of life.

Higher education institutions engage in national collaboration to create open, accessible and flexible learning opportunities. The reformation of practices will improve the accessibility, equality and non-discrimination in higher education. Educational contents, learning environments, student advice and strong connections between higher education and working life support students' employment opportunities.

Thriving higher education communities are a key resource and competitive factor for Finland. Higher education institutions are well managed, invest in wellbeing at work and ensure the development of competences systematically. Higher education institutions are the best places to work and study in Finland.

2. Higher education institution's strategic choices, profile and areas of strength

2.1 Strategic objectives, choices and profile

Aalto University will have the following special national duties: through high-quality research and education, it should support Finland's success, build Finnish society, economy, technology, arts and design, internationalism and competitiveness in a positive way, as well as promote the wellbeing of humanity and the environment. The university will be responsible to a significant degree for the highest education and research in the fields of science and technology, business and economics, and art and design.

The overall strategic objective of Aalto University is to shape a sustainable future.

The university will excel in research and make breakthroughs in and across science, art, technology, business. The university will build strong clusters of excellence in its key research areas and bring together diverse expertise to tackle today's great global challenges.

The university will inspire and support future game changers in their learning paths. The university will take greater responsibility in degree education and continuous learning in its key areas, and will improve student experience and quality of learning.

The university will reform society through research-based knowledge, creativity and an entrepreneurial mindset. Its goal is to further engage the entire university community – staff, students, alumni and partners – in building an innovative and creative ecosystem that encourages entrepreneurship. The university aims to become an important hub in world-leading networks and serve as a bridge between these networks and its regional and national partners.

The following three approaches cut across all the university's operations: The university will develop solutions to great global challenges in and across its key areas, build a strong, creative community to support novel thinking and promote an inspiring and entrepreneurial culture. The university's success is based on its community and people, and supported by its infrastructure, campus and services.

2.2 Areas of strength and new emerging fields

The university's key areas of research and education are: 1) ICT and digitalisation, 2) materials and sustainable use of natural resources, 3) arts and design knowledge building, 4) business in a changing global environment, 5) advanced energy solutions, 6) human-centred living environments and 7) health and wellbeing.

The university regularly evaluates its performance in its key areas and analyses prospects as well as its profile in these areas in terms of the national collaboration and division of tasks between higher education institutions. The priorities of the key areas are specified through defining the focus of professorships and strengthening the research and education environments.

3. Measures to support the strategy of the higher education institution and the degree objectives

Higher education institutions and the Ministry of Education and Culture undertake to implement the vision for higher education and research in 2030. The Digivision for higher education institutions will be implemented in accordance with the higher education institutions' common roadmap.

3.1 Measures to support the strategy of the higher education institution

The university's strategy includes the four key areas of development described below, which are all defined by the following three cross-cutting approaches: (i) sustainable solutions: the university will combine its strengths to create solutions to great global challenges and develop pioneering sustainable models in its operations; (ii) radical creativity: the university will develop an experimental culture by creating spaces and practices that encourage people to break boundaries and create new perspectives; (iii) an entrepreneurial mindset: the university will advance entrepreneurial capabilities throughout the university community and support student-driven activities and initiatives that promote entrepreneurship

Driving excellence in research

The university will develop strong clusters of excellence in its key research areas to tackle today's great global challenges. The university will take active measures to attract the brightest global talent. The university will develop its significant research infrastructures in collaboration with its national and international partners to support the building of world-class clusters of research and education in its key areas. The university will develop and experiment on novel models of collaboration across disciplines and beyond the university.

In 2024:

- The development of stronger research infrastructures: Aalto University's infrastructures (e.g., OtaNano and Bioeconomy Infrastructure) included in the roadmap of national research infrastructures will have been fundamentally expanded and the operations of the new strategic infrastructures (Aalto Works, Aalto Studios and Data Infrastructure) established. The planned procurement of new research equipment (equipment for sustainable textile production, a quantum computer and a nano microscope) will have been completed.
- The quality of publications: The share of publications in the top 10% (WoS/Incites) will be 20% (2019: 16%; 2022: 18%).

Future-led learning

The university will take greater societal responsibility in degree education and continuous learning in its key areas. The university will renew its educational offering and develop its digital and participatory learning environment. The university will include sustainability, multidisciplinary and entrepreneurship studies in its programmes. The university will promote learning-centredness and invest in the overall wellbeing of its students.

In 2024:

- The development of the education portfolio: The education portfolio that covers degree education and continuous learning will have been renewed. The portfolio will have established management practices, criteria and indicators.
- The overall wellbeing of the learning community: Student- and learning-centredness will have been developed with the help of advanced learning analytics and pedagogical support, as well as digital solutions targeted at different learner groups. The average score of student feedback (obtained through Kandipalautte – the Finnish Bachelor's Graduate Survey) will be at least 4.1 points (2019: 3.92; 2022: 4.0).

Inspiring ecosystem

The university will promote its innovation environment, build a sustainable and thriving campus, and develop its global and local networks. The university will develop its open ecosystem as a prominent hub of international and national collaboration networks that will attract global investments and partners and link Finnish actors with world-leading research, innovation and higher education networks.

In 2024:

- The development of the innovation ecosystem: The block of innovation and coworking spaces (Aalto Works) and Aalto University's showcase building and centre for effectiveness (Aalto Collider) will have been completed.
- The strengthening of business cooperation and an entrepreneurial mindset: The operations of the startup ecosystem will have been expanded to include the fields of sustainability and creative operations. The university's entrepreneurship studies will be comprehensively linked to sustainability. The volume of business cooperation (revenue from businesses) will be EUR 18 million (2019: EUR 14 million; 2022: EUR 16 million).

Enablers of success

The university will develop a culture that encourages participation, curiosity and collaboration and promotes wellbeing. The university will invest in its modern and digital infrastructures and campus on a long-term basis. The university will develop dynamic service solutions and data-driven operations and strengthen its financial resilience.

In 2024:

- The development of the university community and the accessibility of the campus and infrastructures: The university's renewed values, way of operating, collaborative learning and participatory management will have been established as part of its culture and practices. The university will have a pleasant and accessible built environment. The university's research and education infrastructures and data will be openly accessible 24/7, both physically and virtually.

The average score of the staff wellbeing survey will be at least 3.85 points. (2019: 3.76; 2022: 3.80).

- The sustainability of the university's campus and operations: The university's carbon neutrality programme will focus on the active reduction of CO2 emissions instead of compensation. The university will have reduced its CO2 emissions from buildings and work-related travel by 30%, and it will be progressing towards its target of carbon neutrality by 2030.

3.2 Degree objectives

The objective is to increase the share of higher education graduates to at least 50% of young adults by 2030. This objective is based on labour needs, which are greatest for new highly educated labour force. Reaching this target would mean that in 2030, the number of bachelor's degrees from universities of applied sciences and master's degrees from universities would be around 49,000 in total. The rate of completion and the number of available student places in higher education in the Finnish, Swedish and other languages will be increased with a view to raising the level of education, reducing the backlog of applicants and addressing the lack of skilled workers across sectors and regions. Higher education institutions anticipate labour and education needs in collaboration with different stakeholders.

By the end of the agreement period, higher education institutions will significantly increase the allocation of student places to those applicants who will study for their first higher education degree. Higher education institutions will enhance the selection of transfer students to meet the demand.

Higher education institutions will deepen their cooperation with businesses and working life, and improve students' working life skills at all degree levels. Higher education institutions will promote the mobility of doctorate holders, as well as their employment outside higher education institutions. Together with various actors, higher education institutions will promote the integration of foreign researchers, students and degree graduates into Finland and the Finnish labour market.

Objectives	Between 2021 and 2024 on average
Post-graduate degrees	2,300
Arts and culture	260
Social sciences and humanities	50
Business economics, administration and law	440
Computer science and data communications, technology	1,550
Targets per university	
Doctorates	280
Bachelor's degrees	1,790

The university will take into account the development needs of timber construction in its construction sector education and those of film and television screenwriting in its filmmaking education. It will also ensure the development of transportation economics education and research.

4. Financing

Under Section 49 of the Universities Act (558/2009), Sections 5, 6 and 7 of the Government Decree on Universities (770/2009), and the Ministry of Education and Culture Decree on the calculation criteria for core funding of universities (119/2019), the Ministry of Education and Culture grants the university core funding to implement its duties under the Universities Act amounting to a total of EUR 244,236,000 from item 29.40.50 as follows:

EUR 168,464,000 of core funding determined using imputed criteria.

The following have been taken into account as the university's national duties: Aalto Studios, the innovation and entrepreneurial ecosystem (especially EIT), Micronova and other nationally important technology research environments. The core funding will amount to an annual total of EUR 9,530,000 (2021 funding level) based on the university's national duties in the period 2021–2024.

The strategy-based funding allocated to the university will amount to a total of EUR 43,950,000 in 2021 and EUR 44,213,000 per year

in the period 2022–2024.

- Of this funding, a total of EUR 29,159,000 in 2021 and EUR 28,000,000 per year in the period 2022–2024 will be allocated to activities based on the university's strategy, taking into account the university's strategy and the measures for strategic development outlined in section 3.1 of this agreement.

- Part of this strategy-based funding will be allocated to support the Government's higher education and science policy targets (Appendix 1) as follows:

a) EUR 3,588,000 in 2021 and EUR 5,010,000 per year in the period 2022–2024 to increase the level of education and competence. In addition, by separate decision in February 2021, the university will receive EUR 1,422,000 from the 2020 appropriations to co-finance the increased number of available student places in the period 2021–2022.

b) EUR 7,530,000 per year in the period 2021–2024 to promote the internationalisation of higher education institutions and education-based immigration and integration.

c) EUR 3,673,000 per year in the period 2021–2024 to develop a digital service ecosystem for higher education institutions; this financing for universities will be allocated to Aalto University.

In 2021, the state funding for the university also includes a value added tax totalling EUR 22,292,000 included in the cost incurred by the universities in the provision of educational services referred to in Sections 39 and 40 of the Value Added Tax Act (1501/1993) and in procurements and facilities' rents relating to research other than commercial research.

By separate decision, the university will receive an annual total of EUR 200,000 from the discretionary funding for universities to strengthen the research of transportation economics.

The funding granted is not to be used to support business activities.

5. Monitoring

The Ministry monitors the operations, liquidity and solvency of higher education institutions through financial statements, statistical monitoring and steering-related visits to higher education institutions.

The university will report on its activities in its financial statements and the related annual report, and annually in an agreed manner, on the implementation of the central measures relating to the objectives of this agreement and the strategy of the university. The university will also provide justification for any deviations in the implementation of agreed objectives and the timing of measures.

Reporting on the use of the funding is to be carried out in line with the code for financial administration at universities. The university must inform the Ministry in advance about any structural reforms that will have significant impacts on personnel.

During the agreement period, the Ministry will verify that the university has started the measures outlined in the agreement or advanced in them. In the event of problems, the Ministry will hold a discussion with the university to review the level of the strategy funding decided upon.

Signatures

This contract was made out in two copies of identical content, one copy for each contracting party.

Atte Jääskeläinen	Mikko Kosonen
Director General	Board Chairperson

Jorma Karhu	Ilkka Niemelä
Counsellor of Education	Rector

Appendices

Appendix 1 Strategy-based funding to support the Government's higher education and science policy targets in the period 2021–2024 Appendix 2 The internationalisation programme for higher education institutions in the period 2021–2024, Aalto University

3 priedas: informantų sąrašas

1. Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos Aukštojo mokslo, profesinio mokymo politikos ir mokymosi visą gyvenimą departamento Aukštojo mokslo skyriaus atstovas;
2. Estijos Švietimo ir mokslo ministerijos Aukštojo mokslo, profesinio mokymo politikos ir mokymosi visą gyvenimą departamento Profesinio mokymo skyriaus atstovas;
3. Estijos kvalifikacijų tarnybos OSKA programos atstovas;
4. Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos, Aukštojo mokslo ir švietimo politikos departamento atstovas
5. Suomijos Švietimo ir kultūros ministerijos, Vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo departamento atstovas
6. Vengrijos Inovacijų ir technologijų ministerijos Aukštojo mokslo strategijos ir institucijų plėtros skyriaus atstovas.

